

Frivilligheten i Norge

Senterets sluttrapport etter 5 år

Forord

Denne rapporten oppsummerer forskningen som har blitt utført av Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor i perioden 2008–2013.

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor er et 5-årig forskningsprogram som i hovedsak har vært finansiert av Kulturdepartementet og Barne, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Senteret er et samarbeidsprosjekt mellom Institutt for samfunnsforskning i Oslo og Uni Rokkansenteret /UiB i Bergen, og har involvert 22 forskere fra de to institusjonene. I tillegg har fire masterstudenter og en doktorgradsstudent vært knyttet til senteret.

I perioden 2008–2013 har senteret gjennomført 35 forskningsprosjekter, publisert 22 rapporter, 41 vitenskapelige artikler og 6 bøker. Fire rapporter og fire bøker er under utarbeidelse når denne rapporten går i trykken, og vil bli utgitt etter senterets avslutning.

Et viktig mål for Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor har vært å etablere, utvikle og vedlikeholde sentrale datakilder, både kvalitative og kvantitative, om frivillig engasjement og frivillige organisasjoner i Norge. I 2009 gjennomførte senteret en undersøkelse om befolkningens frivillige innsats, som er sammenliknbar med undersøkelser om frivillig innsats fra 1998 og 2004. Samme år gjennomførte vi også en ny lokallagsundersøkelse i Hordaland som gir oss tidsseriedata om utviklingen i det lokale organisasjonslivet tilbake til 1980. Denne er også supplert med data om organisasjonenes bruk av internett og sosiale medier. I tillegg gjennomførte vi en representativ undersøkelse av lokale organisasjoner i 2009 og av nasjonale organisasjoner i 2013. Senteret har dessuten etablert et panel med brukere av sosiale medier, som har vært fulgt opp årlig i perioden 2009–2013, og som gir innsikt i utviklingen av det digitale sivilsamfunnet. En omfattende innsamling av kvalitative data har også blitt gjennomført i fire lokalsamfunn i Oslo (Veitvet), Bergen (Møhlenpris), Drammen (Fjell) og Trondheim (Saupstad), og danner grunnlaget for dybdeanalyser av integreringsprosesser i de lokale frivillige organisasjonene.

Senteret har hatt en omfattende formidlingsvirksomhet, ikke bare mot nasjonale og internasjonale forskere gjennom vitenskapelig publisering, men også mot frivilligheten og offentligheten gjennom nettsiden sivilsamfunn.no, sosiale medier, kronikker i nasjonale og regionale aviser, konferanser og seminarer, foredrag og deltakelse i den offentlige debatten. Senteret har hatt nær dialog med frivillig sektor gjennom en referansegruppe bestående av representanter fra nasjonale frivillige organisasjoner, og med offentlige myndigheter gjennom senterrådet, hvor departementene har vært representert.

I tillegg til å øke kunnskapen om norsk frivillig sektor, har internasjonalt samarbeid og komparative studier av det norske sivilsamfunnet vært en viktig satsning for senteret. Vi har samarbeidet med forskningsmiljøer i Norden om flere prosjekter. Det ble blant annet organisert en nordisk konferanse om frivillig sektor i Bergen i 2011, i tillegg til at senteret var medarrangør på en konferanse om utfordringer for sivilsamfunnet i Skandinavia, som ble avholdt i Stockholm i 2011. Senterets forskere har også deltatt på internasjonale konferanser og i internasjonalt samarbeid gjennom organisasjoner som ISTR, EMES og ERNOP, og flere høyt anerkjente utenlandske forskere som Robert D. Putnam, Theda Skocpol, Lester M. Salamon, Stevens Rathgeb Smith og Adalbert Evers har deltatt på seminarer i regi av senteret.

I denne rapporten, som blir publisert i anledning senterets avslutningskonferanse, gir vi en oversikt over noen av de viktigste forskningsfunnene og resultatene senteret har bidratt med i den femårsperioden det har eksistert. I rapporten oppsummeres de 22 forskningsrapportene som ble publisert i senterets rapportserie i denne perioden langs de tre hovedtemaene som har strukturert senterets forskning: *Deltakelse* i frivillige organisasjoner, *endringsprosesser* i sivilsamfunnet, og de politiske og økonomiske *rammevilkårene* som danner grunnlaget for frivillige aktiviteter.

Bernard Enjolras
Senterleder, forskningsleder ISF

Kristin Strømsnes
Professor, UiB / Uni Rokkansenteret

Innhold

Forord	1
Deltakelse	5
Frivillighet, innvandring, integrasjon	6
Fra folkebevegelse til filantropi?	9
Frivillige lokale organisasjoner som læringsarenaer	13
Etniske minoriteter og frivillige organisasjoner	15
Ungdom, valgdeltagelse og stemmerett	19
Inkludering av funksjonshemmede i frivillige organisasjoner	23
Ung frivillighet i Norge	26
Deltagelse i frivillige organisasjoner	29
Ett år etter 22. juli	32
Frivillige organisasjoner, sosial utjevning og inkludering	37
Endringsprosesser	41
Livskvalitet	42
Trends, Causes and Patterns of Young People's Civic Engagement in Western Democracies	46
Foreningsliv i et flerkulturelt lokalsamfunn	49
Organisasjonene i Hordaland 1999–2009	52
Inkludering i nærmiljø	55
Nettverkssamfunn og frivillige organisasjoner	59
Trossamfunn, innvandring, integrasjon	63
Økonomiske og politiske rammebetingelser	67
Statlige tilskudd til frivillige organisasjoner	68
Frivillige organisasjoner i en ny tid	71
Tilpasninger til endringer i økonomiske rammevilkår	74
Organisasjonene og det offentlige	77
Pengestrømmer i frivillig sektor	80
Aktivitetsoversikt for 2008–2013	85

Tema:

Deltakelse

Det frivillige arbeidet er sentralt i den norske frivillige sektoren. Samtidig fører samfunnsendringer til at det frivillige engasjementet endrer form. Tradisjonelt har legitimiteten til sivile fellesskap vært knyttet til deres demokratiske struktur, til at de gir trening i politisk og demokratisk deltakelse, styrker sosiale bånd, formidler lokalt engasjement og fungerer uavhengig av stat og marked. Mye tyder på at klassisk frivillig organisering nå er under press fra flere hold. Forskningen under temaet *deltakelse* har undersøkt hvordan formene og motivene for frivillig innsats, medlemskap og aktiv deltakelse i frivillige organisasjoner har endret seg i løpet av de ti siste årene. Vi har identifisert hvilke faktorer (normer, motivasjon, sosiale nettverk, organisatoriske former, sosiale og demografiske faktorer, osv.) som påvirker det frivillige engasjementet, og i hvilken grad nye former for frivillig engasjement har utviklet seg.

I tillegg har vi undersøkt de frivillige organisasjonenes betydning for dannelse av sosial kapital. Sosial kapital kan forstås som nettverk og tillit mellom mennesker, og er en ressurs som muliggjør kollektiv handling. Hovedproblemstillingene er knyttet til følgende spørsmål: Hvordan dannes sosial kapital, hvilke forhold kan vedlikeholde og styrke disse ressursene, og hvilke bryter dem ned? Disse spørsmålene er særlig viktige i det norske samfunnet, hvor en står overfor omfattende demografiske, økonomiske og teknologiske endringer.

Frivillighet, innvandring, integrasjon

En kunnskapsoversikt

Anniken Hagelund og Jill Loga

Hovedinntrykket er at minoritetene deltar mindre enn majoritetsbefolkningen når det kommer til frivillig organisasjonsliv. Når det gjelder innvandrere stemmer det i stor grad, men når det kommer til helheten gir forskningen rom for å nyansere dette bildet.

Bakgrunn

Det frivillige organisasjonslivet spiller en viktig rolle i de nordiske velferdssamfunnene og beskrives som «en av bærebjelkene i det norske sosialdemokratiet». Det er en felles forståelse om at organisasjonene har en viktig demokratisk funksjon, politisk innflytelse og fungerer som en sosialiseringarena som skaper følelse av tilhørighet og fellesskap. Medlemmene lærer seg hvordan demokratiet fungerer i praksis, enten man er medlem av et idretts- eller musikklag. Når frivillige organisasjoner er av så stor betydning, blir det også viktig å sikre innvandrernes og etniske minoriteters deltakelse i denne delen av samfunnslivet.

Likevel er kunnskapen om minoriteters deltakelse i de frivillige organisasjonene begrenset og oppstykket. Hva vet vi om hvorvidt innvandrere deltar i frivillige organisasjoner? Deltar minoritet og majoritet i samme type foreninger? Hvilken form tar deltakelsen? Hvilken betydning har det for inkludering og innflytelse i andre deler av samfunnslivet? Og hva kan forklare forskjellene mellom majoritetens og minoritetens deltakelse i frivillig sektor? Denne rapporten samler og systematiserer forskning om innvandrere og frivillig sektor.

Hva er integrering?

I norsk politikk snakkes det mye om integrering. Begrepet brukes i så mange sammenhenger at det kan være uklart hva som egentlig ligger i «integrasjon» eller hva det vil si å være integrert. Integrasjon handler om at alle i befolkningen kan og skal delta i felles arenaer, samtidig som de har frihet til å ivareta kulturelle og religiøse særtrekk. En mer subjektiv forståelse er at integrering i samfunnet skaper tilhørighet og lojalitet. Utfordringen med en slik definisjon oppstår

Foto: Sverre Chr. Jarlid

når man spør: Hva skal det integreres til? I politisk forstand kan det bety at nye grupper sideordnes etablerte grupper, blant annet ved at det tilrettelegges for flere ulike kulturer i utformingen og organiseringen av sentrale samfunnsinstitusjoner.

Funn

Begrenset makt

Maktforskning i Norge, Sverige og Danmark viser at innvandrersorganisasjonene har begrensede muligheter til politisk innflytelse. Ifølge svensk og dansk forskning har staten spilt en rolle i dette ved at tilskuddordningene driver innvandrersorganisasjonene i retning av utelukkende å være «kulturbevarende». Flertallet av innvandrersorganisasjonene i Norge er også av religiøs, etnisk og kulturell karakter.

Majoritet og minoritet er ikke så ulike

Når det gjelder minoritetenes deltakelse i de allmenne organisasjonene er hovedinntrykket, ikke uventet, at minoritetene deltar mindre enn majoriteten. Det gjelder

både innen idrettsorganisasjoner, barne- og ungdomsorganisasjoner og arbeidstakerorganisasjoner. Samtidig er det studier som gir rom for å nyansere dette bildet. Innvandrere og innfødte er ikke så ulike med hensyn til hva som påvirker organisasjonsdeltakelsen. Økonomiske og kulturelle ressurser er viktige for begge gruppene når det kommer til deltakelse. Hvilken sektor man jobber i, og om man er fast eller midlertidig ansatt, påvirker både majoritetens og minoritetens frivillige deltakelse. Men det finnes også forskjeller mellom gruppene. For eksempel er jenter med minoritetsbakgrunn dårligere representert i det frivillige organisasjonslivet, og ofte er det den kulturelle og religiøse tilhørigheten som kan forklare dette. Jentenes fravær i frivillige organisasjoner kan knyttes til foreldrenes holdninger og mangel på kjønnssegregerte tilbud.

Organisasjonene kan motvirke ulikhet

Flere studier har sett på hva organisasjonene selv gjør for å motvirke ulikhetene mellom majoritet og minoritet innen det frivillige.

Jenter med minoritetsbakgrunn er svakt representert i frivillige organisasjoner. Deres fravær kan knyttes til foreldrenes holdninger og mangel på kjønnssegregerte tilbud.

Hovedfunnet synes å være at entusiasmen og de gode holdningene er sterkere enn handlingskraften. Organisasjonene ser ikke behovet for å endre måten de jobber på, men mener de har et ansvar for å inkludere innvandrere. Endrede arbeidsformer foreslås som et tiltak for å redusere ulikhetene mellom majoritet og minoritet. For eksempel nevnes etablering av kjønnssegregert trening og gruppespesifikke rekrutteringsmetoder. Kjønnssegregering anses likevel også som kontroversielt i flere foreninger.

En rekke utfordringer

Flere forhold bør tas stilling til når man ser på innvandrernes og de etniske minoritetenes deltakelse i samfunnet og i frivillige organisasjoner:

1. Det må ryddes opp i begrepet integrering, hva det er og hvilken betydning samfunnet har i integreringsprosessene.
2. Det er behov for en mer helhetlig forståelse av organisasjonenes betydning for inkludering og sosial kapital. Ulike typer organisasjoner må ses i sammenheng, samt ulikhetene i hvordan innvandrerbefolkningen deltar i samfunnet.
3. Forholdet mellom offentlige styringsvirkemidler og sivile aktører på minoritetsfeltet bør undersøkes nærmere. Hvordan fungerer de statlige insentivene i forhold til ulike kommunale integreringstiltak?

Transnasjonal, regional og lokal dimensjon

Mesteparten av forskningen som omtales i rapporten er nasjonalt orientert. Men samfunnet har også en transnasjonal dimensjon, ikke minst når innvandrere og etniske minoriteter er involvert. Denne dimensjonen bør belyses i større dybde, for enn så lenge vet vi svært lite om det i norsk sammenheng. I europeisk sammenheng forskes det ikke bare på nasjonale forskjeller knyttet til frivillighet, innvandring og integrasjon, men også på regionale og lokale forskjeller. Organiserer etniske minoriteter seg på ulike måter i større byer enn på mindre steder? Og er det i eventuelle regionale og lokale forskjeller ulike betingelser for organisering og deltakelse. Kan terskler også knyttes til ulike typer innvandrere som bosetter seg på forskjellige steder?

Data

Rapporten er en kunnskapsoversikt over først og fremst norsk forskning om innvandrernes og etniske minoritetenes deltakelse i frivillig sektor. Den første delen tar for seg såkalte innvandrersamfunnsorganisasjoner eller etnisk baserte organisasjoner. Den andre handler om innvandrernes deltakelse i det allmenne organisasjonslivet, med særlig vekt på idretts-, barne- og ungdomsorganisasjoner samt fagbevegelse.

Fra folkebevegelse til filantropi?

Frivillig innsats i Norge 1997–2009

Dag Wollebæk og Karl Henrik Sivesind

*Andelen som gjør
frivillig arbeid har gått
tilbake. Likevel er Norge
fortsatt i verdenstoppen
når det kommer til
frivillighet.*

Den frivillige innsatsen har nådd et foreløpig metningspunkt. Et blaff av økt korttidsfrivillighet, som fant sted mellom 1997 og 2004, har gått tilbake. Samtidig eroderer grunnfjellet i organisasjons-samfunnet: de som gjør en betydelig frivillig arbeidsinnsats på over en time i uka.

Bakgrunn

I Norge har vi en vital frivillig sektor som holder seg godt i internasjonal sammenlikning. Målt i sysselsetting og driftskostnader har sektoren vokst, men ikke like raskt som den norske økonomien som helhet. Samtidig har det skjedd omfattende endringer i omfang, form og innhold. I denne rapporten analyseres endringene i frivillig sektor som har skjedd de siste tolv årene, basert på en landsomfattende spørreundersøkelse og oppdaterte tall for frivillig sektors sysselsetting og økonomi.

Funn

Nedgang i frivillig deltakelse

Andelen av befolkningen som utfører frivillig arbeid gikk ned fra 58 prosent i 2004 til 48 prosent i 2009. Likevel er Norge fortsatt på verdenstoppen. Andelen som gjør frivillig arbeid i Norge er den høyeste i den vestlige verden, sammen med Sverige. En høy andel av frivillig deltakelse i rekordåret 2004 skyldes et blaff av korttidsfrivillighet mellom 1997–2004, som nå har normalisert seg. Men frivillighetens kjernetropper krymper også. Det er færre som gjør omfattende frivillig arbeid i dag enn for fem og tolv år siden. Samlet frivillig innsats er likevel stabilt på grunn av befolkningsvekst.

Mindre politikk og religion

Det er hovedsakelig innen politisk og religiøst arbeid som vi ser en tilbakegang, men aktivitetene opprettholdes til en viss grad av økende organisering blant minoriteter. Veksten skjer i nærmiljø- og velferdsaktiviteter. Dette viderefører tendensen til en avpolitisering og avideologisering av det frivillige engasjementet som har pågått siden 1960-årene.

Mer individualisert deltakelse

Frivilliges holdninger og motivasjon har også endret seg. Frivillighet handler i økende grad om individuell selvrealisering, som å øke egne kvalifikasjoner eller å styrke selvfølelsen. Kollektive identiteter er svekket. Nye deltakelsesformer, som frivillighet uten medlemskap og frivillighet på nett (virtuell frivillighet) øker i omfang.

Nye klasseskiller

De sosiale forskjellene mellom de som er på inn- og utsiden av organisasjonslivet øker. Lavinntektsgrupper, og personer med svak tilknytning til arbeidsmarkedet, faller mer systematisk utenfor. Flere organisasjonstyper rekrutterer sosialt skjevt enn før og omfanget av deltakelsen (timebruk)

forsterker den skjeve sosiale fordelingen. For 12 år siden var det lavstatusgrupper som deltok mest når de først deltok. Dette henger sammen med endringer i organisasjonsstruktur og formål samt mer individualiserte deltakelsesmønstre. Mens de kollektive folkebevegelsene tradisjonelt rekrutterte svært bredt sosialt, er det de ressurssterke som i størst grad klarer å orientere seg i det nye organisasjonssamfunnet. Personer med lav sosial status svarer oftere enn andre at de ikke deltar mer fordi ingen har spurt dem, eller de ikke vet hvor de skal begynne.

Med hensyn til alder holder de eldre stand, mens ungdom og unge voksne faller fra. Særlig gjelder dette unge menn, som tar en frivillighetspause mellom 19-årsalderen og småbarnsfasen i midten av 30-årene. Dette er et nytt utviklingstrekk som vi ikke finner blant jentene. De gjenværende frivillige ungdommene bidrar imidlertid med et svært høyt antall arbeidstimer. Andelen foreldre som gjør frivillig arbeid går ned fra rekordhøye nivåer. Menn er ikke lenger overrepresentert blant de frivillige, slik de var i 2004.

Minoritetene bedre enn sitt rykte

Selv om minoriteter med bakgrunn i Asia eller Afrika er sterkt underrepresentert blant medlemmer, deltar hele 36 prosent i frivillig arbeid i løpet av et år. Det er så høyt at Norge fortsatt ville vært i verdenstoppen i frivillighet om dette var hele befolkningen. Minoriteter er fraværende i kultur- og fritidssektoren, men mer aktive enn etniske nordmenn innen velferd, rettighetsarbeid og religiøse organisasjoner. Dette gjelder de som har bodd i Norge i mer enn fem år og behersker norsk.

Nye deltakelsesformer

Virtuell frivillighet er en ny arena for frivillig arbeid. Vi snakker her om frivillig arbeid for sosiale nettsamfunn, moderering av diskusjonsgrupper, veiledning av nye medlemmer og lignende. Blant ungdom, og særlig unge

menn, er dette en av de viktigste arenaene (7 prosent av de mellom 16–24 år har gjort slikt arbeid).

Frivillighet uten medlemskap

Den nordiske frivillighetsmodellen har vært preget av høy andel organisasjonsmedlemskap blant frivillige. Frivillig deltakelse er nå stadig mer løsrevet fra organisasjonsmedlemskap. Dette gjelder særlig innen kulturaktiviteter og velferdssektoren.

Fra tid til penger

Utviklingen er kjennetegnet av en nedgang i frivillig innsats, og en økning i pengegaver og passive medlemskap. Medlemmer tilbringer mindre tid som deltakere i organisasjonene. Det er også vanskeligere å rekruttere folk til verv i organisasjoner. «Alle» vil ha og synes organisasjonsdemokrati er viktig, men færre vil legge ned tiden og arbeidet som er nødvendig. Den frivillige innsatsen dreies fra tid til penger. Det ser ut til at det norske organisasjonssamfunnet er på vandring bort fra folkebevegelsesmodellen, og tar opp i seg trekk fra en angloamerikansk filantropitradisjon.

Mot en ny type organisasjonssamfunn?

Frivilligheten er i større grad enn tidligere en arena for de ressurssterke, mens personer med lav inntekt, utdanning og svak tilknytning til arbeidsmarkedet oftere faller utenfor. Nye arenaer for frivillighet knyttet til internett og sosiale medier vokser fram. Forskjellene øker også mellom by og land. Organisasjonslivet er sterkere preget av organisert individualisme enn før. Båndene

mellom organisasjon og deltaker blir færre og løsere, frivillig arbeid blir mer uforpliktende og motivasjonsgrunnlaget knyttes mer til selvutvikling og -realisering. Dette reiser spørsmålet om folkebevegelsemodellen, basert på medlemsmedvirkning og bred sosial mobilisering, er en bærekraftig modell for frivillig organisert aktivitet i framtida, eller om vi er på vei inn i en ny type organisasjonssamfunn.

Data

Norge gjennomførte første gang en kartlegging av frivillig sektor som en del av det flernasjonale Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, også kalt Hopkinsundersøkelsen. Datainnsamlingen som dekket året 1997 ble gjort i samarbeid mellom Institutt for samfunnsforskning i Oslo og LOS-senteret i Bergen. Forskningsprosjektet omfattet en spørreundersøkelse om frivillig arbeid og en undersøkelse av lokallag i Hordaland. Hopkinsundersøkelsen ble oppdatert med tall fra 2004. Det ble blant annet gjort en ny befolkningsundersøkelse om deltakelse i frivillig arbeid for ulike kategorier og organisasjoner (Sivesind 2007). Denne rapporten er basert på data fra «Undersøkelse om frivillig innsats fra 2009», sammenlignet med tallene fra 1997 og 2004. For å gi et bilde av frivillig sektors samfunnsmessige og økonomiske betydning, slik det ble gjort i Hopkinsundersøkelsen fra 1997, trekker rapporten også inn Statistisk sentralbyrås tall for ideelle og frivillige organisasjoner fra satellittregnskap til nasjonalregnskapet for 2007.

Frivillige lokale organisasjoner som læringsarenaer

Organisasjonenes kontakt med studieforbund og utdanningssystemet

Signe Bock Seggaard

Lån og leie av skolelokaler er viktig for at lokale frivillige organisasjoner kan fungere som læringsarenaer. Omtrent halvparten av alle frivillige lokale organisasjoner driver en form for opplæringsarbeid. Flere gjør dette uten kontakt med studieforbund eller samarbeid med utdanningssystemet.

Bakgrunn

Organisasjoner og foreninger fungerer som møteplasser der informasjon og kunnskap deles mellom de som deltar. Lokale frivillige organisasjoner sees på som en «skole i demokrati», arena for sosial integrering, og representant for ulike interesser og befolkningsgrupper. Noen av dem samarbeider med for eksempel studieforbund, skole og SFO, mens andre satser på egne krefter.

Driver frivillige organisasjoner opplæring i egen virksomhet? Brukes studieforbundene i organisasjonenes opplæringsarbeid? Har organisasjonene kontakt med utdanningssystemet i form av samarbeidsprosjekter? Tar organisasjonene i bruk skolelokaler i arbeidet sitt?

Denne rapporten undersøker i hvilken

grad organisasjonene ivaretar opplæringsoppgaven gjennom samarbeid med andre aktører. Altså hvordan frivillige organisasjoner samarbeider med skole, SFO og studieforbund om praktiske forhold knyttet til bruk av lokaler og fysiske møteplasser. Rapporten peker også på viktige momenter for politikken rettet mot frivillige lokale organisasjoner som læringsarena for barn, unge og voksne.

Funn

Halvparten av de frivillige organisasjonene driver med opplæring

48 prosent av alle frivillige lokale organisasjoner og foreninger driver med kurs og opplæring i egen virksomhet. Sannsynligheten for å drive med opplæringsarbeid øker jo større organisasjonen og det geografiske nedslagsfeltet er, hvis organisasjonen har minst én ansatt, eller har tyngde blant yngre medlemmer.

37 prosent av de frivillige organisasjonene benytter seg av studieforbund. Et studieforbund er en ideell organisasjon som har voksenopplæring som hoved-

Foto: Noregs Ungdomslag/Daniel H. Rugaas

formål, og som består av to eller flere medlemsorganisasjoner.

Begrenset samarbeid med utdanningssystemet

Frivillige organisasjoner kan samarbeide med utdanningssystemet, skole og SFO om ulike prosjekter, som leksehjelp, integreringsarbeid, miljøvern og bistand. Til en viss grad deltar de frivillige organisasjonene i slike samarbeid med utdanningssystemet, men det er ikke spesielt utbredt. Rundt fire av ti av organisasjonene svarer at de deltar i ett eller flere slike samarbeidsprosjekter. Mange av disse prosjektene dreier seg imidlertid om aktiviteter som ligger i grenseland til det mange vil se på som kjerneområdet til utdanningsinstitusjonene.

Skolelokaler som samlingssted er viktig

Tilgang til lokaler kan være en praktisk forutsetning for at lokale frivillige organisasjoner skal fungere som læringsarenaer. I mange kommuner stilles skolelokaler til rådighet på kveldstid, slik at organisasjoner og

foreninger kan låne eller leie disse til redusert pris. Og det er nettopp skolelokaler som er mest brukt som samlingssted. Det er særlig frivillige organisasjoner med 15 til 49 medlemmer, eller med mange yngre medlemmer, som låner eller leier skolelokaler.

Viktig kunnskap, men flere spørsmål

Rapporten belyser flere overordnede forhold ved frivillige lokale organisasjoner som læringsarena for barn, unge og voksne. Forholdene er knyttet til det fysiske rommet for læringen, de organisatoriske rammene og det konkrete innholdet. Denne kunnskapen kan være nyttig ved utviklingen av strategier for å fremme samarbeid mellom frivillige lokale organisasjoner, studieforbund og utdanningssystemet. Det kan også brukes i formidlingen av frivillige organisasjoners mulighet for å låne/leie skolelokaler til redusert pris eller vederlagsfritt.

Kunnskapen er også en kime til flere spørsmål, eksempelvis rundt samspillet mellom individer, organisasjon og samfunn. Vi vet at frivillige organisasjoner har en viktig samfunnsrolle. De er så mye mer enn et sted hvor man kan lære å spille fotball eller et musikkinstrument. Organisasjonene er sosiale møteplasser. Her får barn og unge et forhold til andre mennesker og forpliktelsene som følger med det å være del av et fellesskap. Lokale læringsarenaer er derfor viktig både for enkeltpersoner og for samfunnet som helhet.

Data

Rapporten er en deskriptiv analyse. Den kartlegger forhold knyttet til frivillige organisasjoner som læringsarena, og bruker data fra Lokallagsundersøkelsen 2009. Det er en spørreundersøkelse utført med et representativt utvalg av frivillige organisasjoner og foreninger i norske kommuner.

Etniske minoriteter og frivillige organisasjoner

Ivar Eimhjellen og Signe Bock Segard

Ikke-vestlige nordmenn opplever flere barrierer for å delta, og har ikke nettverket som trengs for å komme inn i frivillige organisasjoner. Det gjør at mange ikke får deltatt så aktivt som de skulle ønske.

Ved å delta i frivillige organisasjoner får du tilgang til kunnskap, fellesskap og nettverk. Det at minoritetene er dårligere representert i norske frivillige organisasjoner kan få konsekvenser for integreringen. Det er en demokratisk utfordring at ikke-vestlige har en lavere formell representasjon enn majoritetsbefolkningen.

Bakgrunn

Frivillige organisasjoner er en arena for integrering og sosial inkludering, og en møteplass der det skapes tillit og forståelse mellom mennesker. Det å delta i slike organisasjoner kan gi både vennskap, identitet og tilhørighet. Når tilknytningen til en frivillig organisasjon blir mer formell, som ved medlemskap eller verv, kommer ikke minoritetsgrupper like godt ut som majoritetsbefolkningen. Forskjellene kan forklares med lavere inntekt og utdanning. Ikke-vestlige minoriteter har tradisjonelt falt utenfor den organiserte frivilligheten i Norge, noe som kan ha konsekvenser for integreringen. Denne rapporten ser på deres deltakelse i frivillige organisasjoner.

Funn

Størst andel deltakelse og medlemmer i religions- og livssynsorganisasjoner

Personer med ikke-vestlig bakgrunn er godt representert og deltar på flere områder i frivillige organisasjoner, som innen utdanning, opplæring og forskning, idrett og sport, internasjonal utveksling, nødhjelp, bistand samt boretts- og boligbyggerlag. Innenfor religion og livssyn gjør de ikke-vestlige mest frivillig arbeid, og deres deltakelse har bidratt til å bremse den generelle tilbakegangen for slike organisasjoner.

Selv om ikke-vestlige er aktive når det kommer til frivillig arbeid, er de ikke like godt representert når det kommer til medlemskap. Her stiller minoriteten svakere enn majoriteten. Grunnen kan være at

de med ikke-vestlig bakgrunn har høyere terskel for å bli medlemmer i organisasjoner der de gjør frivillig arbeid. Med andre ord, minoritetene deltar relativt mye i frivillige organisasjoner, men ikke når det kommer til medlemskap. Det er ikke nødvendigvis bare knyttet til etnisitet, men også til forskjeller i sosial status. Har man høy utdanning og inntekt øker sannsynligheten for å gjøre frivillig arbeid. Et unntak er i religions- og livssynsorganisasjoner, der 91 prosent av ikke-vestlige er medlemmer i organisasjoner der de gjør frivillig arbeid. Blant vestlige er 83 prosent medlemmer av denne typen organisasjon.

Ikke-vestlige har lavere lojalitet til organisasjoner

75 prosent av ikke-vestlige som gjør frivillig arbeid mener at det er viktig å være medlem

Andel personer med hhv. vestlig og ikke-vestlig bakgrunn som har gjort frivillig arbeid etter frivillighetsområder. Prosent.

	Ikke-vestlig	Vestlig	% diff.
Kunst, kultur, korps og kor	4	12	-8
Idrett og sport	9	20	-11
Hobby, fritid og utendørsaktivitet	6	13	-10
Utdanning, opplæring og forskning	10	5	5
Helse, pleie og redningsarbeid	6	4	2
Sosiale tjenester og rusomsorg	5	4	1
Natur, miljø og dyrevern	0,7	2	-1,3
Velforening, grendelag og nærmiljø	6	13	-7
Boretts- og boligbyggelag	7	7	0
Rettighet, støtte og avhold	6	0,8	5,2
Politiske partier	4	2	1
Internasjonal utveksling, nødhjelp/bistand	8	3	5
Religion og livssyn	12	5	7
Yrkes-, bransje- og fagforeninger	4	5	-1
Annet	2	2	0
N	(358)	(1524)	

av organisasjonen de jobber for, mens 83 prosent av vestlige synes dette er viktig. Det ser ut til at lojaliteten til spesifikke organisasjoner er mindre hos personer med ikke-vestlig bakgrunn, da over halvparten svarer at de kunne like gjerne jobbet for en annen organisasjon.

Får god skoloring i demokratiske spilleregler

Godt over halvparten av både vestlige og ikke-vestlige mener de får god skoloring i demokratiske spilleregler gjennom organisasjonsdeltakelsen. Det er flere ikke-vestlige som synes at dette er viktig, sammenlignet med vestlige. Dette kan komme av at de har innvandret til Norge fra ikke-demokratiske regimer, og dermed opplever dette som sterkere enn for de med vestlig bakgrunn som er vant til et sterkt demokrati.

Ikke-vestlige har høyere motivasjon for å delta

Ikke-vestlige uttrykker høyere motivasjon for å delta i frivillig arbeid enn det de vestlige gjør. Dette kan kanskje komme av at ikke-vestlige forholder seg mer bevisst til det å gjøre frivillig arbeid, mens vestlige forholder seg til frivillig arbeid som en kulturell norm – noe man bare gjør. Ikke-vestlige føler at de viser medfølelse med dem som har det verre, er betydningsfulle i større grad og opplever økt selvfølelse ved å gjøre frivillig arbeid. En annen viktig motivasjon er at det å arbeide for frivillige organisasjoner vil kunne hjelpe i arbeidslivet. Det kan se ut til at ikke-vestlige er mer strategiske når de velger å gjøre frivillig arbeid.

Andel personer med hhv. vestlig og ikke-vestlig bakgrunn som er medlem av frivillige organisasjoner etter organisasjonstyper. Prosent.

	Ikke-vestlig	Vestlig	% diff
Kunst, kultur korps og kor	4	14	-10
Idrett og sport	10	28	-18
Hobby, fritid og utendørsaktivitet	6	20	-14
Utdanning, opplæring og forskning	9	6	3
Helse, pleie og redningsarbeid	7	15	-8
Sosiale tjenester og rusomsorg	4	8	-4
Natur, miljø og dyrevern	1	6	-5
Velforening, grendelag og nærmiljø	5	20	-15
Boretts- og boligbyggelag	11	17	-6
Rettighet, støtte og avhold	5	2	3
Politiske partier	9	6	3
Internasjonal utveksling, nødhjelp/bistand	8	10	-2
Religion og livssyn	16	8	8
Yrkes-, bransje- og fagforeninger	16	31	-15
Annet	4	5	-1
N	(358)	(1524)	

Flere barrierer for å delta

Det kan være flere grunner til at mennesker ikke har anledning til å delta i det frivillige organisasjonslivet. Personer med ikke-vestlig bakgrunn opplever flere barrierer for å delta, og at de mangler det nettverket som trengs for å komme inn i frivillige organisasjoner. Dette gjør at mange med minoritetsbakgrunn ikke får deltatt så aktivt som de skulle ønske.

Lavere tillitsnivå og politisk interesse

Den generelle tilliten som personer med ikke-vestlig bakgrunn har til andre mennesker er generelt lavere enn for de med vestlig bakgrunn. Det er spesielt personer med asiatisk bakgrunn som har lavere tillit til andre mennesker. Høyere utdanning, alder og det å være kvinne virker positivt inn på tilliten.

Det viser seg også at den generelle interessen for politikk er mindre for de med ikke-vestlig bakgrunn. Dette kan variere dersom området for politikken blir større. Den politiske interessen er mindre for ikke-vestlige når det kommer til lokalpolitikk, men jevnes mer ut når det gjelder nasjonal politikk. Det å stemme ved offentlige valg ses på som den mest effektive måten å delta på. Det å jobbe for frivillige organisasjoner ses også som effektivt. Blogg og diskusjonsgrupper var viktige for begge gruppene, men begge føler at tradisjonelle kanaler er mer effektive. Ikke-vestlige føler også at de ofte må ty til aksjoner for å påvirke viktige beslutninger i samfunnet. Dette kan være et uttrykk for at ikke-vestlige har mindre tro på de etablerte kanalene.

Potensial for mer inkludering

I seg selv er ikke etnisitet viktig for om man gjør frivillig arbeid eller ikke. Høyere utdanning og samlet husholdningsinntekt, og om man er gift, har derimot positiv effekt.

Formen på deltakelsen i frivillige organisasjoner har en del å si for i hvor stor

grad etniske minoriteter er representert. Med tanke på at ikke-vestlige har lavere tillit enn vestlige, ligger det et potensial for å sosialiseres gjennom deltakelse i frivillige organisasjoner. For at de frivillige organisasjonene skal fungere som møteplasser og arena for inkludering, er det en utfordring at representasjon, tillitsnivå og nærhet til andre frivillige er lavere for etniske minoriteter. Utfordringen ligger i å gjøre at de kan benytte seg av ressursene som ligger i det frivillige organisasjonslivet – mellom-menneskelige relasjoner og tillit.

Data

Rapporten er en empirisk analyse av etniske minoriteters deltakelse i frivillige organisasjoner, sammenlignet med personer med bakgrunn fra Norge. Datagrunnlaget er individdata fra prosjektet «Undersøkelse om frivillig innsats 2009». «Frivillig innsats» er en landsrepresentativ telefonspørreundersøkelse som ble gjennomført i perioden april–september 2009, i regi av programmet «Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor» ved Institutt for samfunnsforskning og Uni Rokkansenteret. Telefonintervjuene ble gjennomført på norsk.

Fra «Frivillig innsats» har man sett på et tilleggsutvalg som er personer med ikke-vestlig innvanderbakgrunn fra Asia og Afrika. Bruttoutvalget bestod av 992 personer mellom 16 og 79 år og var jevnt fordelt mellom første- og andregenerasjonsinnvandrere. Svarprosenten for dette utvalget er totalt 36,2 prosent. Vestlig landbakgrunn viser til nordmenn og innvandrere med ikke-afrikansk eller ikke-asiatisk bakgrunn. Dette utvalget består av 2 975 personer i alderen 16–79 år. Svarprosenten for dette utvalget er 53,1 prosent, altså høyere enn for tilleggsutvalget. I sammenlignende analyser mellom ikke-vestlige og vestlige er sistnevnte tatt ut av tverrsnittutvalget.

Ungdom, valgdeltagelse og stemmerett

En kunnskapsoversikt

Guro Ødegård og Jacob Aars

*I land hvor
stemmerettsalderen er
redusert fra 18 til 16 år
benytter 16-åringene
stemmeretten i større
grad enn andre velgere
under 30 år.*

Ved kommunevalget i 2011 fikk et utvalg av norske 16-åringers mulighet til å stemme. Erfaringer fra land hvor stemmerettsalderen er tilsvarende redusert ved kommunale eller nasjonale valg, viser at 16-åringene benytter seg av stemmeretten i større grad enn andre velgere under 30 år.

Bakgrunn

Den internasjonale normen for stemmerettsalder er 18 år, men spørsmålet om stemmeretten bør utvides til 16-åringers ved lokale og nasjonale valg står høyt. Få land har gjennomført aldersreform ved politiske valg, men det debatteres i flere vestlige demokratier. De unges posisjon i samfunnet, blant annet som meningsbærende aktører, har endret seg i stor grad i løpet av det siste tiåret. Det har også vært en generell utvidelse av demokratisk deltakelse, og økt politisk vilje til å inkludere grupper som står i randsonen av det etablerte samfunn.

Stemmerett for 16-åringene føyer seg slik inn i større globale endringstrekk.

Ved kommunevalget i 2011 fikk 9400 norske 16-åringene muligheten til å stemme. Denne rapporten skal bidra til å forberede og styrke diskusjonen om nedsatt stemmerettsalder i Norge. Rapporten setter det norske stemmerettsforsøket blant 16-åringene inn i en internasjonal kontekst, løfter fram forskningsfunn og argumentene for og i mot. Kunnskapsoversikten er også et forarbeid til den mer omfattende evalueringen av det norske stemmerettsforsøket.

Funn

Det norske forsøket

Rapporten gir en grundig oversikt over rammene rundt det norske stemmerettsforsøket.

I juni 2008 fremmet regjeringen, ved daværende kommunal- og regionalminister Magnhild Meltveit Kleppa (Senterpartiet), forslag om en forsøksordning, der 16-åringene skulle få stemmerett ved lokalvalget i 2011 (Stortingsmelding nr. 33 (2007–2008) *Eit sterkt lokaldemokrati*). Bakgrunnen for stemmerettsforsøket var bekymring for en synkende valgdeltagelse blant yngre velgere, samt å undersøke konsekvensene av å inkludere unge i valgdemokratiet. I stortingsmeldingen vises det til den amerikanske statsviteren Mark N. Franklins generasjonshypotese, som kort går ut på at stemmegivning er en vane som dannes tidlig. Stemmer man ved sitt første mulige valg, øker tilbøyeligheten til å stemme ved framtidige valg. Franklin (2004) mener aldersgrensen på 18 år er uheldig, da dette er en periode i livet mange unge flytter hjemmefra for å studere eller jobbe. Han argumenterer derfor for å senke stemmerettsalderen, slik at førstegangselgere er i en mer stabil livsfase, bor hjemme og er i en utdannings situasjon når de får stemmerett. Dette skal øke sannsynligheten for at flere vil stemme, samt øke deltagelsen på sikt.

Stortinget godkjente forslaget, og landets kommuner ble invitert til å delta. I alt 143 kommuner ønsket å være med, mens 20 kommuner og Longyearbyen lokalstyre (Svalbard) ble valgt ut. Kriteriene for å bli valgt var knyttet til variasjon i kommunestørrelse, geografi, ordførerens parti, urbanitetsgrad, innbyggernes alderssammensetning og om kommunene kunne vise til «ein medviten politikk på aktivt å trekkja ungdom med i politisk arbeid eller annan medverknad i kommunale politiske prosessar». De 21 forsøkskommunene er slik sett ikke et tilfeldig utvalg av norske kommuner. Forsøksvelgernes stemmer skulle telle likt med andre, men det ble foretatt to avgrensninger. For det første kunne ikke forsøksvelgerne stemme ved fylkestingsvalget, bare ved kommunevalget. For det andre var 16- og 17-åringene ikke valgbare, og kunne derfor ikke stå på partienes valglistene til kommunestyret. Dette var et brudd med det generelle prinsippet om at stemmerett og valgbarhet til kommunestyret er koblet sammen (jf. Valglovens § 3-3).

Fire argumentasjonstyper for og imot utvidelse av stemmeretten

Når nye sosiale grupper inkluderes i demokratiet, utfordres etablerte tradisjoner om hvem som skal ha rettigheter og plikter. Analysene viser at argumentene for eller imot stemmerett for 16-åringene bygger i stor grad på normative argumenter og ikke empiribaserte resultater. En gjennomgang av offentlige utredninger i Storbritannia, Sverige og Norge viser at for- og motargumentene kretser rundt demokratiske, rettslige, utviklingspsykologiske og konstitusjonelle prinsipper.

De *demokratiske* argumentene knytter seg til at demokratiet styrkes ved en senkning av stemmerettsalderen. Et større antall borgere får ta del i valgdemokratiet og de unge vil få økt innflytelse over beslutninger som berører deres hverdagsliv, nærmiljø og framtid. Det kan ha positive effekter på

Foto: Jon-Michael Josefsen, Scampix/NTB

deres deltagelse videre i livet. Et motargument er at den samlede valgdeltagelsen vil gå ned, da unge stemmer i mindre grad enn eldre velgere. I tillegg viser studier at mange unge selv er skeptiske til å gi 16-åringer stemmerett. Det er med andre ord ikke et «ungdomskrav».

De mest brukte motargumentene er knyttet opp mot *modenhet* og *utviklingspsykologiske* perspektiver. I all hovedsak baseres de på at 16-åringer har et lavere politisk kunnskapsnivå og interesse, og i større grad påvirkes av ekstreme politiske synspunkter enn eldre aldersgrupper.

De *rettslige* argumentene er også sentrale. Forkjemperne mener at dersom man kan bli holdt strafferettslig ansvarlig, bør man også være med å vedta de lovene som berører en. «No taxation without representation», heter det i den britiske kampanjen *Votes at 16* (www.votesat16.com.uk),

med klare hentydninger til at 16-åringer er en viktig arbeidskraftressurs gjennom sitt deltidsarbeid.

Motstanderne benytter *konstitusjonelle* argumenter knyttet til myndighetsalder. Det fremstilles som ønskelig at harmoniseringen av myndighets-, stemmeretts- og valgbarhetsalder opprettholdes. De tre aldersgrensene er tett sammenvevd når det gjelder plikter, rettigheter og ansvarlighet, forhold som ikke bør – eller rettslig sett kan – brytes. I en norsk kontekst har imidlertid forkjemperne argumentert for at myndighets- og stemmerettsalder ikke alltid har vært den samme.

Utvidet stemmerettsalder påvirker valgresultatene i liten grad

Erfaringer fra Tyskland og Østerrike viser at 16-åringer stemmer i større grad enn velgere under 30 år, men i mindre grad enn velgere

over 30. *Hva* de stemmer på avviker i liten grad med elektoratet for øvrig. Med andre ord: De partiene som har stor oppslutning blant velgerne generelt har stor oppslutning også blant de yngste. De mindre partiene både på høyre- og venstresiden får en noe høyere tilslutning blant de unge, men ikke nok til at det påvirker valgresultatene i stor grad. Resultater fra de norske skolevalgene viser også at partienes oppslutning følger noenlunde samme mønster som ved stortingsvalgene.

Mobiliseringskampanjer har vist seg å ha en viss betydning for valgdeltakelsen blant de unge velgerne i Østerrike. Kunnskap om selve valgprosedyrene er informasjon mange førstegangselgere etterlyser i både Tyskland og Østerrike.

Forskningen viser dermed at på kort sikt kan det være positivt for valgdeltakelsen å redusere stemmerettsalderen fra 18 til 16 år. En stabil livsfase, å bo hjemme i et lokalmiljø, hvor skole og venner er stabile, bidrar til å øke valgdeltakelsen, slik Franklin (2004) argumenterer for. Det finnes imidlertid lite empiriske studier som støtter at det vil påvirke valgdeltakelsen på lang sikt.

Samlet sett gir denne oversikten en indikasjon på at stemmegivning må ses som en sosial – heller enn en individuell handling. Valgdeltakelsen påvirkes av livssituasjon og av økt kunnskap. I tillegg viser dansk forskning, referert i rapporten, at foreldrenes stemmevaner har stor betydning for om barna deres går til valgurnene eller ikke. Tiltak for å øke valgdeltakelse må derfor rettes mot familien og skoleklassen, framfor kun å forsøke å påvirke hvert enkelt individ. Dette er viktig å ta i betraktning i drøftingen av eventuelle konsekvenser og utfordringer ved å senke stemmerettsalderen.

Konsekvenser ved en stemmerettsreform

På bakgrunn av tidligere erfaring og foreliggende forskning kan vi anta følgende

konsekvenser og utfordringer dersom 16-åringer får stemmerett. Sannsynligvis vil den samlede valgdeltakelsen falle noe i de aktuelle forsøkskommunene. Dette fordi 16- og 17-åringer vil ha en lavere valgdeltakelse enn gjennomsnittet. Mest sannsynlig blir det iverksatt mobiliseringskampanjer for å nå ut til disse unge velgerne, og politikerne vil tilpasse sine budskap til en mer «ungdomsvennlig» tone. I forsøkskommuner der antallet førstegangselgere er lavt, vil valgdeltakelsen kunne bli svært høyt da det vil være enkelt å mobilisere få velgere. Vi kan også tenke oss en *forsøkseffekt* ved 2011-valget som lite trolig vil vedvare dersom stemmerett for 16-åringer blir en fast ordning.

Kan styrke demokratiet på kort sikt

I offentlige dokumenter fra Sverige, Storbritannia og Norge er styrking av demokratiet det viktigste argumentet for å utvide stemmeretten. Empirisk forskning gir støtte for argumentet på kort sikt. Om en senket stemmerettsalder vil bidra til å styrke valgdemokratiet på sikt, er et spørsmål vi ikke har svar på i dag. Stemmerettsdebatten er ofte basert på normative ståsteder. Svaret på hva som er den ideelle stemmerettsalder vil i stor grad være avhengig av hvem man spør.

Data

Rapporten er en kunnskapsstatus og bygger på empiribasert forskning hovedsakelig fra Tyskland og Østerrike, som har gjennomført aldersreformer. Analysene bygger også på et bredt sett av skriftlig informasjon fra flere land og europeiske organisasjoner og institusjoner som jobber for å redusere stemmerettsalder (offentlig statistikk og utredninger, pamfletter, nettsider og policydokumenter).

Inkludering av funksjons- hemmede i frivillige organisasjoner

Ivar Eimhjellen

*Funksjonshemmede er
inkludert i idretten som
utøvere, men ikke i samme
grad som frivillige.*

Idretten er ikke flink nok til å rekruttere personer med funksjonshindringer. Der frivillige med nedsatt funksjonsevne er med, deltar de like mye som funksjonsfriske. Likevel er de dårligere representert i idrettsorganisasjonene.

Bakgrunn

Forskning har vist at det innen enkelte typer frivillige organisasjoner er en underrepresentasjon av funksjonshemmede, for eksempel innen idrett. Når det kommer til selve arbeidet er det ikke store forskjeller mellom funksjonsfriske og funksjonshemmede. Frivillige organisasjoner kan bidra til integrering, inkludering, fremme tillit mellom mennesker, gi rom for vennskap og en følelse av tilhørighet. Det kan også være en mulig vei inn på arbeidsmarkedet. Derfor er det interessant å se nærmere på hvordan situasjonen er for personer med varig nedsatt funksjonsevne når det gjelder deltakelse i frivillige organisasjoner.

Denne rapporten undersøker funksjons-

hemmedes engasjement og forhold til frivillige organisasjoner, og hvordan det arter seg i forhold til funksjonsfriske.

Funn

Størst ulikhet i idretten

Det har generelt vært fokus på idretten i Norge som en arena for inkludering. Det har imidlertid vært et ensidig blikk på funksjonshemmede som deltakere og utøvere i stedet for å få denne gruppen inn som frivillig arbeidskraft, for eksempel på treningssiden. Her ligger det et potensial i å få flere med nedsatt funksjonsevne inn som frivillige.

God representasjon i sosiale tjenester og rusomsorg

Innen sosiale tjenester og rusomsorg er funksjonshemmede bedre representert blant de frivillige enn innen idretten. Her utgjør de en like stor andel som gjør frivillig arbeid, og de bruker flere timer enn funksjonsfriske. Flere organisasjoner på dette området har tjenester for funksjonshemmede. Det å føle seg knyttet til disse organisasjonene på grunn av sin egen funksjonshemming, kan forklare hvorfor de deltar like mye som funksjonsfriske og legger ned flere timer. Det er også innenfor sosiale tjenester og rusomsorg at funksjonshemmede gir mest økonomisk støtte – og de gir mer penger sammenlignet med funksjonsfriske.

Høy motivasjon for frivillig arbeid

Funksjonshemmede mener i større grad enn funksjonsfriske at det er viktig å være medlem i de organisasjonene der de gjør frivillig arbeid. Mange ville heller betalt fremfor å gjøre frivillig arbeid om det var mulig. En grunn til det kan være at det føles enklere å betale seg ut av frivillig arbeid på grunn av de problemene som kommer med nedsatt funksjonsevne. Samtidig mener funksjonshemmede at frivillig arbeid gir økt selvfølelse, noe som viser seg å være viktigere for personer med nedsatt

funksjonsevne enn for funksjonsfriske. De synes også det er viktig å ha medfølelse for mennesker som har det verre enn dem selv.

Ulike barrierer for frivillig arbeid

Utover manglende motivasjon opplever funksjonshemmede flere hindringer i å delta i det frivillige organisasjonslivet. Helseproblemer er en sentral barriere, og dårlig helse reduserer mengden frivillig arbeid som blir gjort. Problemer med transport oppleves også som en større barriere for funksjonshemmede sammenlignet med funksjonsfriske, men skillet her er ikke like stort. Funksjonshemmede mener også at de gir et viktig bidrag ved å stå som passivt medlem, selv om det fører til økt passivitet i organisasjonene.

Høy politisk interesse

Det er også forskjeller i politisk engasjement. Sammenlignet med funksjonsfriske er det færre funksjonshemmede som har politiske verv, og som aldri har hatt det, selv om den politiske interessen ikke er særlig ulik mellom de to gruppene. Når det kommer til å påvirke politiske beslutninger i samfunnet, er det flere med nedsatt funksjonsevne enn funksjonsfriske som synes at det å bruke nettet er en effektiv kanal. Det er derimot færre funksjonshemmede som faktisk er aktive i nettsamfunn og diskusjonsgrupper på nett sammenlignet med funksjonsfriske, men her kan bosted, kjønn og utdanning påvirke grunnene til det.

Ulike organisasjonsmedlemmer

Funksjonshemmede er oftere enn funksjonsfriske med i organisasjoner der medlemmene har ulik etnisitet og utdanningsnivå. Det kan tyde på at de med nedsatt funksjonsevne oftere har relasjoner til mennesker som er ulike dem selv. Når det gjelder nærhet og sosiale bånd til andre medlemmer, viser det seg at flere av dem opplever å ha noen i organisasjonen som de kan spørre om råd ved viktige avgjørelser.

© Photo: Prezioso

Lavere tillit

Funksjonshemmede har lavere tillit til andre mennesker, sammenlignet med funksjonsfriske. Det er færre med nedsatt funksjonsevne som er enige i at de fleste er hjelpsomme, til å stole på og vil være reale.

Vi har gjerne mer tillit til andre som vi opplever er like oss selv. Det kan være med på å forklare hvorfor funksjonshemmede donerer mer penger og deltar mer i organisasjoner innen sosiale tjenester og rusomsorg. Det er innen dette området organisasjoner for funksjonshemmede ligger, og de vil i større grad oppleve ansvar og medfølelse for andre med nedsatt funksjonsevne.

Potensial for bedre inkludering

Det er ikke store forskjeller mellom personer med nedsatt funksjonsevne og funksjonsfriske når det kommer til deltakelse i frivillig sektor. Men innen norsk politikk, der målet er full deltakelse og likestilling for de med nedsatt funksjonsevne, bør det fokuseres på like muligheter for å delta i frivillig arbeid og særlig innen idretten.

Data

Rapporten er en empirisk analyse av funksjonshemmedes deltakelse i frivillige organisasjoner i Norge, sammenlignet med funksjonsfriske. Grunnlaget er fra spørreundersøkelsen «Frivillig innsats», som ble gjennomført i april-september 2009.

Ung frivillighet i Norge

Endring og kontinuitet i unges frivillige engasjement 1998–2009

Jacob Aars, Åsta Dyrnes Nordø, Dag Wollebæk
og Dag Arne Christensen

Antallet frivillige barne- og ungdomslag falt mellom 1999 og 2009. Likevel er dagens 16–18-åringer mer aktive i frivillige organisasjoner enn de som var unge for 10–12 år siden.

Bakgrunn

Kunnskap om frivillig engasjement og organisasjonsaktivitet blant ungdom er viktig av flere grunner. Ungdom er det framtidige rekrutteringsgrunnlaget for frivillig sektor, og kunnskap om deres aktivitet kan gi et forvarsel om hvordan fremtidens deltakelse blir. Samtidig er det viktig for å ta bedre beslutninger innen ungdoms- og frivillighetspolitikken. Denne rapporten viser endringer i aktivitetsnivået blant barn og unge, og hvordan de frivillige lagene er organisert, både med koblinger til regionale og nasjonale moderorganisasjoner, og til organisasjonsnettverk i lokalmiljøet.

Funn

Flere som deltar og mer aktivitet blant de yngste

Tidligere rapporter har vist at omfanget av frivillig arbeid blant ungdom gikk svakt tilbake på 2000-tallet. Totalt sett har det vært en nedgang i antall frivillige barne- og ungdomslag mellom 1999 og 2009, men reduksjonen er mindre enn det den var på 1990-tallet.

Noe som er nytt er at det har skjedd en økning i aktivitet blant de yngste ungdommene, som er mellom 16 og 18 år. Økningen gjelder både hvor mange som gjør en innsats og antall timer de legger ned.

Blant eldre ungdom er aktiviteten redusert.

Nye kjønnsforskjeller

Menn ser ut til å ta en «frivillighetspause» fra slutten av tenårene og frem til midten av trettiårene. Dette gjelder ikke for kvinnene. Dette er nytt sammenlignet med funnene fra 1998, og kjønnsforskjellen kan komme til å følge med videre opp gjennom alders-

Foto: Ungdomsfabrikken

klassene etter hvert som dagens unge blir eldre. En mulig forklaring kan være at det er flere unge menn enn kvinner som hopper av skole og utdanning. Dermed får guttene færre arenaer å delta på enn jentene.

Når de blir spurt om hvorfor de ikke deltar mer aktivt svarer unge menn ofte at det er manglende interesse som er grunnen. Blant unge kvinner er det derimot praktiske hindringer, eller at de rett og slett ikke blir spurt, som ofte er grunnen.

Færre medlemsmøter

Medlemsmøtene i organisasjonene gir medlemmene mulighet til å påvirke beslutninger som skal tas. Forskningen viser at det har vært en nedgang i antall medlemsmøter i de frivillige organisasjonene, og at nedgangen er tydeligst for barne- og ungdomsorganisasjonene. En forklaring kan være manglende interesse eller engasjement. Det kan også skyldes at medlemsmøtene ikke lenger kommer i sin tradisjonelle form og gjennomføres via andre kanaler, for eksempel gjennom hjemmesider og sosiale medier. Bruken av internett

og sosiale medier henger sammen med mindre bruk av medlemsmøter, og større bruk av styremøter, særlig blant barne- og ungdomsorganisasjoner.

Lagene benytter i større grad nettbaserte verktøy for å nå ut med informasjon enn for å stimulere til dialog og diskusjon mellom medlemmene. Mange unge skaffer seg informasjon om frivillige organisasjoner først og fremst gjennom internett.

Tro på innflytelse i politiske spørsmål

Frivillige organisasjoner skal bidra til økt sosialisering, representere medlemmenes interesser og ivareta ulike verdier i samfunnet. Barne- og ungdomslag forsøker i mindre grad å påvirke myndighetene sammenliknet med voksenlag, fordi dette ofte dreier seg mer om aktiviteter enn det å være saksorienterte. Barne- og ungdomsorganisasjonene blir imidlertid oftere kontaktet og spurt til råds av myndighetene i dag enn det de ble før.

Ungdom anerkjenner det politiske potensialet i frivillige organisasjoner. Blant de yngste er det stor tro på at frivillige

Dagens ungdom legger ned flere timer på frivillig arbeid enn før. De har også stor tro på at de frivillige lagene kan påvirke politikerne.

organisasjoner kan påvirke politikken. Der offentlige myndigheter har en aktiv holdning overfor barne- og ungdomsorganisasjonene, kan det bidra til å skape forventning om innflytelse blant de unge.

Politisk interesse

Den generelle interessen for politikk er lavere hos de yngste, men de følger med. De er gjerne mer interessert i internasjonale fremfor lokale spørsmål, og ser på politiske valg som den mest effektive kanalen for å påvirke beslutninger. De har også stor tro på alternative kanaler, slik som blogging eller aksjoner.

Stort potensial

Blant de yngste er det et stort potensial for deltakelse, og de er en viktig framtidig ressurs for organisasjonene. Fra de unges synspunkt gir dette muligheter for innflytelse i organisasjonene de deltar i, og dermed til å fremme sine interesser.

En mulig risiko ved dette kan være dersom unge dras inn i organisasjonene for å skape legitimitet til voksnes prosjekter. Det vil være viktig med mer informasjon om hva som skjer med ungdoms deltakelse fremover.

Data

Denne rapporten er en empirisk analyse som består av to deler. I den første delen brukes data fra to befolkningsundersøkelser som ble gjennomført i 1998 og 2009. Undersøkelsene viser omfanget av frivillig innsats og organisasjonsaktivitet, samt hvilke organisasjoner unge deltar oftest i. Dataene forteller også om hvordan frivillige organisasjoner fungerer som sosialisering- og læringsarenaer, med fokus på samfunnsmessig sosialisering (tillit) og politisk sosialisering (interesse og deltakelse). De ser også på hva livsfase- og generasjonsforklaringer betyr for holdninger til frivillighet.

I den andre delen av rapporten benyttes data fra Hordalandsundersøkelsen fra 1999 og 2009. Det er en kartlegging av frivillige lag og organisasjoner i Hordaland fylke, som viser endringer i hvordan, og i hvilke typer organisasjoner, barn og unge engasjerer seg. Undersøkelsen sammenligner barne- og ungdomslag med voksenlag i rollen som politisk aktør, både når det gjelder myndighetskontakt og strategier for påvirkning.

Deltagelse i frivillige organisasjoner

Forutsetninger og effekter

Bernard Enjolras, Kari Steen-Johnsen og Guro Ødegård (red.)

Deltagelse i frivillige organisasjoner avhenger av individuelle faktorer som økonomi, familiesituasjon og sosial forankring. Men for å forstå hvordan man bedre kan inkludere barn og unge, må man fokusere ikke bare på individuelle barrierer, men også på de frivillige organisasjonenes kultur, sosiale nettverk og den lokale frivillighetspolitikken.

Bakgrunn

Rapporten undersøker forutsetninger som har betydning for deltagelse på individnivå, organisasjonsnivå og lokalsamfunnsnivå. I tillegg kaster den lys over effektene av deltagelse i frivillige organisasjoner, noe det fra før finnes liten kunnskap om.

Deltagelse i frivillige organisasjoner er ulikt fordelt mellom sosiale grupper og lag i befolkningen. Høy inntekt, høy utdanning og det å være i arbeid øker sannsynligheten for å delta. Denne rapporten gir ny kunnskap om barrierer og mekanismer som virker ekskluderende, og hva som gjør at enkelte personer eller grupper ikke får deltatt i frivillige organisasjoner. Fokus legges her særlig på barn og unge, samt på minoritetsbefolkningen.

Rapporten viser at for mye eller for lite frivillig arbeid er lite gunstig for den enkelte og samfunnet. Det er mange goder med organisasjonsaktiviteter, som mer livskvalitet og at det kan bidra til en sterkere CV. Men det kan også være belastende for den som allerede har flere krav og forventninger å håndtere.

Funn

Inntekt kan forklare deltagelse

Frivillige organisasjoner innen kunst, kultur og idrett er blant de viktigste fritidsaktivitetene for barn og unge i Norge. Forskning har tidligere vist at økonomi skaper skjevhet i deltagelsen. Denne rapporten viser at dette gjelder ikke bare for voksne, men også for barn. Et nytt funn er at idretten i minst grad rekrutterer barn fra familier med lav inntekt, det vil si barn som kommer fra hjem med lavere inntekt enn 345.000 kroner i året. Det er særlig gutter og unge menn fra hjem med gode økonomiske ressurser, betalt arbeid og småstedstilhørighet som deltar i idrettslagene. En forklaring på skjevheten kan være at kostnadene til utstyr, reise og overnatting i forbindelse med konkurranser og treningsleirer blir for høye.

Sosial forankring øker sannsynligheten for aktivt medlemskap

Kjønn, alder og utdanning er med på å forklare deltagelsen i frivillige organisasjoner. I tillegg har forankring i nærmiljøet noe å si. De som forventer å bli boende i en kommune over tre år har større sannsynlighet for aktivt medlemskap. Lengre botid øker også sannsynligheten. Det kan være fordi det ofte tar tid å etablere seg i nærmiljøet, samt finne ut hvordan man vil delta i de lokale organisasjonene. Å ha barn under 18 år som bor hjemme, spiller også en viktig rolle. Hvilken kommune man bor i har derimot liten betydning for om man velger å være aktivt medlem i en frivillig organisasjon eller ikke. Studien bekrefter antagelsen om at lokale nettverk og forankring har betydning for deltagelse i lokalsamfunnet.

Samlivsbrudd spiller inn

Rapporten analyserer ungdoms frivillighetsløp, fra omtrent 13 til 20 års alder. Mange faller fra mot slutten av tenårene (40 prosent), mens en del også aktiviseres på dette tidspunktet (19 prosent). Den viktigste forklaringen på frafall er forbundet med de unges livssituasjon. Unge som har opplevd foreldres samlivsbrudd har en klart større sannsynlighet for å forlate organisasjoner som de har vært medlem av, enn de som ikke har opplevd dette. Ustabile hjemmeforhold fører altså til passivitet. Dårlig helse spiller også negativt inn. Et sentralt funn er at kjønn har betydning for frafall og aktivisering. Gutter har både mindre sannsynlighet for å bli passive, og større sannsynlighet for å bli aktivisert.

Lokalsamfunnet som arena for inkludering og deltagelse

Studier av fire lokalsamfunn viser at barrierene for å delta i det lokale foreningslivet blant etniske minoritetsunge kan knyttes til manglende individuelle ressurser. Men det knyttes også til organisasjonenes begrensninger og til systembetingede

hindringer. Både skole og idrettslag legger ned en betydelig jobb i å øke andelen av minoritetsunge til å være aktive på fritiden. Disse tiltakene rettes først og fremst mot de individuelle barrierene, som manglende språkkunnskaper og svak økonomi. Det er krevende å redusere barrierer på organisasjonsnivå. Mye handler om å legge til rette for en organisasjonskultur som inkluderer unge med minoritetsbakgrunn bedre. Dette hindres ofte av organisasjonenes manglende kapasitet, både med tanke på intern kompetanse og nettverk i lokalmiljøet. For å lykkes med å skape deltagelse, må byggingen av en slik organisasjonskapasitet prioriteres.

De viktigste hindrene for lokalt rekrutteringsarbeid ligger på systemnivå. Utfordringene kan dreie seg om befolknings sammensetning og boligstruktur i en bydel, nærhet eller avstand mellom ulike grupper, infrastruktur og om ulike aktørers samarbeid med hverandre. Systembarrierer kan være vanskelige å få øye på, og det er vanskelig å finne gode tiltak for å overkomme dem. Videreutviklingen av rekrutteringsarbeidet avhenger av helhetlige politiske vedtak og strategier. Ofte motiveres myndighetenes tiltak av at frivillig aktivitet skal hindre uønsket adferd, fremfor å bygge inkluderende nettverk, aktivitetsfellesskap og sosial kapital.

Lokale myndigheters manglende evne eller vilje til å koordinere hindrer rekrutteringsarbeidet i flere lokalsamfunn. Der lokale myndigheter har tiltak som får lokale krefter til å dra sammen, lykkes de bedre i å skape inkluderende fritidsarenaer for unge.

Organisasjonsdeltakelse har sammensatte konsekvenser

Det antas ofte at det å delta i organisasjonslivet kan gi bedre livskvalitet og ressurser som hindrer at man utestenges fra arbeidslivet. Deltagelse har også flere positive «bivirkninger», slik som høyere yrkesaktivitet, trivsel og fravær av helsemessige plager. Rapporten undersøker effekten av

Foto: Baard Naess, Samfoto Scampix

organisasjonsdeltagelse både ved inngangen til og utgangen av yrkeslivet.

Fordeler med høy deltakelse blant ungdom

Det er en sammenheng mellom organisasjonsaktivitet i tenårene og posisjon i arbeidslivet ti år senere. De som var aktive som 13–14-åringer er langt oftere i høyere utdanning når de er 24–25 år. De jobber sjeldnere deltid, og etablerer seg oftere i yrker som krever høy utdanning og gir høy prestisje og/eller lønn. Men denne effekten er begrenset til ungdommer med høyt utdannede foreldre. Organisasjonslivet bidrar altså ikke til å bryte den sosiale arven eller skape økt sosial mobilitet.

For mye organisasjonsaktivitet gir frafall i yrkeslivet

Mange tror at jo mer man er med i det frivillige organisasjonslivet, desto bedre er det. Det er en sannhet med modifikasjoner. Analysen av befolkningen over førti år, der enkeltpersoner er fulgt over tid, viser at et moderat aktivitetsnivå øker sannsynligheten for å bli i arbeidslivet. Tendensen snur dersom man er svært aktiv. Den negative effekten av høy organisasjonsdeltagelse inntreffer oftere hos de som fortsatt er yrkesaktive og hjelper familiemedlemmer og slekt. Den totale

belastningen av ulike forpliktelser kan bli for stor. På den ene siden gir organisasjonsaktivitet mange goder, slik som bedre livskvalitet, nettverk, helse og en følelse av mestring. På den andre siden kan det være en belastning for de som fra før av har mange krav og forventninger rettet mot seg.

Moderat organisasjonsaktivitet gir mest gunstig effekt for yrkesdeltakelse. Det er behov for en noe større edruelighet i forventningene til de gunstige effektene av organisasjonsaktiviteter, som mange internasjonale studier har pekt på.

Data

Rapporten er en tekstsamling. Gjennom fem selvstendige kapitler tar den for seg forutsetninger og effekter av deltagelse i frivillige organisasjoner. Det fokuseres spesielt på de som deltar minst, som er de med mindre sosioøkonomiske ressurser og etniske minoriteter. I tillegg har rapporten fokus på barn og unge. Data er hentet fra ulike befolkningsundersøkelser og registerdata. Kapitlet om forutsetninger for deltagelse i lokalsamfunn baserer seg på kvalitative undersøkelser (intervjuer, observasjoner, dokumentanalyse) fra fire utvalgte bydeler i Oslo, Bergen, Trondheim og Drammen.

Ett år etter 22. juli

Har rosetoget gått?

Dag Wollebæk, Bernard Enjolras, Kari Steen-Johnsen
og Guro Ødegård

*Hvilke spor hadde terroren
som rammet Norge 22. juli 2011
satt ett år senere?*

Rosetoget ble et symbol på tilliten og det store engasjementet som nordmenn viste etter terroren 22. juli. Med ett års avstand til hendelsene ville forskerne vite om tilliten og fellesskapet fremdeles var like sterkt, eller om rosetoget var gått.

Bakgrunn

Noen få uker etter terroren den 22. juli 2011 hadde tilliten økt mellom mennesker og til institusjoner, særlig Regjering og Storting. Flere var villige til å stemme, og det var en liten økning i politisk interesse og foreningsdeltakelse i befolkningen. Folk opplevde at samfunnet var preget av samhold og fellesskap, den offentlige debatten var avdempet og mobiliseringen rundt de felles demokratiske verdiene var sterk.

Denne rapporten er en oppfølgingsstudie av en undersøkelse om endringer i tillit, samhold og engasjement som ble gjort tre uker etter terroren i 2011. Rapporten viser hvordan holdnings- og handlingsmønstre i befolkningen endret seg i året som fulgte, i lys av viktige hendelser som rettsaken og 22. juli-kommisjonens rapport.

Foto: Bjørn Smestad

Funn

Høy tillit like etter angrepene

I internasjonal sammenheng har Norge skilt seg ut med høy tillit mellom mennesker. I tiden like etter 22. juli ble dette bekreftet og forsterket, da det norske folk mobiliserte og viste felleskap, åpenhet og toleranse. Rapporten viser at tilliten økte til folk flest, til mennesker i lokalsamfunnet og til folk av andre nasjonaliteter og religioner. Den største økningen gjaldt overfor personer med en annen religion, der andelen som sa de hadde tillit økte fra 41 til 53 prosent rett etter terrorhandlingene. Denne tilliten er den mest krevende typen, fordi det dreier seg om mennesker som er forskjellige fra en selv. Dette er også den type tillit som terrorhandlingene forsøkte å ramme.

Tilbake til normalnivå ett år etter angrepene

Ett år etter angrepene fant sted hadde Norge falt mer tilbake til det normale. Den umiddelbare følelsen av at det norske samfunnet var preget av mer samhold, felleskap og av mindre motsetninger mellom etniske grupper svekket seg gradvis gjennom året som fulgte. Normaliseringen er i tråd med resultater fra studier av terrorhandlinger i andre land. I august var gjennomsnittet for befolkningen når det gjaldt tillit til folk flest omtrent tilbake på normalen (6,4). Dette er fortsatt et svært høyt nivå. Selv om det å falle tilbake til en normaltilstand kan virke som en naturlig utvikling, er det viktig å peke på at hvis den høye tilliten hadde hvilt på naivitet, slik noen hevder, kunne man ha tenkt seg en erosjon av mellommenneskelig tillit etter det første øyeblikkets mobilisering, slik at tilliten etter en tid fremsto som svekket i forhold til utgangsnivået. Dette har ikke skjedd.

Lavere tillit til politiet

I studien få uker etter 22. juli viste det seg at tilliten til alle sentrale samfunnsinstitusjoner

hadde økt. Den første tiden var preget av samling rundt den øverste politiske ledelsen, som fikk mye ros for måten de første kritiske dagene og ukene ble håndtert på. Endringene var mest positive for Stortinget og Regjeringen. I disse ukene var debatten om myndighetene kunne gjort noe annerledes før og under angrepet så å si fraværende.

I året som fulgte skjedde en gradvis normalisering. Tilliten til Stortinget, regjeringen, forvaltningen og de frivillige organisasjonene gikk ned, men bare tilbake til omtrent samme nivå som før 22. juli. Tilliten til politiet holdt seg imidlertid høy. I det øyeblikket 22. juli-kommisjonens rapport ble offentliggjort ett år senere, endret dette seg. Rapporten hadde sterkere effekt på tilliten til politiet enn til regjeringen og andre institusjoner. Skepsisen var særlig rettet mot politiets ledelse og Politiets sikkerhetstjeneste (PST), mens tilliten blant folket var større til lokalt politi og politifolk flest.

Lite frykt

Tilliten til sentrale samfunnsinstitusjoner falt i løpet av året som fulgte etter angrepene. Likevel var frykten i befolkningen lav sammenlignet med den man har funnet etter andre terrorangrep, som Oklahoma-bombingen i 1995, 11. september 2001 eller London-bomben i 2005. Eksisterende tillitsstrukturer i det norske samfunnet hadde en forebyggende effekt på utviklingen av frykt. Mye tyder på at Norge fulgte en særegen dynamikk, fordi det norske samfunnet i utgangspunktet var preget av høyere tillit og mellommenneskelig tillit enn andre vestlige land som har opplevd storskalaterrorisme de senere årene.

Større bekymring

Bekymringen for nye angrep økte bare svakt fra mai til august. Resultatene viser likevel at 22. juli-kommisjonens rapport skapte et høyere bekymringsnivå enn det ellers ville vært, gitt avstanden til hendelsene i tid.

Bekymringen økte mest blant de som har fulgt nøye med på kommisjonens konklusjoner. Resultatene viste et klart stemnings-skifte i befolkningen etter at rapporten ble offentliggjort, der myndighetene fikk støtte til større fullmakter for kontroll og overvåking. Særlig ønsket de som var bekymret for terror dette. Det er viktig å merke seg at disse holdningene kan være preget av at undersøkelsen ble gjort like etter at 22. juli-kommisjonens rapport ble presentert.

Ungdom mest påvirket

Terroren satte dypest spor hos unge mellom 16 og 24 år. Det var de unge som i størst grad ble mobilisert gjennom Facebook og i rosetogene, og følelsen av samhold og fellesskap var størst blant dem. Det var også hos de unge tillitsnivået endret seg mest, både i positiv og negativ retning. Unge ble også noe mer mobilisert enn eldre aldersgrupper. De oppga å være mer engasjert i frivillige organisasjoner enn før terroren, interessen for politikk økte noe – og det var blant de yngste viljen til å bruke stemmeretten økte.

At denne samfunnsgjennomgripende hendelsen satte dypest spor hos de unge er ikke overraskende. Studier både fra terroren i USA 9. september 2011 og i Madrid 2004 viser lignede mønster. Forklaringen er at de unge, i motsetning til voksne, er i en formingsfase hvor det samfunnspolitiske engasjement og deltakelsesmønsteret enda ikke har satt seg.

Nytt engasjement blant de unge

Å svare på terroren med «mer demokrati» ble et mantra i etterkant av 22. juli. Forventningene var særlig store til de unge. I likhet med de voksne har mye normalisert seg ett år etter. Det er imidlertid noen flere unge som oppgir å være medlem av et politisk parti, men oppslutningen om andre typer organisasjoner har ikke økt. I lokalvalget syv uker etter terroren var det førstegangsvelgerne som lot seg mobilisere. Ett år

etter var likevel viljen til å stemme ved valg tilbake der den var før terroren. Den politiske interessen blant unge har heller ikke blitt varig styrket. Hos de eldre ungdommene er den faktisk noe svekket ett år etter.

Varige spor hos ungdom

Rapporten viser et komplekst bilde av ungdoms reaksjoner. Unge mener i større grad enn andre at Norge er forandret, både i retning av mer fellesskap, samhold og mindre gruppekonflikt – og i retning av mer frykt og utrygghet.

Det politiske engasjementet og deltagelsen har ikke endret seg dramatisk. Det ser derimot ut til å ligge et særlig mobiliseringspotensial hos dem mellom 16 og 18 år knyttet til tradisjonelle politiske institusjoner, som partiene og valgkanalen. Dette må ses i sammenheng med at terroristens mål var rettet mot Arbeiderpartiet og deres ungdomsparti. Unge, dyktige politiske profiler trådte fram og ungdom ble synlig i den politiske offentligheten. På sikt kan dette styrke unges identifisering med og interesse for sentrale demokratiske institusjoner. Hvordan de unges deltakelsesmønster vil formes framover kommer an på i hvilken grad politikken framstår som relevant for dem. Noe stod på spill den 22. juli, og det ble meningsfullt å delta. Om de vil finne mening i årene framover gjenstår å se.

Et motstandsdyktig samfunn

Terroren førte til en umiddelbar mobilisering av tillit. De langvarige effektene av hendelsene gjenstår imidlertid å se. Ett år senere mente nesten halvparten av de spurte i undersøkelsen at det norske samfunnet var preget av mer frykt. En fjerdedel beskrev det som preget av mindre trygghet. Det så ut til å være en økt følelse av risiko. Allikevel mente mange at det fremdeles var mer samhold og fellesskap enn før. Dette forteller oss at da terroren og frykten rammet førte det ikke til sammenbrudd i tillit og felles-

skap, men snarere til en bred mobilisering av dette.

Det er lettere å vise hverandre tillit i omgivelser som oppleves forutsigbare og trygge, men det å forklare tillit som et resultat av fravær av ytre trusler blir likevel for enkelt. For å kunne bevares, må tillit være forankret både i formelle og uformelle nettverk og strukturer. Et sterkt sivilsamfunn som kobler befolkningen til demokratiske og politiske institusjoner er avgjørende for systemets legitimitet. Et slikt sivilsamfunn finnes i Norge. Dette er en viktig forutsetning for at nordmenn flest i julidagene hadde tillit til det politiske lederskapet, og følte at disse opptrådte som forlengelsen av et bredere samfunnsfellesskap. Den omfattende folkelige mobiliseringen i etterkant av terrorangrepene understreket også betydningen av et sterkt samfunn i kritiske perioder. Gjennom håndteringen av terroren viste det norske samfunnet evne til å håndtere krisen og gjenfinne likevekten.

Data

I mars/april 2011 ble det gjennomført en befolkningsundersøkelse om bruk av sosiale medier, tillit og sivil og politisk engasjement. Samme undersøkelse ble gjentatt i begynnelsen av august 2011. Undersøkelsen ble gjennomført på nytt i april/mai 2012 og i august/september 2012, rett etter at 22. juli-kommisjonen hadde lagt frem sin rapport. Datamaterialet har gjort det mulig å sammenligne befolkningens holdninger og atferd på fire ulike tidspunkter: Før (mars/april 2011), etter (august 2011), åtte måneder etter (mai 2012) og tretten måneder etter terrorhendelsene og to uker etter offentliggjøringen av 22. juli-kommisjonens rapport (august 2012). Hvert tidspunkt har et datamateriale som består av to deler. Den første er selvstendige utvalg som utgjør et representativt utvalg av personer over 16 år som bruker Internett. Den andre delen er en gruppe respondenter som vi har stilt de samme spørsmålene til på flere tidspunkt. Slik ser vi både hvordan nivåer i befolkningen endrer seg, men også hva som kjennetegner de personene som har endret holdninger eller atferd som følge av terroren og etterspillet.

Frivillige organisasjoner, sosial utjevning og inkludering

Bernard Enjolras og Dag Wollebæk

Det er større sosiale forskjeller i frivillig deltakelse i Norge, særlig innen idretten, enn i andre nordiske land. Personer med minoritetsbakgrunn er sterkt underrepresentert i de fleste organisasjonstypene. Personer med minoritetsbakgrunn som snakker godt norsk har større sannsynlighet for å delta i frivillige organisasjoner.

Gode norskferdigheter gir større sannsynlighet for å delta i frivillige organisasjoner.

Bakgrunn

Å motvirke omfattende sosial ulikhet er et viktig mål innen velferds- og inntektsfordelingspolitikken. Sosiale ulikheter i frivillige organisasjoner har i mindre grad vært utforsket, hovedsakelig på grunn av mangel på politisk interesse og relevante data. I senere tid har denne situasjonen endret seg. Nå finnes det både nye data tilgjengelige, og den politiske interessen for disse spørsmålene er større.

Denne rapporten undersøker hvilke sosiale forskjeller som preger deltakelsen i frivillige organisasjoner. Forskerne har kartlagt sosiale forskjeller i frivillig deltakelse i Norge, og analysert ulikheter i individuell deltakelse i frivillige organisasjoner, med utgangspunkt i etnisitet, alder, kjønn, inntekt, og utdanning.

Funn

Minoriteter er sterkt underrepresentert

Personer med minoritetsbakgrunn er sterkt underrepresenterte i så å si alle organisasjonstyper, unntatt menigheter/religiøse foreninger og innvandrerforeninger. Den største deltakelsen er innen idretten, og det er også en ganske stor andel som er med i fagforeninger eller yrkesorganisasjoner. Det er små endringer mellom 1996 og 2006 i innvandrerbefolkningen sett under ett. Likevel viser endringer over tid at det er en klar økning i kvinnelig deltakelse i alle typer organisasjoner, mens mannlig deltakelse går ned, i politiske partier, religions- og innvandrerorganisasjoner, samt idrettsforeninger. I organisasjoner som er dominert av majoritetsbefolkningen faller innvandrere

Foto: IMDI

bortimot helt utenfor. Innen borettslag, en organisasjonstype der innvandrere er sterkt overrepresenterte blant medlemmene, finner vi knapt noen styremedlemmer med innvandringsbakgrunn fra Afrika eller Asia.

Språkferdigheter avgjørende for innvandrerkvinner

Norskferdigheter har en positiv effekt på medlemskap i majoritetsorganisasjoner for både menn og kvinner. Den er betydelig sterkere blant kvinner, og framstår som den klart viktigste enkeltfaktoren som forklarer organisasjonsmedlemskap. Med andre ord, jo bedre man snakker norsk desto mer sannsynlig er det at man deltar i frivillige organisasjoner. En annen forklaringsfaktor er botid i Norge, det vil si antall år siden personen innvandret. Lang botid har en positiv effekt på antall medlemskap både for menn og kvinner. For kvinner har lang botid ingen selvstendig effekt og er avhengig av språkferdigheter. Kvinner som har bodd lenge i Norge (20 år) uten å ha utviklet sine språkferdigheter har veldig lav organisasjonsdeltakelsesrate, mens raten øker kraftig (etter noen års botid) med språkferdigheter. Dette skiller seg fra mønsteret blant menn, der organisasjonstilknytning styrkes med tid uavhengig av språkferdigheter.

Tilknytning til arbeidslivet viktig

Det å være uføretrygdet eller arbeidsledig har en negativ effekt på organisasjonsdeltakelsen hos både kvinner og menn. Blant menn er det den viktigste enkeltforklaringen ved siden av språkferdigheter.

Inntektsnivået har en positiv effekt på deltakelse i majoritetsorganisasjoner. Deltakelsen øker også med alder.

Større sosiale forskjeller i Norge enn i andre nordiske land

Sosiale ulikheter preger organisasjonsdeltakelse i alle vestlige land som er med i analysen. Jo høyere inntekt og utdanning, desto flere medlemskap og aktive medlemskap per individ. I Norge har både antall medlemskap og aktivt medlemskap en sammenheng med alder, inntekt, utdanning og heltidsarbeid. Jo høyere inntekt og utdanning, desto flere medlemskap og aktivt medlemskap. Det samme gjelder for individer som er middelaldrende (+/- 45 år) og heltidsansatte. Dette mønsteret kjennetegner organisasjonsdeltakelsen i alle vestlige land. Sosiale ulikheter knyttet til inntekt, utdanning, arbeidssituasjon og livssituasjon (som er assosiert med alder) gir utslag i organisasjonslivet. De største sosiale forskjellene

Medlemskap i organisasjoner, første- og andregenerasjons innvandrere (2006)

	Fagforening/ yrkesorganisasjon	Innvandrer- organisasjon, religiøs, menighet	Idrettslag	Parti
Menn				
1. generasjon	34,8	31,0	18,8	4,2
2. generasjon*	15,3	49,6	38,7	4,5
Kvinner				
1. generasjon	25,4	28,0	7,5	2,8
2. generasjon*	15,8	43,6	13,9	3,0

* Norskfødt med innvandrerforeldre.

finnes i den engelskspråklige verden og på kontinentet.

De sosiale forskjellene er større i Norge enn i de andre nordiske landene. Særlig er kontrasten stor i sammenlikning med Sverige. Hvis man ser nærmere på forholdet mellom aktivt medlemskap og inntektsulikheter i Norge og i Skandinavia, er det er større forskjeller mellom inntektsgrupper i Norge enn i Sverige og Finland.

Sosiale forskjeller innen idrett, trim, kultur og fritid

Høyinntektsgrupper er overrepresentert innen idretten, som skiller seg ut med størst sosial ulikhet i fordelingen av medlemskap. Norge er preget av mye større forskjeller mellom inntektsgrupper enn Sverige og Finland når det gjelder deltakelse i idrettsforeninger.

Aktivt medlemskap i kulturorganisasjoner er også preget av ulikhet (men i mindre grad enn idretten). Der er det utdanningsnivået som skiller seg ut som den viktigste enkeltfaktoren. Norge har den meste elitepregede profilen innenfor kulturforeninger blant de tre skandinaviske landene.

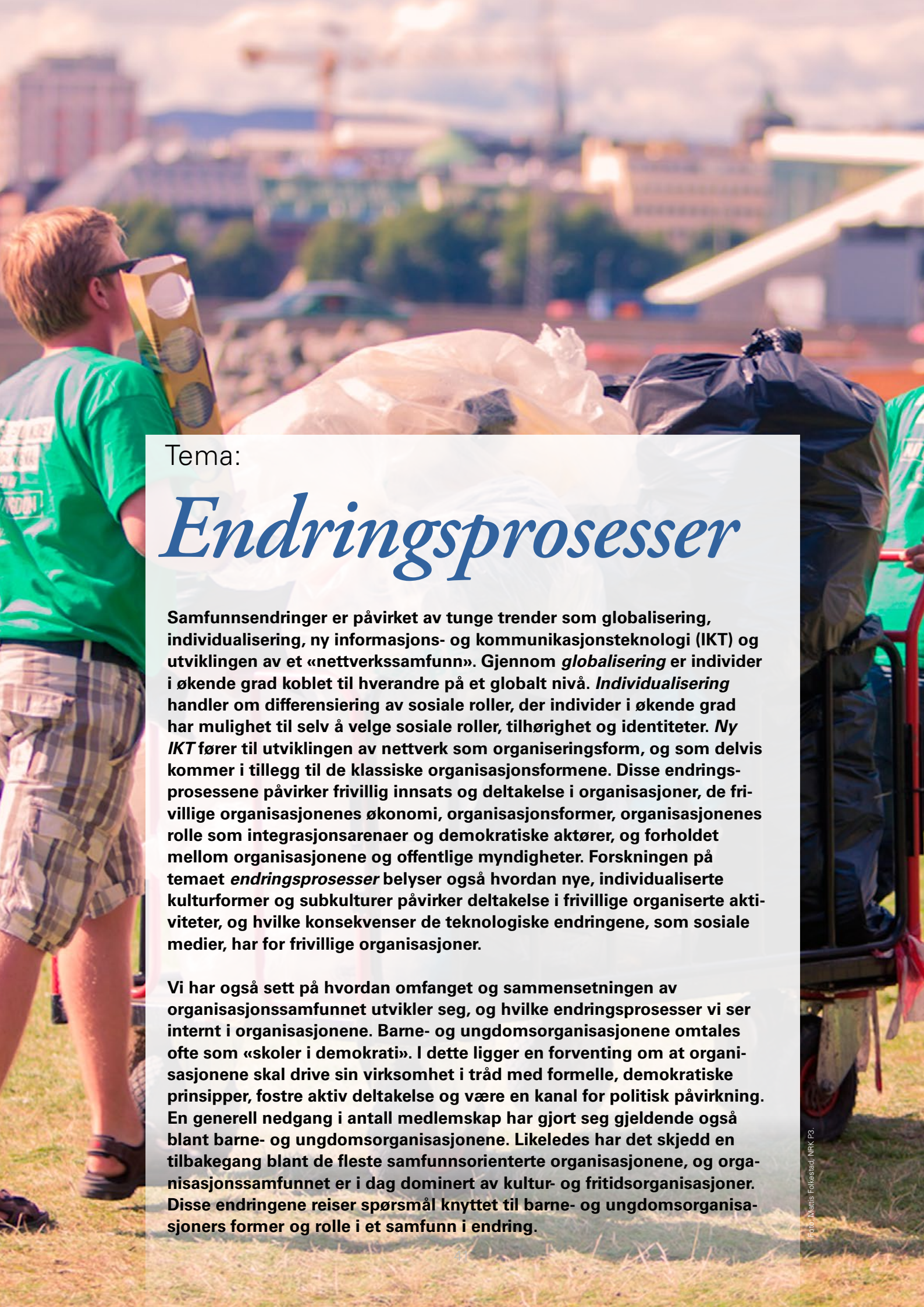
De sosiale forskjellene har økt i perioden 1990–2007, særlig når det gjelder idrett, men også for nesten alle typer organisasjoner

(med unntak av kultur og miljøvern). Utviklingen mellom 1990 og 2007 viser økende forskjeller blant grupper som deltar i idrettsforeninger når det gjelder helsetilstand. Fysisk aktivitet er i økende grad for rike og friske mennesker. Innen kultur, kunst og musikk går utviklingen svakt i motsatt retning.

Data

Den første delen av rapporten oppsummerer hovedargumentet i sentrale teorier om rettferdighet, med hovedvekt på økonomen Amartya Sen. Sens teori gjør det mulig å koble sosial rettferdighet med deltakelse i frivillige organisasjoner, ved å se på deltakelsen som en viktig kilde til grunnleggende evner og egenskaper som et samfunn bør fordele på en rettferdig måte.

Den andre delen av rapporten er en empirisk analyse av i hvilken grad organisasjonsdeltakelse er preget av sosial ulikhet, med utgangspunkt i alder, kjønn, etnisitet, inntekt og utdanning. Det legges spesielt vekt på deltakelse og utvikling når det gjelder personer med minoritetsbakgrunn, og sammenlignes med andre land i Norden og Vesten i perioden 1990–2007.

Tema:

Endringsprosesser

Samfunnsendringer er påvirket av tunge trender som globalisering, individualisering, ny informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) og utviklingen av et «nettverkssamfunn». Gjennom *globalisering* er individer i økende grad koblet til hverandre på et globalt nivå. *Individualisering* handler om differensiering av sosiale roller, der individer i økende grad har mulighet til selv å velge sosiale roller, tilhørighet og identiteter. *Ny IKT* fører til utviklingen av nettverk som organiseringsform, og som delvis kommer i tillegg til de klassiske organisasjonsformene. Disse endringsprosessene påvirker frivillig innsats og deltakelse i organisasjoner, de frivillige organisasjonenes økonomi, organisasjonsformer, organisasjonenes rolle som integrasjonsarenaer og demokratiske aktører, og forholdet mellom organisasjonene og offentlige myndigheter. Forskningen på temaet *endringsprosesser* belyser også hvordan nye, individualiserte kulturformer og subkulturer påvirker deltakelse i frivillige organiserte aktiviteter, og hvilke konsekvenser de teknologiske endringene, som sosiale medier, har for frivillige organisasjoner.

Vi har også sett på hvordan omfanget og sammensetningen av organisasjonssamfunnet utvikler seg, og hvilke endringsprosesser vi ser internt i organisasjonene. Barne- og ungdomsorganisasjonene omtales ofte som «skoler i demokrati». I dette ligger en forventning om at organisasjonene skal drive sin virksomhet i tråd med formelle, demokratiske prinsipper, fostre aktiv deltakelse og være en kanal for politisk påvirkning. En generell nedgang i antall medlemskap har gjort seg gjeldende også blant barne- og ungdomsorganisasjonene. Likeledes har det skjedd en tilbakegang blant de fleste samfunnsorienterte organisasjonene, og organisasjonssamfunnet er i dag dominert av kultur- og fritidsorganisasjoner. Disse endringene reiser spørsmål knyttet til barne- og ungdomsorganisasjoners former og rolle i et samfunn i endring.

Livskvalitet

Betydning av kultur og frivillighet for helse, trivsel og lykke – en kunnskapsoversikt

Jill Loga

Egenskaper ved samfunnet har mye å si for den enkeltes livskvalitet. Et bredt organisasjonsliv er avgjørende for den sosiale integrasjonen og for å skape tillit. Forskningen viser at frivillighetens bidrag står sentralt i den enkeltes opplevelse av livskvalitet.

Bakgrunn

Enkeltmenneskers grad av lykke avhenger ikke bare av personlige forhold og deres genetiske eller sosiale arv. Forutsetningene for at en person er lykkelig eller ikke, avhenger i stor grad av samfunnet han eller hun lever i. Lykke for enkeltindividet handler med andre ord også om samfunnskvalitet. «Lykkelige samfunn» er demokratiske, tillitsfulle, stabile, inkluderende og har en desentralisert myndighet. I samfunnsøkonomisk forskning pekes det også på at rikdommen videre kan knyttes til samfunnets utvikling av demokrati, inkludering og tillit. Det å leve i slike samfunn er de viktigste forutsetningene for at enkeltmennesker skal oppleve høy livskvalitet. Hvorvidt kultur og frivillighet medfører livskvalitet må derfor vurderes både på et individ- og samfunnsnivå.

Denne rapporten ser på hva det å delta i kultur og frivillighet har å si for livskvalitet, helse og trivsel. Det er en kunnskapsoversikt og belyser «kultur og frivillighet» ut fra det som kalles «lykkeforskning», og som skiller mellom effekter på samfunns- og individnivå. Lykkeforskning er etablert ut fra et paradoks i vestlige samfunn, der økt velstand ikke betyr en tilsvarende vekst i opplevd livskvalitet.

Funn

Tillit er en nøkkelfaktor

I internasjonal litteratur og i nasjonale sammenlikninger av lykke og tilfredshet, finner man en sammenheng mellom en høy grad av tilfredshet og tillit i samfunnet. I forskning på sosial kapital knyttes den høye graden av tillit blant annet til et rikt organisasjonsliv. Høy grad av tillit har gunstige samfunnsøkonomiske konsekvenser. For eksempel at høytillitsland har lave transaksjonskostnader og slipper å bruke unødige ressurser til kontroll. Det kan være vanskelig å regne ut akkurat hvilken verdi sosial innsats måtte ha i kroner og øre, men vi vet at tillit er en nøkkelfaktor for økt livskvalitet og for å oppnå et mer stabilt samfunn.

Sosial inkludering er en av de viktigste faktorene for å oppleve livskvalitet. Frivillighet og kulturelle måter å delta på kan ha stor betydning for dette.

Usikre vitenskapelige sammenhenger

Innen forskningen har det vært vanskelig å påvise vitenskapelige sammenhenger mellom betydningen av kultur og frivillighet for livskvalitet. Det henger blant annet sammen med at lykkeforskning er et nytt forskningsfelt. En utfordring er at man ikke enkelt kan kontrollere alle variabler som spiller inn mellom en bestemt aktivitet og livskvalitet, og dette gjør denne forskningen usikker. Forskningen omfatter først og fremst samvariasjon mellom ulike forhold, men er i mindre grad i stand til å påvise årsakssammenhenger.

Alder og livssituasjon påvirker livskvaliteten

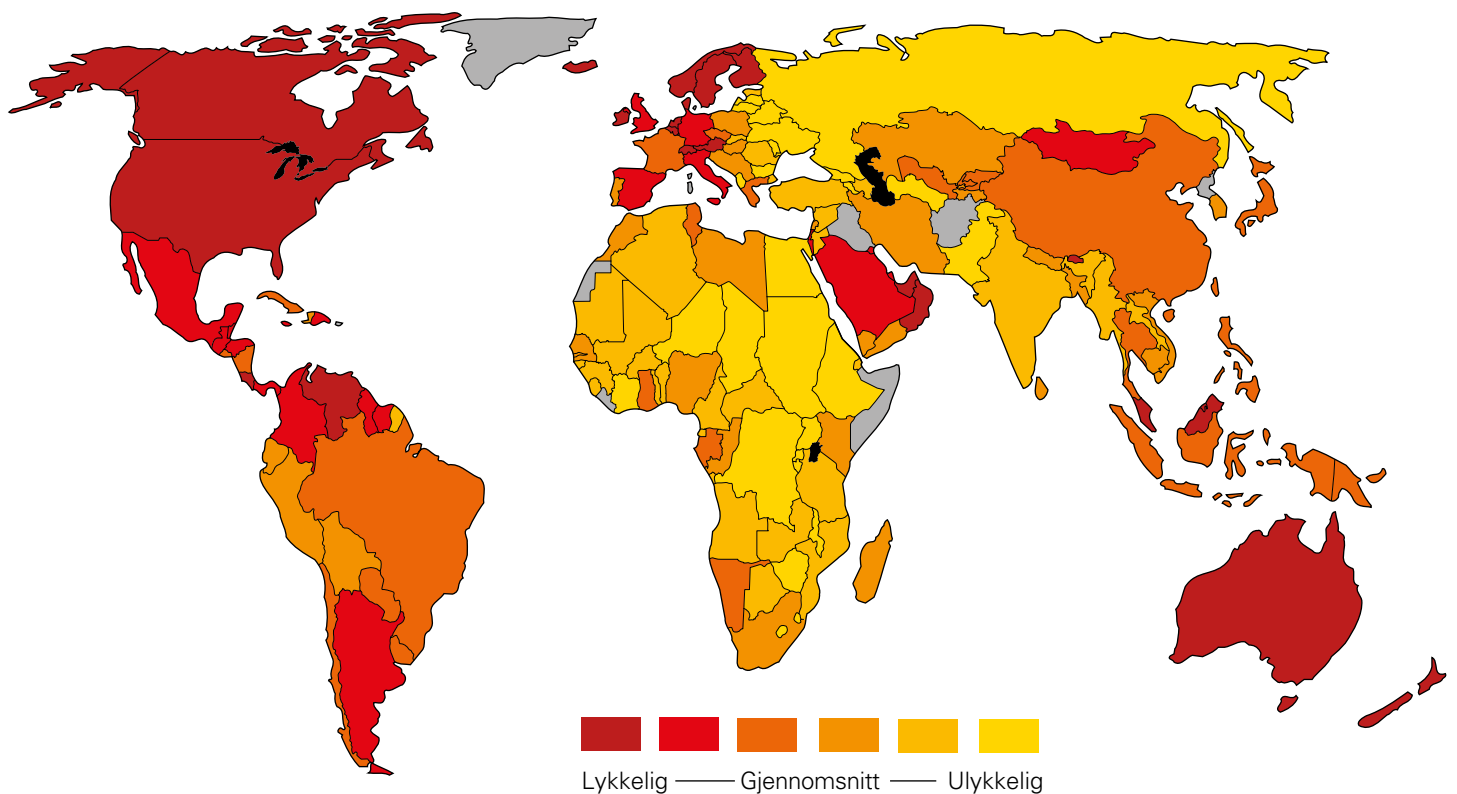
Alder og livssituasjon peker seg ut som markante faktorer for om frivillig engasjement har en positiv effekt for livskvaliteten. Det er spesielt eldre og ungdom som kan oppleve økt livskvalitet ved frivillig deltakelse, i følge denne forskningen. Det pekes på sammenhengen mellom sosial isolasjon og prosesser knyttet til urbanisering og individualisering. Sosial inkludering kan særlig ha en effekt for ungdom og eldre i byer. I tillegg kan frivillig deltakelse ha en sosialiserende og sosialt utjevne effekt.

Frivillighet, tidsklemme og krysspress

Hos voksne er sammenhengen mellom frivillig deltakelse og økt livskvalitet tvetydig. På individnivå er det eksempler på at frivillighet kan bidra til sosial inkludering og økt tilfredshet, for eksempel ved å delta i kor. Samtidig viser forskningen at frivillighet også kan bidra til stress, krysspress og redusert livskvalitet. Krysspress kan oppstå i familier når det gjelder prioritering av tid på jobb, familie og foreninger, eller hos aktive frivillige som deltar i flere ulike organisasjoner. Forventninger om å skulle sjonglere to karrierer, flere lån og aktiviteter på fritiden for flere barn, kan føre til krysspressituasjoner for mange foreldre. Hvis man allerede strever med krav fra flere hold, kan frivillig arbeid oppleves som en plikt og dermed ha negativ effekt på livskvaliteten.

Kultur og helse som nytt forskningsfelt

Klassisk medisinsk forskning har blitt kritisert for å være utelukkende sykdomsfokusert, og i liten grad rette blikket mot forebygging. På 90-tallet oppstod initiativ omkring et slikt «positivt helsebegrep» i Norge, som rettet oppmerksomheten mer mot det som kan skape friskhet. Det ble også lagt

A Global Projection of Subjective Well-being: The First Published Map of World Happiness

Kartet er laget av Adrian White, Analytic Social Psychologist, University of Leicester (2006). Kartet og videre analyser omfatter data publisert av UNESCO, WHO, New Economics Foundation, Veenhoven Database, the Latinbarometer, the Afrobarometer, CIA og FNs Human Development Report. Cartographic Unit, University of Leicester

mer vekt på å forhindre fremtidig sykdom fremfor behandling og rehabilitering. I denne sammenhengen har «kultur» gradvis blitt knyttet mer til helse og trivsel innen forskningen. De store HUNT-undersøkelsene i Trøndelag gir gode data på dette feltet, men dette er også et relativt nytt forskningsområde med metodeutfordringer.

Musikk, fellesskap og identitet i kor

Det er økt interesse rundt bruken av musikk i terapi, rehabilitering samt behandling, og gradvis i forebyggende arbeid, i arbeidet med livskvalitet og trivsel. Forskning på kor-deltakelse viser at den enkeltes opplevelse

av å mestre, utvikle seg, ha fremgang og bearbeide sitt talent har stor betydning. Koret kan bidra til å bygge vennskap, lokal identitet og utvikle musikalitet. Slik deltakelse kan gi økt livskvalitet, både ved prestasjonene innen sang og musikk, og i tryggheten av å tilhøre et godt sosialt nettverk.

Hagearbeid som arena for sosial integrasjon

Sosial isolasjon som en virkning av urbanisering og individualisering har fått økt oppmerksomhet, og forskning viser at deltakelse i kultur og frivillighet kan bidra

til å konstruere eller rekonstruere lokale fellesskap i urbane strøk.

Sosial inkludering går igjen i mye forskning om helse og trivsel. I den sammenheng legges det vekt på nærmiljøets betydning, og hvordan kulturelle møteplasser bidrar til å forebygge ensomhet og isolasjon. Hagearbeid kan øke livskvaliteten, ved at den i seg selv virker positivt på den enkeltes livskvalitet, men også er en inkluderende, sosial aktivitet. Et eksempel på dette er hageparsellers økte popularitet i storbyer. En studie om hagearbeid og kolonihages popularitet fra Berlin, Tyskland knytter livskvalitet til mental adspredelse, prioritert fritid og sosial integrasjon i flerkulturelle lokalmiljø. Parsellhagen fungerer som en integrasjonsarena og skaper en møteplass for den lokale majoritets- og minoritetsbefolkningen. Oppmerksomheten rettes mot produksjonen av frukt og grønnsaker, som blir en felles aktivitet på tvers av kulturforskjeller. Dermed kan det rekonstruere et lokalmiljø i storbyer, der naborelasjonene ofte er svake. Denne formen for integrasjonsarbeid ses på som svært vellykket.

Friluftsliv er gunstig for fysisk og psykisk helse

Inaktivitet er ansett som en av de store helseutfordringene i fremtiden, og kan føre til fedme, psykiske lidelser, stress og sosial isolasjon. Det finnes omfattende forskning på slike sammenhenger og på den positive virkningen idrett, aktivitet og friluftsliv har for helsen. Friluftsliv er en aktivitet som står spesielt sterkt i Norge, og som flertallet er vant med fra barnsben av.

Det er vanskelig å isolere eksakt hva det er ved friluftsliv som gir gunstig effekt på fysisk og psykisk helse. Grunnen er at det kan være ulike, og til dels motstridende, komponenter som solen, den fysiske

aktiviteten, roen, spenningen, frisk luft, det sosiale fellesskapet når flere er sammen på tur, eller den pedagogiske rammen rundt eksempelvis barneaktiviteter som speideren. Både årsakene og virkningene er sammensatte, og derfor vanskelig å peke på hva som virker inn på hva.

Viktig å bevare høy livskvalitet

En levende, stor kultur og frivillig sektor har betydning for suksesskriteriene i de nordiske landene, viser lykkeforskningen. Norden er alltid øverst på ulike internasjonale målinger og indekser for livskvalitet, helse og trivsel. Mye tyder på at det å bevare og styrke aktivitetene i kultur og frivillig sektor vil bidra til å bevare og forbedre et allerede godt samfunn, og opplevelsen av livskvalitet for den enkelte. Dersom kulturlivet og frivillig sektor utgjør en kilde til økt livskvalitet er det dessuten viktig at alle i samfunnet får mulighet til å ta del i dette.

Data

Rapporten er en kunnskapsoversikt over norsk og internasjonal forskning på hva kultur og frivillighet betyr for livskvalitet, helse og trivsel, både på et individ- og samfunnsnivå. Rapporten er tredelt og tar først for seg det nye forskningsfeltet om lykke samt diskuterer de metodiske utfordringene. Deretter tar den for seg frivillighetens betydning for livskvalitet, og til slutt ser den på sammenhengen mellom kultur og livskvalitet.

Trends, Causes and Patterns of Young People's Civic Engagement in Western Democracies

A Review of Literature

Timo Lochocki

*Ungdoms samfunns-
engasjement er mer
kortsiktig enn før, og rettet
mot konkrete formål. De
frivillige organisasjonene
må derfor finne nye måter
å inspirere og opprettholde
engasjementet på.*

Den klassiske formen for samfunnsengasjement er i endring, og det er en dreining mot mer kortsiktighet. Yngre generasjoner deltar helst på en mer prosjektorientert, sporadisk måte og knyttet til bestemte formål.

Bakgrunn

Samfunnsengasjement blant yngre er et viktig element i å opprettholde et sterkt samfunn og, i forlengelsen av dette, levedyktige demokratier. Det sier også noe om samfunnets fremtidige helsetilstand. Ved å studere ungdommers engasjement kan det gi en bedre forståelse av moderne demokratier. Det er også nyttig for å utvikle nye måter for å forlenge engasjementet, og kan forklare individuelle holdninger i sivilsamfunnet.

Denne rapporten tar for seg trender, mønstre og årsaker til samfunnsengasjement blant ungdom i vestlige demokratier.

Foto: Mattis Folkestad, NRK P3

Funn

Samfunnsengasjement tar nye former

Ungdom går bort fra tradisjonelt samfunnsengasjement, og internasjonale analyser viser at norsk ungdom er spesielt aktive i å delta på nye måter. Istedenfor å danne organisasjoner og interessegrupper, eller involvere seg i politiske partier, engasjerer de seg i frivillig arbeid og mer uformell politisk aktivitet. Interessen for stemmegivning eller å bli medlem av et politisk parti er mindre. Ungdom bruker heller andre kanaler for å uttrykke politiske meninger, slik som media, elektroniske underskriftskampanjer, boikotting og demonstrasjoner. Årsaken til at de velger sporadiske og kortsiktige former for deltakelse kan være at det gir umiddelbare effekter. Det betyr ikke at ungdom er mindre politisk engasjerte, men at interessen kommer til uttrykk på nye måter. Utfordringen er at måten de deltar på ofte ikke anses legitim i forhold til det som tradisjonelt ses på som samfunnsengasjement.

De frivillige organisasjonenes rolle i dette

blir et paradoks: På den ene siden er de mindre viktige fordi det formelle engasjementet blir mindre. På den andre siden er strategiene og strukturene deres viktige for formen og varigheten på det sporadiske og uformelle engasjementet.

Ulike typer motivasjon for å delta

Hvorfor man deltar i frivillige organisasjoner varierer fra person til person. Grunnene til at man melder seg inn kan være helt andre enn hvorfor man fortsetter å være engasjert i den organisasjonen eller en annen. Flere studier støtter at ungdom tror samfunnsengasjement vil gi et fortrinn når de skal ut i arbeidslivet. Motivet for engasjementet kan derfor være å kunne skrive det i jobbsøknader. Det er interessant å se om det finnes en «pay off-effekt», altså om engasjementet er basert på ønsket om å få noe tilbake.

En annen motivasjon for å delta er identitet. Det er basert på antagelsen om at de som gjør frivillig arbeid har en «hjelper-identitet». Forskere peker på at

denne typen motivasjon er den sterkeste når en skal forklare hvor mye frivillig arbeid de unge utfører. I ungdommen er identiteten under utvikling, og spørsmålet er om denne identiteten/rollen vil kunne vedlikeholdes over tid. Vi vet imidlertid at samfunnsansvar kan være med på å utvikle unge personers identitet.

Påvirkes av omgivelsene

Ungdoms politiske engasjement påvirkes av omgivelsene, og det hevdes at mye negativt politisk innhold i media kan ha bidratt til at det er blitt lavere. Noen forklarer at ungdom engasjerer seg mindre med at de bryr seg mindre om nyheter enn andre. Det er ulike teorier om hvordan media påvirker, og det finnes en positiv sammenheng mellom ungdoms bruk av media og samfunnsengasjementet deres.

Flere forskere har også vist at unges samfunnsengasjement kan forklares med behovet for gruppetilhørighet, både utenfor og på internett og sosiale nettverk. Jo større følelse av gruppetilhørighet, desto større vil engasjementet og deltakelsen kunne være. Familiens påvirkning er også en viktig årsak fordi foreldrene fungerer som rollemodeller, spesielt for de aller yngste.

Selvseleksjon

En rekke studier viser at samfunnsengasjement blant unge har positive virkninger, som økt selvtillit, lavere grad av risikoatferd og bedre skoleprestasjoner. Det må imidlertid tas med at forskere også ser på muligheten for at de positive utfallene ikke nødvendigvis er reelle, på grunn av selvseleksjonshypotesen. Kort forklart kan de positive virknin-

gene skyldes hvem personene som deltar er, snarere enn engasjementet deres. Flere sosiodemografiske faktorer skiller mindre engasjert ungdom fra de som er engasjerte, lenge før sistnevnte involverer seg i samfunnslivet. Det er mindre sannsynlig at personer med lav selvtillit og sosial angst vil gjøre frivillig arbeid.

Fokus på individet

Fordi unges samfunnsengasjement er mer rettet mot enkelt formål, må de frivillige organisasjonene finne nye måter å inspirere og opprettholde engasjementet på. De frivillige organisasjonene må matche ulike typer av motivasjon og styrke båndet mellom individer og organisasjoner, for at ungdommene skal kunne identifisere seg med dem. De må henvende seg til hver enkelt ungdom, og ikke behandle ungdom som én gruppe. Noen forskere sier at ungdommene også må involveres mer i organisasjonene, eller at de må skape en varig følelse av måloppnåelse for den enkelte.

Data

Rapporten er en kunnskapsstatus som presenterer forskning om unges samfunnsengasjement. I rapporten er ungdom definert som aldersgruppen 14 til 25 år. Det finnes forskning på endringsmønstre i norsk ungdoms samfunnsengasjement og hvilke konsekvenser det har for det norske demokratiet. Denne rapporten supplerer dette arbeidet. Den undersøker ikke norske forhold spesielt, men presenterer kunnskap som kan utfylle debatten og forskningen på området.

Foreningsliv i et flerkulturelt lokalsamfunn

En studie om integrasjon og sosial kapital

Guro Ødegård

Når minoritetsbefolkningen møter det tradisjonelle, norske foreningslivet er det flere barrierer som skal overstiges for at de deltar. Studien fra Veitvet – et flerkulturelt lokalsamfunn i Oslo – viser at språk, økonomi, manglende nettverk og en ukjent foreningskultur er sentrale hindre.

Bakgrunn

Det lokale foreningslivet framstår som viktig både for å koble mennesker som er forskjellige sammen (overskridende nettverk), og som politiske meningsbærere på en rekke samfunnsområder. Foreningslivet er slik sett et bindeledd mellom individer – og mellom individer og styresmakter. Dette bidrar til å opprettholde en demokratisk infrastruktur. Det har vært bekymringer rundt innvandrerbefolkningens lave deltakelse i det frivillige organisasjonslivet, da fravær på disse arenaer ses på som en indikasjon på svak sosial og politisk integrasjon.

De siste tiårene har det vokst fram et omfattende foreningsliv og nettverksbaserte aktiviteter knyttet til etnisk, kulturell og/eller religiøs tilhørighet. Omfanget av

dette er uklart, men forskning har vist at foreningslivet i liten grad er organisert under hierarkiske og nasjonale organisasjoner. Anslagsvis dreier det seg om rundt 300–1000 lokale foreninger.

Lokalsamfunnsstudien har både et minoritets- og majoritetsetnisk perspektiv og reiser følgende spørsmål: Hvilken rolle spiller det innvandreroorienterte foreningslivet for sosial og politisk integrasjon? Hvilke faktorer hemmer og fremmer minoriteters deltakelse i det tradisjonelle norske foreningslivet? Hvilken rolle har lokale myndigheter spilt for å bygge bro mellom ulike samfunnsaktører i en flerkulturell lokalsamfunnskontekst? Kan slike initiativ bidra til å øke lokalsamfunnets sosiale kapital?

Denne rapporten øker kunnskapen om hvilke faktorer som hemmer og fremmer sosial og politisk integrasjon i flerkulturelle lokalsamfunn.

Funn

Akkulturasjon og sosial kapital

Analysene fra studien bygger på teoriene om akkulturasjon og sosial kapital. Akkulturasjon er en prosess enkeltindivider og grupper går igjennom for å tilpasse seg sitt nye miljø.

Sosial og politisk integrasjon i dette flerkulturelle lokalsamfunnet er basert på en «bottom-up»-strategi fra lokale myndigheters side.

Innvandrere må bevege seg langs to kulturelle dimensjoner samtidig: dels ta innover seg den nye kulturen, dels bevare noe av identiteten fra opprinnelseskulturen sin.

Sosial kapital beskrives som nettverk, normer og tillit som gjør effektiv samhandling mulig mellom deltagerne for å nå felles mål. I rapporten brukes tre former:

1. «Sammenbindende» (bonding) sosial kapital, som løfter fram betydningen av nettverk hvor deltagerne deler viktige kjennetegn og som forener dem.
2. «Overskridende» (bridging) sosial kapital, hvor deltagerne er forskjellige på vesentlige kjennetegn og bygger bro mellom mennesker som er forskjellige, det være seg etnisitet, kulturelt, religiøst e.l. Disse to typene sosial kapital utelukker ikke hverandre, men er gjensidig avhengige for at nettverksressurser skal skapes.
3. «Lenkende» (linking) sosial kapital bringer staten på banen. Det offentlige engasjementet er av betydning for å sikre folk tilgang til nettverksressurser, som kan hjelpe dem å spille en aktiv rolle i samfunnet.

Innvandrerforeninger som sosiale arenaer

Innvandrerforeningene spiller en avgjørende rolle i etniske minoriteters hverdagsliv. Det er særlig fire dimensjoner som kommer til syne: Innvandrerforeningers rolle som sosial arena, som arena for to-kulturalitet, som kulturell læringsarena og som politisk arena. Innvandrerforeninger som i utgangspunktet

framstår som sammenbindende (bonding) og segregerende, kan tjene som plattform for overskridende og utadrettet kontakt med nettverk i majoritetssamfunnet (bridging). Innvandrerforeningenes evne til å skape sammenbindende nettverk er ofte en forutsetning for at medlemmene skal kunne ta del i majoritetssamfunnets nettverk. Dette krever bevisst holdning og handling fra innvandrerforeningenes side om å orientere seg mot majoritetssamfunnets institusjoner.

Barrierer for deltakelse

Det er en rekke barrierer som minoritetsbefolkningen opplever i møte med det tradisjonelle norske foreningslivet. Barrierene er sammensatte, komplekse og knyttet til individuelle faktorer som manglende språkferdigheter og økonomiske ressurser. Forskning har vist at det ikke er etnisitet i seg selv om skaper hindringer, men manglende sosioøkonomiske ressurser.

Det er også organisatoriske barrierer i majoritetsorganisasjonene. For mange oppleves den «norske» foreningskulturen og de tradisjonelle formene for organisasjonsdrift fremmed, lite tilgjengelig og «sammenbindende». Dette hever terskelen for å delta.

Lokalt forankret integrasjonspolitik

At det finnes en lokalt tilpasset integrasjonspolitik som er forankret på grasrota har stor betydning. På Veitvet har denne materialisert seg på tre måter. For det første har lokale myndigheter etablert seg i nærmiljøet med et beboerkontor, lett tilgjengelig og bemannet med personer som har kjennskap til nærmiljøet. Det er hverdagslivets ramme-

vilkår som har dannet utgangspunktet for beboerkontorets hovedfunksjoner: Å være et informasjons- og kunnskapsenter for beboerne, et kompetansesenter for hjelp og støtte i etablering av nye lag og foreninger, og det å skape synergi og samarbeid mellom foreningslivet og andre aktører i lokalmiljøet. Det er gjort en innsats for å utvikle samarbeid og relasjoner mellom ulike lokalsamfunnsaktører, minoritetsnettverk, majoritetsorganisasjoner, lokalt næringsliv og offentlige aktører. De har sammen satt felles mål for lokalsamfunnsutviklingen, og det er laget lokale og felles arenaer for nettverk og paraplyorganisasjoner.

Tiltakene har vært rettet mot både den enkelte, organisasjonslivet samt offentlige, private og frivillige aktører. Slik sett er det forsøkt å redusere barrierer for deltakelse på ulike nivåer. Sosial og politisk integrasjon er

dermed basert på en «bottom-up»-strategi fra lokale myndigheters side. Koblinger mellom private, frivillige og offentlige aktører har bidratt til en grasrotforankret utvikling av lokalsamfunnet.

Data

Rapporten bygger på feltarbeid og kvalitative intervjuer med 14 kilder fra lokalsamfunnet Veitvet og Slettelokka i Bjerke Bydel, Groruddalen i Oslo. Lokalsamfunnet har vært en del av utviklingsprosjektet «Groruddalsatsingen». Underveis i studien satte lokale myndigheter i gang tiltak for å bygge fysiske møteplasser og sosiale nettverk. Utover deltakende observasjon og kvalitative intervjuer, har også offentlige dokumenter knyttet til dette arbeidet vært en viktig datakilde.

Organisasjonene i Hordaland 1999–2009

Dag Arne Christensen, Kristin Strømsnes og Dag Wollebæk

Det har blitt færre frivillige foreninger mellom 1999 og 2009. Det har vært en nedgang i organisasjoner orientert mot nasjonal politikk og samfunnsliv, og økt nærmiljøorganisering og internasjonal orientering. Samtidig er organisasjons-samfunnet blitt stadig mer sekularisert.

Bakgrunn

Utviklingen i lokalt organisasjonsliv gir viktig informasjon om samfunnsutviklingen. Det gir et innblikk i hva folk er opptatt av og engasjerer seg i, og hvordan dette endrer seg over tid. Ved å studere endringer i organisasjonssamfunnets sammensetning, organisering og arbeidsform, kan vi bedre forstå samfunnsendringer og det som skjer innenfor frivillige organisasjoner. Denne rapporten presenterer de viktigste endringene innenfor det lokale organisasjonssamfunnet mellom 1999 til 2009, basert på en total kartlegging av organisasjonslivet i 17 kommuner i Hordaland.

Rapporten ser på hvilke foreninger som har overlevd og falt fra, sammensetning av medlemsmasse, styre og ledelse, endringer i organisasjonsstrukturer, foreningenes forhold til sine omgivelser og økonomiske situasjon.

Funn

Fra bedehus til ballbinge

De religiøse organisasjonene hadde størst tilbakegang i perioden 1999–2009. Mer enn 40 prosent av alle de religiøse lagene som eksisterte i 1999 fantes ikke lengre i 2009. Selv om det ble dannet nye religiøse lag i perioden, forsvant nesten dobbelt så mange. Dette gjenspeiler en generell samfunnsutvikling med mer sekularisering. I tillegg har det blitt stiftet nye typer av religiøse organisasjoner. Få nye misjonsforeninger ble etablert i perioden, men det ble dannet flere organisasjoner i tilknytning til frikirker og minoritetsorganisasjoner (særlig islam). Orienteringen mot det internasjonale nivået er også blitt sterkere.

Koblingen mellom det lokale og nasjonale nivået, i form av interesseorganisasjoner og politisk orienterte organisasjoner som finnes både nasjonalt og i lokalsamfunnet, er svekket. Organisasjoner som jobbet med nærmiljøområdet er imidlertid i sterk vekst. Dette styrker en trend man har sett tidligere, der oppmerksomheten først og fremst rettes mot eget nærmiljø eller bomiljø.

Kjønn, etnisitet og alder

Det har også skjedd endringer i organisasjonenes sammensetning. Kjønnsfor-

Interesseorganisasjoner, politisk orienterte organisasjoner og partier er svekket. Organisasjoner som jobber med nærmiljøområdet er imidlertid i sterk vekst.

delingen i styrene i lokalforeningene har blitt jevnere, men fremdeles har menn oftere lederposisjoner. Kvinner er underrepresentert på ledernivå i organisasjonene, til tross for at samfunnet ellers har utviklet seg mot å være mindre kjønnsdelt. Dette er en utvikling som er styrket heller enn svekket. Etniske minoriteter er også underrepresentert på leder- og styrenivå i organisasjonene.

Analysene viser også at tilbudet til de yngste har blitt mindre. Betydelig færre organisasjoner i 2009 enn i 1999 oppgir at de har medlemstyingden sin blant de yngste.

Endringer i organisasjonsstruktur

Historisk har det norske organisasjonssamfunnet vært dominert av en «hierarkisk» struktur. Lokale lag har vært tilsluttet nasjonale organisasjoner, ofte med et regionalt ledd imellom. I dag er lokale foreninger stadig sjeldnere knyttet til nasjonale formål og organisasjoner. Dette gjelder særlig nye lag. Dette forsterker tendensen til todeling mellom det nasjonale og lokale organisasjonssamfunnet som har pågått de siste tiårene. Organiseringen på tvers av kommunegrensene øker, og det er en klar vekst i antallet organisasjoner som dekker flere kommuner. Færre foreninger orienterer seg mot mindre deler av kommunen (bygd, grend), selv om det fortsatt er her vi finner hovedtyngden av de frivillige lagene.

Mer formaliserte

Organisasjonene har blitt mer formaliserte i måten de organiserer arbeidet på. De har i større grad skrevne vedtekter, årsmeldinger og regnskap. Dette kan forklares med at organisasjonene møter større rapporteringskrav fra det offentlige, og det er gjerne økonomiske fordeler med å ha en formalisert organisasjonsstruktur på plass. Mange av de nye foreningene har denne typen formelle strukturer.

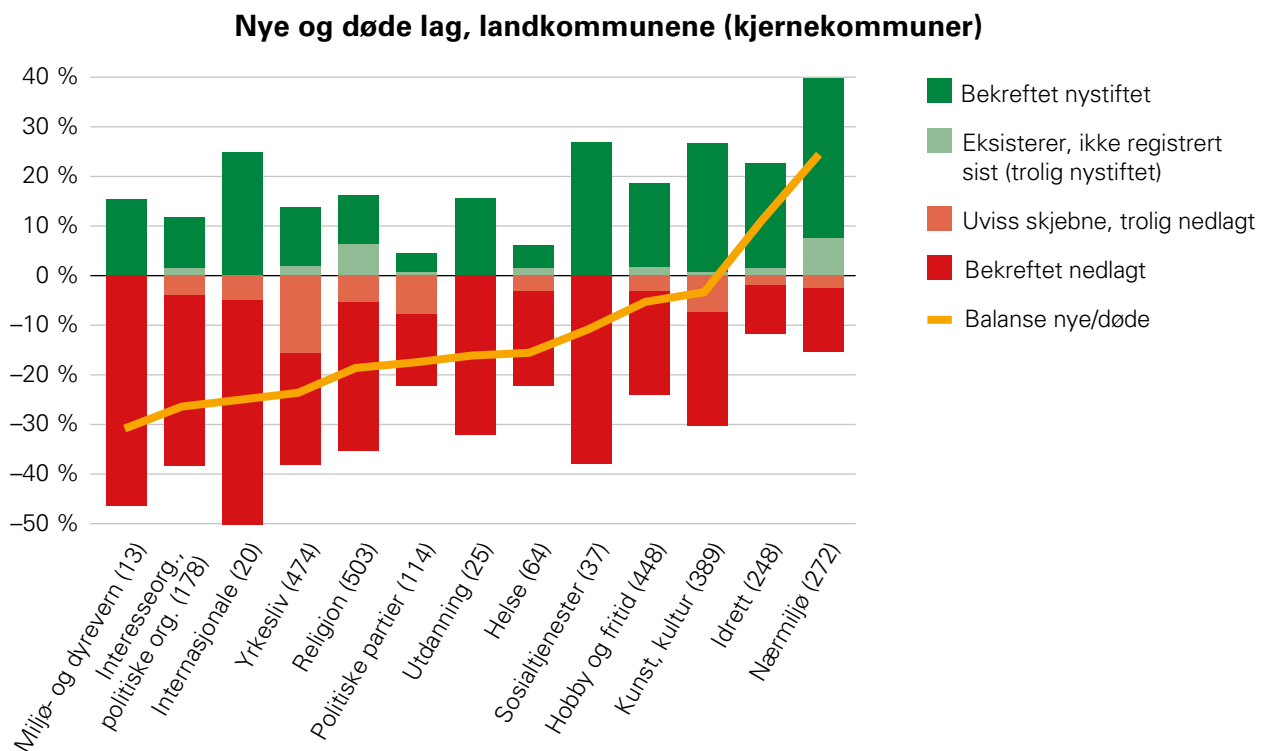
Parallelt med at organisasjonene har blitt mer formaliserte i sin organisering, har det blitt færre medlemsmøter. Organisasjonene arrangerer imidlertid flere styremøter enn tidligere. Dette kan tyde på at medlemsrollen har blitt mindre sentral.

Mindre konfliktorienterte

Siden 1999 er færre av organisasjonene i opposisjon til rådende holdninger i samfunnet og færre synes det er viktig å overbevise andre om hva de står for. Dette beskriver rapporten som en dreining fra konflikt- til konsensusorientering. En økende andel av foreningene sier at demokratiske prosedyrer må følges selv om det kan gjøre foreningsarbeidet mindre effektivt.

Endringer i medlemsrollen

Nedgangen i antall medlemsmøter kan tyde på at organisasjonene ønsker en mer effektiv

organisasjonsdrift, men kan også tolkes som en generell svekkelse av medlemsrollen og endringer i medlemmenes motivasjon og kapasitet. Medlemsutmelding blir i større grad enn tidligere sett på som en naturlig utskiftning. Flere mener at også passive medlemmer er av stor verdi for foreningen. Det er flere organisasjoner i 2009 enn i 1999 som lar andre enn medlemmene delta på sine aktiviteter. Organisasjonene som også var åpne for ikke-medlemmer hadde større sannsynlighet for å overleve. En holdning om at demokratiet burde vike, hvis det gjorde arbeidet mindre effektivt, ble observert hos organisasjonene som ble nedlagt i større grad enn hos de som overlevde. En mulig tolkning er at foreninger som overser medlemmene og interne demokratiske prosesser har mindre sannsynlighet for å overleve.

Et sammensatt økonomisk bilde

Når det gjelder foreningenes økonomi, er bildet sammensatt. Generelt opplever flere foreninger en romslig økonomi. Samtidig

har en viktig del av infrastrukturen, tilgang til lokaler, blitt dårligere i løpet av perioden. Både god økonomi og tilgang til lokaler har vært viktige faktorer for å sikre stabilitet og overlevelse i perioden. Dette kan være en utfordring for nye foreninger som svært ofte rapporterer at de ikke har noe sted å møtes.

Data

Rapporten tar utgangspunkt i Hordalandsundersøkelsene fra 1999 og 2009, som er en kartlegging av frivillige lag og foreninger i Hordaland fylke på de to tidspunktene. Rapporten konsentrerer seg om utvikling i det lokale organisasjonssamfunnet i denne tiårsperioden, men bygger også på tidligere tidsserier som gjør det mulig å se lengre utviklingslinjer. Rapporten ser på utviklingstrekk over tid, på forskjeller mellom nystiftede og nedlagte foreninger, organisasjonslivet i byen og på landet, og ulike typer organisasjoner.

Inkludering i nærmiljø

En studie av frivillige organisasjoner som flerkulturelle møteplasser

Jill Loga

Lokalsamfunnet på Møhlenpris har en interessant historie med markante klasseskiller og flerkulturelle innslag. Lange tradisjoner for foreningsliv har avspeilet de sosiale forskjellene.

Bydelen Møhlenpris i Bergen sliter med å skape sosial kontakt mellom minoritets- og majoritetsbefolkningen. Det jobbes systematisk med inkluderingsarbeid, men likevel er ildsjeler i det lokale foreningslivet bekymret for fremtiden. Jenter, minoritetsforeldre og eldre ungdom må engasjeres mer.

Bakgrunn

For majoritetsbefolkningen foregår sosialt fellesskap i liten grad i trossamfunn. Derimot er særlig barn og unges aktiviteter blitt sosiale møteplasser, samt de gamle idrettsforeningene, kulturaktiviteter og frivillige sosiale nabolagsarrangement. Denne rapporten ser på deltakelse i et flerkulturelt lokalsamfunn i en sentrumsbydel i Bergen. Den drøfter erfaringene med inkludering i frivillige foreninger på tvers av klasse, etnisitet og religion. Rapporten skiller mellom tre større, parallelle sosiale strukturer med tilhørende foreninger i dette området:

1. Det lokale foreningslivet, som omfatter både nyere aktiviteter på Frivillighets-sentralen og gamle, tradisjonsrike foreninger inne idrett og musikk (buekorps).
2. Et nettverk knyttet til universiteter og høyskoler med folk som bor kortere tid i lokalmiljøet og har mindre lokal forankring.
3. Trossamfunn med sentral tilstedeværelse i bydelen. For minoritetsbefolkning er først og fremst det omfattende katolske trossamfunnet en viktig sosial arena for mange minoritetsgrupper. Det erstatter på mange måter den funksjonen minoritetsforeninger har mange andre steder.

Funn

Foreningsliv som historisk og sosialt avtrykk

Nettverket av mer eller mindre formaliserte foreninger er som en sosial infrastruktur i et lokalsamfunn. Hva slags foreninger som finnes vil variere, avhengig av historisk utvikling, demografisk sammensetning, geografiske forutsetninger, klasseskiller, etnisitet, religion og lignende. For nye som flytter til området, har nettverkets karakter betydning for sosial inkludering.

Møhlenpris er et svært tradisjonsrikt område i Bergen som synliggjør historiske forutsetninger for foreningslivet. I dette lokalområdet har idrettsforeninger vært knyttet til idrettsplassen og til båtaktiviteter på grunn av nærheten til sjøen. Sterke klasseskiller har ført til adskilte foreninger for arbeiderklasse og borgerskap, og for kvinner og menn. En sterk politisk bevissthet og organisering kan også knyttes til det samme. «Møhlenpris lekeplass» ble etablert på slutten av 1800-tallet og fungerte i mange år som et sentrum i Bergen for både idrett, politiske aktiviteter, utstillinger, konserter, festivaler og buekorps. Møhlenpris har

hatt et rikt foreningsliv, og har også i dag et rekrutteringsgrunnlag som strekker seg videre til sentrumsbydelene i nærheten. Den siste levekårsundersøkelsen for Bergen knytter økende sosiale utfordringer til nettopp disse bydelene i kommunen. Boligområdet som tidligere var knyttet til industriarbeidsplasser langs Møhlenprisstranden og Damsgårdsundet, er i dag delvis erstattet av studenter og kunnskapsarbeidere ved universiteter og høyskoler i området. Møhlenpris har vært igjennom forfall og senere en gentrifiseringsprosess med ny tilflytting og restaurering av boliger. Det er et mangfoldig område preget av flerkultur, flerreligion og sosial skjevhet når det gjelder økonomi og kultur.

Vanskelig å skape felles møteplasser

Lokalsamfunnet på Møhlenpris har en etablert bevissthet om viktigheten av å jobbe med inkludering. Hvert år markeres Krystallnatten til minne om de jødiske beboerne på Møhlenpris, som ble deportert under andre verdenskrig. Denne erfaringen videreformidles i fortellinger om hva som kan skje når det mangler fellesskap på tvers av sosioøkonomiske, kulturelle og religiøse skiller. Det er et tett samarbeid mellom lokale idrettsforeninger, skolen og kulturhuset (Vitalitetssenteret).

Sportsklubben Djerv har i mange år drevet aktivt integrasjonsarbeid, med flere aktiviteter i tilknytning til Frivillighets-sentralen og kulturhuset. Innen idrett lykkes man godt med å inkludere barn og unge, og da først og fremst unge gutter. Det er gjort systematiske forsøk på å inkludere jenter, men her lykkes man bare delvis. Både trenere, foreldre og ildsjeler melder at man i liten grad lykkes med å inkludere foreldre. Det at ungdom faller fra idretten når de kommer opp i en viss alder, og særlig de med ressursutfordringer, er en bekymring. I nærmiljøet jobbes det systematisk med rekruttering og tilrettelegging for at unge som mangler ressurser skal kunne delta,

noe man delvis har lykket med. Lokalmiljøet ligger tett på markedet for narkotikaomsetning i Bergen, Nygårdsparken, og styrker også bevissthet om hvor viktig det er å inkludere barn og unge i foreningslivets sosiale nettverk. Det arrangeres derfor møteplasser for folk utover medlemmene i foreningene, for eksempel er det hver sommer en parkdag (under mottoet «Ta parken tilbake») og den Europeiske Naboskapsdagen markeres årlig i mai. Disse arrangementene har godt oppmøte blant lokalbefolkningen, men man sliter med å få med mange med minoritetsbakgrunn. På Naboskapsdagen er det bedre erfaringer. Her har man engasjert minoritetsgrupper med matlaging slik at det tilbys internasjonal mat på arrangementet.

Frivillighetssentralen har særlig lykket

med aktiviteter rettet mot minoritetskvinner, men klarer ikke å få med minoritetsmennene. Sentralen sliter også med å etablere møteplasser for både de med minoritets- og majoritetsbakgrunn. Det er en stor (og økende) bevissthet i nærmiljøet om at det trengs lokal samfunnsbygging, men problemet er å finne løsninger og aktiviteter som omfatter alle. Formaliserte aktiviteter har en tendens til å ende opp med deltakere fra enten majoritets- eller minoritetsbefolkningen.

Misforståelser omkring forventninger til frivillig deltakelse

Intervjuer med ildsjeler og frivillige vitner om mange misforståelser mellom majoritets- og minoritetsbefolkningen når det gjelder

frivillig deltakelse. Majoritetsforeldrene uttrykker en viss frustrasjon over manglende deltakelse fra minoritetsforeldrene, som i sin tur er frustrert over kritiske blikk og ekskludering.

Norsk dugnadskultur synes vanskelig å formidle på tvers av kultur, og inneholder mye taus kunnskap og til dels sterke moralske forventninger som kan være vanskelig å forstå for nykommere. Rapporten skiller mellom ulike terskler for deltakelse blant minoritetsbefolkningen, både i det tradisjonelle foreningslivet og i mindre formaliserte aktiviteter gjennom Frivillighetssentralen. Slike terskler kan være økonomiske forhold, sosiale ressurser for oppfølging, mestring, kompetanse, språk, kultur og religion.

Lite helhetlig inkluderingspolitikk i kommunen

Møhlenpris og de omkringliggende bydelene ved Damsgårdsundet kommer dårligst ut på Levekårsundersøkelsen for Bergen kommune. Derfor har kommunen tatt enkelte initiativ for å bedre nærmiljøet og legge til rette for sosiale arenaer. Det dreier seg i hovedsak om prosjektstøtte fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets storbymidler, for å bedre oppvekst og levekår for barn og unge. SK Djerv mottar også midler for arbeid med inkludering fra Fotballforbundet. Handlingsplanene for frivillighet/kultur og inkludering i nærmiljøet i Bergen kommun er likevel lite utviklet. Det er liten helhetlig tenkning på tvers av sektorer når det gjelder frivillighet og tilrettelegging for inkludering, og liten grad av kobling mellom Bergen kommunes handlingsplaner og nasjonale styringsdokument på disse politiske feltene.

Trossamfunn erstatter minoritetsforeninger

Det er få minoritetsforeninger som har aktiviteter og forankring i lokalmiljøet sammenlignet med andre byer med en viss minoritetsandel. Bergen Internasjonale Kultursenter, som ligger på den andre siden av byen, huser imidlertid mange minoritetsforeninger. Det kan være en grunn til at det kun er noen få minoritetsforeninger som har sine aktiviteter i det lokale kulturhuset på Møhlenpris. En annen grunn kan være at det finnes flere trossamfunn i dette området, og at de delvis erstatter funksjoner som minoritetsforeninger ofte spiller i nærmiljø. Det omfattende katolske trossamfunnet St. Paul er for eksempel en viktig sosial møteplass for minoriteter med ulik bakgrunn. Trossamfunnet er en sentral arena for inkludering, men har mindre tilknytning lokalt og på tvers av foreninger sammenlignet med foreningslivet ellers.

Data

Rapporten er en kvalitativ studie. Den bygger først og fremst på intervjuer med 17 foreldre og ildsjeler i nærmiljøets foreningsliv, og tre kommuneansatte ved kulturkontoret i Bergenhus samt deltakende observasjon på flere nabolagsarrangementer. Rapporten inkluderer også statistikk, levekårsdata og dokumentanalyse av offentlige styringsdokumenter. Statistikken omfatter befolkningen som bor i området og historiske, demografiske endringer. I rapporten trekkes det opp et historisk perspektiv som viser til endringer i demografisk sammensetning i et boligområde, foreningsstrukturen og former for deltakelse i foreningslivet. Dokumentanalysen har tatt for seg offentlige planer for kultur og inkludering både nasjonalt og spesifikt for dette området.

Nettverkssamfunn og frivillige organisasjoner

Kari Steen-Johnsen, Bernard Enjolras og Anja Emilie Kruse

Et hovedfunn er at det er krevende for de frivillige organisasjonene å skape interaktivitet på Facebook, Origo, blogger og lignende fora, selv om de ønsker dette.

Sosiale medier har skapt en ny kommunikasjonssituasjon for frivillige organisasjoner, med forventninger om interaktivitet og rask respons. Det medfører nye krav til kompetanse, risiko for økt sentralisering og utfordringer for tradisjonelle beslutningsstrukturer.

Bakgrunn

Bruken av digitale verktøy kan endre båndene mellom frivillige organisasjoner og medlemmer. De kan være mer direkte kanaler for informasjon og tilbakemelding, og kan styrke medlemmenes mulighet til å påvirke organisasjonene. Digitale verktøy kan også ha konsekvenser for frivillige organisasjoners samfunnsrolle. I en digital offentlighet er det mulig for organisasjonene å presentere sine saker uten å gå veien om tradisjonelle medier. De kan dermed nå politikere, meningsfeller og meningsmotstandere direkte. Sosiale medier kan også gi nye muligheter til å mobilisere mennesker raskt, på tvers av geografisk avstand, og dermed skape både oppmerksomhet og trykk bak organisasjonens saker. Men med digitale verktøy oppstår det også utfordringer. De kan skape uforutsette endringer i organisa-

sjonene, og stille nye krav til kompetanse, profesjonalitet, ressurser og styring.

Denne rapporten handler om konsekvensene av nettverkssamfunnet for frivillige organisasjoner i Norge. Forskerne har undersøkt hvordan frivillige organisasjoner bruker digitale verktøy, slik som websider, Facebook, Twitter og blogger. De har også sett på hvordan dette påvirker organisasjonenes samfunnsrolle og forholdet til medlemmene deres.

Funn

Vanskelig å skape dialog

Et hovedfunn er at det er krevende for organisasjonene å skape interaktivitet på Facebook, Origo, blogger og forum, selv om de ønsker dette. Organisasjonenes sider på Facebook blir ofte informasjonskanaler heller enn arenaer for dialog og debatter. Flere forhold har betydning for om organisasjonene lykkes i å skape debatt: kjennetegn ved sakene, ved organisasjonen og ved den digitale plattformen. Sakene som skaper debatt i sosiale medier er ofte de som allerede refererer til klare motsetninger og skillelinjer i offentligheten. Et eksempel er debatten om hvorvidt det skulle åpnes for oljeboring i Lofoten, som skapte stort engasjement på Natur og Ungdoms Origo-side. Organisasjonens kultur og forholdet den har til medlemmene i utgangspunktet spiller også inn. Den digitale plattformen spiller også en viktig rolle, både gjennom de tekniske mulighetene den gir, og hvordan den oppfattes av brukerne. Eksempelvis er en begrensning ved Facebook at du må like sider for å kunne være med og debattere, og at Facebook ofte oppfattes som et sted for vennskap og støtte fremfor debatt og meningsmotstand.

Supplement til ordinære kanaler

Organisasjonene ser på sosiale medier som en god kanal til å spre informasjon slik at den blir tilgjengelig for flere. Slik sett kan bruk av for eksempel Facebook være med

på å tette hull i informasjonsstrømmene. Organisasjonene ser allikevel på denne informasjonsdelingen som et supplement til de mer tradisjonelle interne informasjonskanalene, spesielt når det gjelder mer formelle henvendelser og prosesser.

Ingen endring av organisasjonsdemokratiet

Medlemsdemokratiet er et sentralt trekk ved tradisjonelle norske frivillige organisasjoner. Forskerne spurte om nettverksmedier kan utfordre de tradisjonelle formene for demokrati, ved at det skapes kanaler for påvirkning på siden av dem. Organisasjonene var opptatt av å vedlikeholde medlemsdemokratiet og landsmøtet som organ, og bruken av digitale verktøy endret i liten grad disse strukturene. De viktigste politiske prosessene gikk langsomt fordi vedtak skal fattes på landsmøtet. Disse prosessene skiller seg fra den typen dialog og debatt organisasjonene forsøker å få til gjennom sosiale medier. De er også forbeholdt dem som formelt er medlemmer av organisasjonene. Organisasjonene syntes allikevel deltakelse i nettverksamfunnet var viktig, fordi synspunkter og meninger som ble kommunisert der kunne bidra til videreutvikling av mål og virkemidler.

Kompleks og fragmentert mediebilde

Fremveksten av sosiale medier og andre debattfora og nyhetskilder har ført til at de tradisjonelle mediene ikke er enerådende innen formidling av nyheter. På den ene siden har dette ført til at organisasjonene har fått nye muligheter til å sette agenda og reise debatter, både overfor samfunnet og politikerne. Samtidig er det vanskelig å bli synlig og å nå fram i dette landskapet. Organisasjonene føler dermed at det nye medielandskapet er blitt mer komplisert og uoversiktlig å manøvrere i. Når det kommer til å forsøke å påvirke myndighetene i politiske saker bruker organisasjonene i hovedsak eksisterende nettverk og

integreringen av arbeidsfelter stiller krav til organisasjonenes fordeling av ressurser og forankring av arbeidsområder på tvers. Andre utfordringer knytter seg til kontrollen med innhold på egne sider og hvordan organisasjonen blir fremstilt gjennom sosiale medier.

Et tydelig funn var at organisasjonene opplevde å ha manglende kompetanse og ressurser for å kunne lykkes i det nye medielandskapet, i konkurranse med andre aktører. Samtidig som digitale verktøy i utgangspunktet er billige, krever vellykket bruk av dem både kommunikasjonskompetanse og teknisk kompetanse. Det er antydninger til at disse kravene til kompetanse skaper et driv i retning profesjonalisering og sentralisering i organisasjonene.

Langsiktige endringer

Til tross for at organisasjonene opplever at de befinner seg i omgivelser som er i endring, viser rapporten en grunnleggende stabilitet i hvordan organisasjonene forholder seg til interne og eksterne prosesser. Det gjelder både de interne demokratiske prosessene og organisasjonenes arbeid med politisk påvirkning.

Samtidig peker studien på en rekke mer subtile endringer på kortere eller lengre sikt, som oppleves viktige for organisasjonene. En av de viktigste er at grensene mellom frivillige organisasjoner og deres omgivelser blir mer utydelige. Dialogen om hva organisasjonen skal være foregår mer i det offentlige enn tidligere og med mindre grad av kontroll fra organisasjonenes side. Som del av dette blir også medlemsrollen mindre avgrenset, og viktige og ressurskrevende diskusjoner foregår også med ikke-medlemmer.

Bruken av nettverksmedier i en ny offentlighet innebærer endringer i de frivillige organisasjonenes roller, både i forhold til egne medlemmer og til en bredere gruppe av sympatisører og meningsmotstandere. Digitale nettverk åpner for at enkeltindivider eller grupper raskt kan mobilisere mange mennesker rundt saker som fenger. En utfordring for frivillige organisasjoner kan være å sette dette i spill. Dette handler om å treffe stemninger i øyeblikket samt å fungere som relevante samlingspunkter. Frivillige organisasjoner er avhengige av å bygge opp kompetanse, legitimitet og organisatoriske strukturer rundt et arbeidsfelt, noe som potensielt står i strid i motsetning til å følge de stemninger som mobiliseres gjennom digitale medier. Samtidig forblir organisasjonene viktige nettopp i kraft av slike ressurser. Et mulig framtidsscenario er at organisasjonene i større grad kobler seg på initiativer som tas av enkeltmennesker og grupper.

Data

Rapporten er basert på en casestudie av tre utvalgte organisasjoner: Amnesty International Norge, Natur og Ungdom (NU) og Hyperion – Norsk forbund for fantastiske fritidsinteresser (N4F). Forskerne har sett på organisasjonenes tilstedeværelse på egen nettside, blogger og ulike nettverksplattformer som Facebook og Origo. I tillegg er det gjort intervjuer med frivillige og valgte ledere i de ulike organisasjonene om strategiene de har for nettbruk og erfaringene de har gjort seg.

Trossamfunn, innvandring, integrasjon

En kunnskapsoversikt

Jill Loga

*Trossamfunn kan
forsterke kulturtrekk
fra hjemlandet, men
også redusere følelsen av
fremmedgjøring,
og dermed bidra til
inkludering.*

I debatter om innvandring og integrasjon knyttes argumentasjonen gjerne opp mot skole, jobb og frivillig organisasjonsliv. Religion er sentralt i debatten, men til nå har trossamfunnene vært lite forsket på som arena for integrasjon.

Bakgrunn

Innvandring og integrasjon er et viktig politikfelt i mange land, og i Norden er det ett av de mest debatterte og politisk betente temaene. Religionens rolle i tilknytning til integrasjonsspørsmål med den moderne innvandringen er et smalt og lite utforsket tema, som nå får økt oppmerksomhet i Norge og andre land som opplever økt innvandring. I debatter fremstilles innvandring og integrasjon som blant de viktigste utfordringene samfunnet står ovenfor, og det er politisk uenighet om hvordan ta fatt på utfordringene som følger med. Oppmerksomheten omkring dette temaet har ofte vært på minoriteters deltakelse og ekskludering i det frivillige organisasjonslivet, arbeidslivet og skolen. Trossamfunn har til nå vært lite utforsket som integrasjonsarena, selv om religion er et sentralt tema i innvandringsdebatter generelt.

Denne rapporten ser på i hvilken grad

minoriteters deltakelse i trossamfunn bidrar til å fremme eller hindre integrering.

Funn

Integrering både svekkes og styrkes av deltakelse i trossamfunn

På den ene siden kan trossamfunn bidra til å forsterke kulturtrekk fra hjemlandet. På den andre siden kan de redusere nykommernes følelse av fremmedgjøring, og dermed bidra til inkludering. Det er stor variasjon mellom ulike trossamfunn, og hvorvidt de fremmer integrering eller ikke er knyttet til trosinnholdet, organisasjonsformen og graden av religiøsitet. Et eksempel er katolske trossamfunn, som både er etnisk og kulturelt overskridende. De er ofte viktige møteplasser for minoritetsgrupper som ankommer nye land, både med tanke på sosial kontakt, språklig oversettelse og informasjon om det nye vertslandet.

Til tross for at deltakelse i trossamfunn kan være viktig for den enkelte, kan det gå på bekostning av omgang på andre arenaer der majoritetsbefolkningen danner sine sosiale nettverk. Trossamfunnets sosiale rolle er mindre viktig i Norge og de andre nordiske landene, enn i for eksempel USA. I Norden utgjør andre frivillige foreninger i nærmiljøet, og særlig barne- og ungdomsaktiviteter, viktige møteplasser for barn og foreldre. For mange minoriteter er trossamfunnet en viktig deltakelsesarena, særlig i den første fasen av integrasjonsprosessen. Hvordan myndighetene skal tilrettelegge eller regulere trossamfunnsdeltakelsen vil være et viktig spørsmål i integrasjonsdebatten fremover.

Problematisk å avgjøre om deltakelsen svekker integreringen

Om deltakelse i trossamfunn bidrar til å fremme eller hemme integrering, handler om hvilket nivå vi snakker om og hva det skal integreres til. Fordi det er så store variasjoner er det vanskelig å gi et generelt

svar på hvordan trossamfunn påvirker integreringen. De kan i seg selv fungere integrerende som en overgang og brobygger mellom hjemland og vertsland. I noen tilfeller er det små forskjeller mellom et trossamfunn og en minoritetsforening, fordi det religiøse tones ned i det nye vertslandet. Det religiøse kan også bli sekundært, slik at møteplassen først og fremst dekker sosiale og praktiske funksjoner for en innvandrer med få eller ingen sosiale nettverk. I andre tilfeller blir religionen forsterket i det nye vertslandet, noe som kan føre til videre mangel på integrasjon og en marginalisert posisjon i det nye vertslandet.

Funksjonen som den religiøse møteplassen har for en innvandrer, må ses i sammenheng med hvilken stilling religionen har i vertslandet. De nordiske landene er blant verdens mest sekulære, og den organiserte religiøse deltakelsen er fallende i majoritetsbefolkningen. I disse landene er ikke religiøs aktivitet like viktig for kontakten mellom minoritets- og majoritetsbefolkningen. Innvandreres religiøse praksis kan derfor også bli møtt med skepsis som igjen kan føre til marginalisering. Dersom religiøse sammenhenger er den eneste sosiale møteplassen for en innvandrer, kan det virke sosialt hemmende og segregerende.

Utfordrende verdikonflikter

De vanskeligste integrasjonsspørsmålene handler om verdikonflikter, og særlig synet på demokrati, kjønn og familiespørsmål. Dette er også kjernespørsmål i alle de store religionene, og er organisert ulikt i forskjellige livssyn og trossamfunn. Trosinnholdet, organisasjonsformen og graden av religiøsitet har betydning for verdiformidlingen som skjer i et trossamfunn. Dette kan påvirke nykommernes deltakelse på andre sosiale arenaer i det nye vertsamfunnet, og aspekter knyttet til inkludering og ekskludering i majoritetssamfunnet.

Foto: Norges Unge Katolikker

Data

Rapporten er en kunnskapsoversikt over norsk og internasjonal forskning på trossamfunn som integreringsarena i samfunnet, og er skrevet på oppdrag av Tros- og livssynsutvalget. Utvalget er nedsatt av Kulturdepartementet og skal foreta en gjennomgang av statens tros- og livssynspolitik og foreslå tiltak som kan skape en mer helhetlig politikk på feltet.

Rapporten er organisert geografisk, og skiller mellom forskning fra Nord-Amerika, Europa og Norden fordi organisering og

styrken på religiøsiteten er varierende i ulike land. Integrasjonsprosesser kan også variere mellom land der samfunnene er ulikt organisert. Religionen står blant annet svakere i Norden enn i USA. Sammenlignet med resten av Europa er religionen også mer kritisert i Norden. Grad av religiøsitet, religiøst innhold og former for religiøs organisering og deltakelse har stor betydning for integrasjonsprosesser. Det gjør at man må være oppmerksom på hvilken kontekst forskningen er produsert i, og være oppmerksom på at overføringsverdien ikke alltid er så stor.

Tema:

Økonomiske og politiske rammebetingelser

De fleste frivillige organisasjonene finansierer sin virksomhet gjennom flere finansieringskilder, som offentlige bevilgninger og tilskuddsordninger, frivillig innsats, private gaver, inntektsbringende aktiviteter og kommersielle ressurser. Forskningen på temaet *rammebetingelser* har undersøkt hvordan norske frivillige organisasjoner er finansiert, hvilke tiltak de igangsetter for å sikre sin finansielle selvstendighet og hvordan de er påvirket av ulike finansieringsordninger.

Forholdet mellom staten og de frivillige organisasjonene i Norge har også gått gjennom betydelige endringer, særlig på grunn av de omfattende endringene i statlig politikk overfor frivillig sektor de siste 15–20 årene. Forskningen på temaet *rammebetingelser* har sett på endringene i finansieringsordninger og rammevilkår for sektoren, organisatoriske endringer, og ikke minst på arbeidet med å utvikle en mer helhetlig politikk på området.

Statlige tilskudd til frivillige organisasjoner

En empirisk kartlegging

Håkon Lorentzen

Når staten deler ut penger til frivillige organisasjoner ligger det ofte føringer på hvilke aktiviteter som skal gjennomføres eller hvordan organisasjonene skal være. Derimot er det betydelige variasjoner i måten de frivillige organisasjonene fortolkes og håndteres når de søker om støtte.

Bakgrunn

Frivillige organisasjoner er underlagt offentlige rammebetingelser som påvirker organisasjonenes form og innhold. Rammene formes av måten myndighetene håndterer organisasjonene på. Det finnes en rekke statlige tilskudd som frivillige organisasjoner henter støtte fra. Hvor omfattende er disse tilskuddene? Hva er vilkårene for å motta støtte, hvem fordeler midlene og hvordan? Hva slags mål ønsker myndighetene å forfølge gjennom støtten?

Statlige tilskuddsordninger utgjør en viktig ressurs for frivillige organisasjoner og andre sivile sammenslutninger. Offentlige myndigheter rår over en rekke virkemidler som for eksempel avgifts- og skattelette, spill- og lotteritillatelse eller fritak for skatt

på gaver. Måten disse brukes på er med på å bestemme frivillige organisasjoners innretning og virkemåte. Denne rapporten kartlegger og analyserer statlige tilskudd som frivillige organisasjoner kan søke støtte fra. Hensikten er å vise hvordan myndighetene i ulike deler av nasjonal forvaltning fortolker og støtter frivillige aktiviteter.

Funn

Ikke frie midler til frivillige organisasjoner

Størsteparten av midlene som deles ut legger føringer for hvilke typer aktiviteter som skal utføres. De knytter seg til departementenes fagområder, og skal realisere deres politikk. Unntakene er infrastruktur, som idrettsanlegg, kulturhus og lignende. Midler til infrastruktur kan sees som indirekte støtte som er uten insentivvirkninger. I tillegg får noen organisasjoner midler for å drive interesseformidling og fremme viktige saker på departementets saksfelt. I Statsbudsjettet for 2009 var rundt 8 prosent av totalbeløpet på 4,7 milliarder øremerket slike formål.

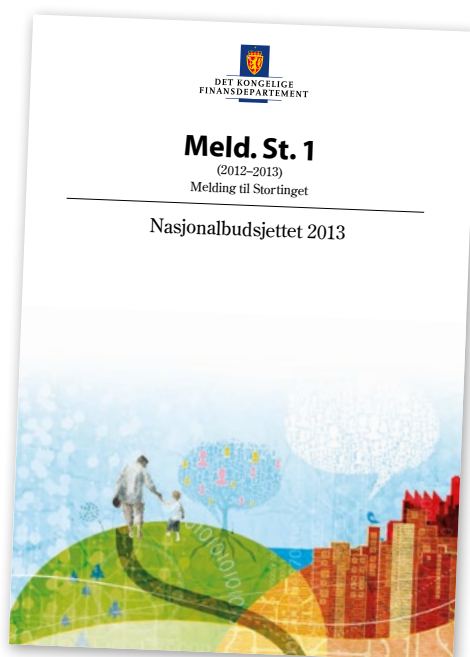
Størsteparten av midlene som deles ut har føringer på hvilke typer aktiviteter som skal utføres. Føringene knytter seg til departementenes fagområder, og skal realisere deres politikk.

Betydelige variasjoner

Rapporten viser betydelige variasjoner i måten departementene fortolker og håndterer de frivillige organisasjonene. Kriteriene for å falle inn under en tilskuddsordning (inngangskriterier) og i størrelsen på beløpet (fordelingskriterier) varierte også mye.

Noen tilskuddsordninger er eksklusivt forbeholdt frivillige aktører, mens andre er åpne også for andre mottakere. Slike forskjeller skyldes gjerne tradisjon og historiske forhold. 54 tilskudd på til sammen rundt 2,7 milliarder kroner var i 2009 «eksklusive». De øvrige var åpne for søkere med ulike eierformer eller uten spesifisering av hvem som kunne søke. Åpne tilskuddsordninger utgjorde omtrent 2 milliarder kroner. Her konkurrerte organisasjoner med kommuner, privatpersoner og andre aktører om midler.

Vanligvis fordeler offentlige myndigheter midlene selv, men i enkelte tilfeller dele-

ges utdeling og kontroll til nasjonale paraplyledd. Til tider bestemmer de både hvem som skal falle inn under en ordning, og hvor stort støttebeløpet til hver enkelt skal være. Idretten står i en særstilling i så måte. For eksempel kan bare særforbund søke om støtte gjennom Norges idrettsforbund (NIF). Idrettsforbundet godkjenner status som særforbund og kontrollerer dermed hvem som skal få motta statsstøtte.

Flere typer tilskudd

Når staten ønsker at sivile aktører skal gjennomføre aktiviteter, har den to framgangsmåter. Den kan gi støtte til drift av organisasjonen (grunnstøtte), eller den kan knytte støtten til nærmere angitte aktiviteter.

Av «eksklusive» midler ble omtrent 1,6 milliarder kroner fordelt som grunnstøtte i 2009, 769 millioner kroner var øremerket aktiviteter, mens 324 millioner kroner kombinerte begge framgangsmåtene.

Statlige tilskuddsordninger 2009, etter departement

Departement	Antall tilskuddsordninger	Totalt beløp i 1000 kroner
Kulturdepartementet	28	2 494 674
Miljøverndepartementet	12	346 900
Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet	7	367 200
Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet	6	422 200
Arbeids- og inkluderingsdepartementet	6	148 500
Utenriksdepartementet	3	154 500
Helse- og omsorgsdepartementet	4	273 500
Fiskeri- og kystdepartementet	4	146 000
Kunnskapsdepartementet	3	197 700
Justis- og politidepartementet	3	40 400
Samferdselsdepartementet	2	42 900
Forsvarsdepartementet	1	61 400
Landbruks- og matdepartementet	1	26 500
Finansdepartementet	1	4 500
<i>Totalt</i>	81	4 726 374

Grunnstøtteordninger har ikke alltid klare målsetninger, men bygger ofte på forventninger om at særskilte aktiviteter skal utføres. Et åpent aktivitetstilskudd var for eksempel knyttet til kalking av vassdrag. Her var ikke Miljøverndepartementet opptatt av hvem som utførte oppgaven, men at aktiviteten ble gjennomført.

Det kan også trekkes et skille mellom mekaniske og skjønsmessige fordelinger. Mekaniske ordninger har mest mulig entydige og uttalte fordelingskriterier, som for eksempel antall medlemmer eller lokallag. Her er det vanligvis ikke rom for skjønn. De største ordningene fordeles gjerne mekanisk, mens fordelingen til mindre ordninger bygger på skjønn.

Tilskudd og insentiver

De fleste tilskuddsordninger fordeler midler med utgangspunkt i aktiviteter eller

kjennetegn ved de organisasjonene som mottar støtte. Mottakerne vil gjerne tilpasse seg slike kjennetegn, for dermed å få mest mulig støtte. Slike tilpasninger kan hindre at de utvikler seg fritt og naturlig, og kan dermed bidra til å beholde strukturer som ellers ville blitt modernisert. Det er viktig at tilskuddsordninger utformes på en måte som gir få uønskede tilpasninger.

Data

Rapporten er en empirisk kartlegging og analyserer 81 tilskuddsordninger, fordelt på 14 departementer. På statsbudsjettet for 2009 dreide det seg om rundt 4,7 milliarder kroner. Da er institusjonsdrift, bistand til utlandet og midler til enkeltstående mottakere holdt utenfor.

Frivillige organisasjoner i en ny tid

Utfordringer og endringsprosesser

Trygve Gulbrandsen og Guro Ødegård

Avideologisering, individualisering og endringer i offentlig politikk har påvirket rammebetingelsene for de frivillige organisasjonene. Organisasjonene har forsøkt å tilpasse seg dette på ulike vis, noe som har ført til at de står overfor nye dilemmaer.

Bakgrunn

Forskning har vist at det er flere endringer som har hatt vesentlig innvirkning på virksomheten i de frivillige organisasjonene.

Mange organisasjoner opplever synkende medlemstall, nedgang i antallet lokallag, færre givere og vansker med å rekruttere tillitsvalgte. Generelt ser det ut til å være en svekket lojalitet til frivillige organisasjoner hos den norske befolkningen. Innad i organisasjonene blir aktivitetene i økende grad utført av fast ansatte med faglig utdanning. Administrasjonen spesialiseres og byråkratiske rutiner vinner terreng. Samtidig rapporteres det om at stadig flere lokalledd løsriver seg fra sentralledet i organisasjonene. I denne rapporten er dette studert nærmere, ved å intervjuere ledere i 15 frivillige organisasjoner om hva som har vært de viktigste endringene de siste ti-femten årene. Hva kan forklare endringene, og

hvilke utfordringer har de ført til for organisasjonene? Hvordan har endringene påvirket måten de arbeider på, og hvordan har de tilpasset seg?

Funn

Endringstrekk

Det er en synkende interesse for å delta i frivillige organisasjoner som arbeider for å ivareta overordnede samfunnshensyn og verdier, mens organisasjoner som tilbyr aktiviteter som dekker den enkeltes personlige behov og interesser får økt tilslutning. Vi ser altså en avideologisering av organisasjonslandskapet.

Det er også en tendens til økt individualisering i befolkningen. Individene i vår tid har større rom for å velge ulike roller, posisjoner og identiteter. Dette får konsekvenser for hvordan de forholder seg til kollektive grupper, slik som frivillige organisasjoner.

I kjølvannet av økt politisk interesse og velvilje for frivillige organisasjoner har de økonomiske rammevilkårene endret seg i positiv retning. Samtidig har det kommet nye regler for kontroll og hvordan tilskudd fordeles.

Motivasjonen bak frivillig deltakelse synes i dag å være mer sammensatt. På den ene siden er det et ønske om å fremme overordnede verdier – på den andre siden å dekke egne behov. Dette er en medvirkende årsak til at flere av de tradisjonelle og landsomfattende frivillige organisasjonene studert i denne rapporten har opplevd nedgang i antallet medlemmer, lokallag, givere og frivillige.

I tillegg har forhold mellom organisasjoner og politiske myndigheter endret seg. Gjennom det siste tiåret har det vært en økende politisk interesse og velvilje for frivillige organisasjoner. I kjølvannet av dette har de økonomiske rammevilkårene endret seg i positiv retning. Parallelt har myndighetene laget nye og detaljerte regler for hvordan tilskudd skal fordeles og hvordan bruken skal kontrolleres. Frivillige organisasjoner må også i større grad delta i anbudskonkurranser sammen med private og offentlige aktører. Disse endringene har ført til strengere krav om dokumentasjon og regelmessige evalueringer av organisasjonenes aktiviteter.

Tilpasninger

Organisasjonene har på ulike måter forsøkt å tilpasse seg endringene knyttet til avideologisering, individualisering og offentlig politikk. De har profesjonalisert styringsrutinene sine, forsøkt å effektivisere organisasjonsstrukturen samt satset på mer kompetanse og utdanning blant sine ansatte. Medlemsdemokratiets betydning

har blitt nedtonet hos noen av organisasjonene. Mange har blitt opptatt av å synliggjøre seg bedre, og drive lobbyvirksomhet overfor myndighetene og offentligheten. Sentralleddet har blitt viktigere som serviceinstans både for lokallagene og medlemmene, og for å koordinere kontakten med myndighetene.

Dilemmaer

Tilpasningene som organisasjonene har gjort for å møte endringene i rammevilkårene har stilt dem overfor en del vanskelige dilemmaer. Eksempelvis det å balansere tilpasningen til offentlige krav med det å beholde organisasjonens egenart. Kravene som myndighetene stiller i forbindelse med anbudskonkurranser, oppleves som en disiplinering av organisasjonen på bekostning av den særpreg. Det gjelder særlig for organisasjoner innen helse og velferd. De opplever at de lett «tvinges» til å etablere standarder og arbeidsformer som gjør at de ligner offentlige institusjoner.

Faren for at myndighetenes strenge krav presser organisasjonene til å bli utøvere av offentlig politikk, er et annet dilemma. Enkelte organisasjoner mottar for eksempel støtte fra Helse- og omsorgsdepartementet eller Helsedirektoratet for å forebygge helseplager i befolkningen. Når organisasjonen er avhengig av denne støtten, kan de komme til å opptre som en slags forlenget arm for departementets helsepolitikk. Det kan komme i veien for at de først og fremst skal

Foto: Bilge Öner, AktivOslo.no

ha medlemmenes eller samfunnets behov for øye.

Organisasjoner som har opplevd reduserte medlemstall og synkende inntekter fra givere tvinges til å sette «tæring etter næring» og bli mer effektive i sin drift. Flere av disse organisasjonene synes å ha sett på private virksomheter for å finne passende styringsformer som kan bidra til dette. Dette kan bunne i et ønske om å framstå som administrativt «moderne». Det er mulig at enkelte ledere tror at dette vil styrke deres legitimitet overfor myndighetene, og dermed øker sjansene til å få offentlig støtte. Styringsformer som kopieres fra privat næringsliv kan imidlertid gå på bekostning av de grunnleggende motivene som lå til grunn for at organisasjonen ble etablert.

Enkelte av lederne som er intervjuet var urolige for konsekvensene av «administrativ modernisering» og pekte på faren for «bedriftisering». Med det menes at en organisasjon kan bli mer opptatt av de administrativt ansattes interesser enn av å forvalte organisasjonens opprinnelige formål. En annen fare er at organisasjonen kan bli så opptatt av effektivitet og å sikre økonomiske overskudd at medlemmenes eller brukernes behov ikke kommer først.

Det er en fare for at lokale organisasjoner ikke klarer å følge opp de mange og strenge kunnskaps- og rapporteringskravene som har blitt innført i de siste årene. Utfordringen for myndighetene er å utforme kravene til dokumentasjon og kontrollordninger slik at de er praktiske, og ikke for ressurskrevende for organisasjonene.

Data

De 15 organisasjonene som ble intervjuet ble valgt ut fra fire sektorer: kultur, barn og unge, religion og livssyn samt velferd. Det var en målsetting å finne organisasjoner som kunne gi et bredt og helhetlig bilde av hver enkelt sektor. Åtte kriterier har vært avgjørende for utvalget: (1) Det skal så langt som mulig representere bredden i frivillige organisasjonstyper innenfor de fire sektorene. (2) Organisasjonene skal ha nasjonal utbredelse. (3) Både små og store organisasjoner (med tanke på medlemstall/frivillige) skal være representert. (4) Både gamle/tradisjonelle og nyetablerte frivillige organisasjoner skal være med. (5) Utvalget skal bestå av organisasjoner med ulike tilknytningsformer når det gjelder mobilisering (medlemmer, frivillige, givere m.m.). (6) Både samfunns- og aktivitetsorienterte organisasjoner skal være med. (7) Utvalget skal speile en tradisjonell organisasjonsstruktur vs. alternative organiseringsformer (eksempelvis medlemsorganisasjon vs. stiftelser). (8) Det skal inkludere organisasjoner som har gjennomgått omfattende strukturelle endringer (fusjoner, organisasjonsendringer).

De kvalitative intervjuene ble i etterkant av intervjuene supplert med informasjon om organisasjonens drift, slik som regnskap, budsjetter, organisasjonskart, beskrivelser av enkelttiltak, historiske studier av organisasjonene, m.m.

Tilpasninger til endringer i økonomiske rammevilkår

Trygve Gulbrandsen

De frivillige organisasjonene har opplevd store endringer i rammevilkårene, som følge av statlig politikk. Til tross for dette har organisasjonene klart seg bra økonomisk, og hatt vekst i både inntekter og aktiviteter.

Bakgrunn

Siden slutten av 1990-tallet har det vært en økning i den økonomiske støtten til frivillig sektor og flere endringer i økonomiske overføringer og reguleringer. For eksempel skattefradrag for personer som gir gaver samt tilskuddsordningen som skal kompensere for utgifter på grunn av merverdiavgiftsreformen, som ble innført i perioden. Myndighetene reduserte også bruken av prosjektmidler, og ga heller en større del av tilskuddsmidlene som frie midler. Det ble også etablert nye finansieringsordninger:

- Frifond skulle bedre de økonomiske vilkårene for organisasjonene som jobbet med barn og unge.
- På 2000-tallet ble det bestemt at det kun var Norsk Tipping som skulle tilby pengepill på automater. Tidligere disponerte de frivillige organisasjonene selv et stort antall slike automater, og mistet dermed

inntekter fra dem da Norsk Tipping overtok markedet. Som kompensasjon for tapet fikk organisasjonene 1 milliard norske kroner fra Norsk Tipping.

- I 2009 ble «grasrotandelen» innført. Grasrotandelen knytter seg til Norsk Tipping, og gir spillerne mulighet til å velge et lag eller en forening som får fem prosent av spillerinnsatsen.

Denne rapporten ser nærmere på endringer som har vært i de økonomiske rammevilkårene for fire utvalgte organisasjoner i løpet av de siste ti-tolv årene. Konsekvensene har både vært negative og positive, og rapporten viser hvordan organisasjonene har tilpasset seg endringene.

Funn

Mange utfordringer, men god tilpasningsdyktighet

Det har vært store endringer i inntektskildene til de fire organisasjonene som er undersøkt. Likevel har de klart å tilpasse seg endringene på en god måte. Alle har hatt vekst i sine inntekter og aktiviteter de siste ti-tolv årene. Selv om alle har gjennomført til dels omfattende tilpasninger til endringene i de økonomiske rammevilkårene, har disse tilpasningene vært vellykkede.

Foto: Ranveig Nordgaard, Frelsesarmeen

Norges Blindeforbund har kanskje stått ovenfor de største endringene i sine inntektskilder, fordi inntekter fra spilleautomatene og Blindeforbundets landslotteri var av stor betydning tidligere. Forbundet står nå selv for to tredeler av inntektene sine, mens det tidligere var myndighetene som bidro mest. Mobiliseringen av gaver fra privatpersoner har vært et vellykket strategisk grep. Flere mener at Blindeforbundet er blitt blant de mest profesjonelle aktørene når det gjelder å skaffe gaver fra det private.

Antirasistisk senter har i alle år vært avhengig av inntekter fra offentlige myndigheter, enten i form av årlig støtte til drift eller til bestemte prosjekter. Senteret har ikke opplevd endringer på samme måte som de andre organisasjonene, og har gjennom de siste ti-femten årene stort sett hatt de samme inntektskildene. Senteret har også vært flink til å ta initiativ og utvikle nye tiltak, uavhengig av hva myndighetenes prioritering har vært. Den største endringen har vært at myndighetenes krav om at inntekter fra automater føres på driftsbudsjettet og ikke overføres til et fond. På den måten oppnådde senteret tidlig større sikkerhet ved bortfall av inntekter, og fikk midler til å utvikle nye prosjekter. Dette ga senteret en fleksibilitet som er viktig når organisasjonen har et såpass bredt sett av aktiviteter og

De politiske reformene har gitt de frivillige organisasjonene større uforutsigbarhet og de har måttet bruke mye energi og ressurser på å tilpasse seg endringene.

roller. Det ville vært uheldig om denne fleksibiliteten ble svekket av hvordan myndighetene regulerer senterets regnskapsføring.

De tre viktigste finansieringskildene for Norges Musikkorps Forbund (NMF) har vært offentlige støtteordninger som for eksempel Frifond, midler til voksenopplæring, støtte til et instrumentfond og momskompensasjon. På begynnelsen av 2000-tallet ble enkelte av de offentlige overføringene redusert, noe som skapte vesentlige problemer for forbundet. For å kjempe imot endringene i de økonomiske rammevilkårene har NMF jobbet intensivt for å påvirke politikerne, og lobbyvirksomheten ble en viktig strategi. Dette arbeidet bidro til at overføringene fra myndighetene tok seg opp på nytt mot slutten av tiåret.

Myndighetenes innføring av anbuds-konkurranser for avtaler om drift innenfor helse og sosialsektoren har vært den største utfordringen for Frelsesarmeen. De har dermed havnet i konkurranse med private aktører. Frelsesarmeen har opplevd det som urettferdig fordi de har større pensjonsutgifter enn de private aktørene, og derfor må legge inn tilbud med en høyere pris. Et annet problem er at driftsavtalene som inngås med myndighetene er kortsiktige. De er gjerne bare for fire år om gangen, noe som gjør det vanskelig å investere i

personale, drift og oppgradering av bygg. Det har ført til at Frelsesarmeen har lagt ned flere institusjoner innen sykehjem, rusomsorg og barnevern. Organisasjonen har derimot utvidet virksomheten på andre måter, eksempelvis med Gatehospitalet.

Større uforutsigbarhet

De politiske reformene som frivillig sektor har opplevd er et uttrykk for at staten har tatt sektoren på alvor og sett behov for en mer bevisst politikk på området. De frivillige organisasjonene har ikke nødvendigvis vært imot endringene som har vært gjennomført, men reformene har gitt større uforutsigbarhet for dem. Organisasjonene har dessuten vært nødt til å bruke mye energi og ressurser for å tilpasse seg endringene, noe som har vært særlig krevende for de med små administrative apparater.

Amerikansk forskning ikke overførbar til norske forhold

I likhet med frivillige organisasjoner i USA har de fire organisasjonene hatt et bredt sett av inntektskilder (Froelich, 1999). Dette har vært en fordel når inntektene fra enkelte kilder har vært uforutsigbare. Ellers er både situasjonen og tilpasningene annerledes for de norske organisasjonene sammenlignet med de i USA. Den amerikanske forskeren Froelich (1999) har hevdet at det er mindre svingninger og mer stabilitet i offentlige økonomiske bidrag, samtidig som det har blitt vanligere for sivile organisasjoner i USA å skaffe inntekter gjennom egen kommersiell aktivitet. Denne rapporten viser at hennes konklusjoner og observasjoner ikke stemmer for norske forhold. NMF har opplevd svingninger i sine offentlige tilskudd, og anbudskonkurransen har skapt stor uforutsigbarhet for Frelsesarmeen. Organisasjonene har riktignok hatt flere vellykkede aktiviteter med salg av varer og tjenester til det kommersielle markedet, men disse aktivitetene bidrar ikke med de største inntektene.

Andre forskere, som Hwang og Powell (2009), hevder det en økt likhet i hvordan sivile organisasjoner ledes. Denne rapporten viser at det ikke stemmer når man ser på hvordan de norske organisasjonene har tilpasset seg endringene i de økonomiske rammevilkårene. De fire organisasjonene har valgt ulike strategier for å møte sine utfordringer. Det skyldes til stor grad at de driver innen ulike sektorer, og har forskjellige formål og aktiviteter.

Data

Rapporten er en casestudie som går i detalj på endringer i inntekter og utviklingen hos et lite utvalg av norske frivillige organisasjoner. I denne rapporten har Norges Blindforbund, Antirasistisk senter, Norges Musikkorps Forbund og Frelsesarmeen blitt undersøkt. Forskeren har sett på inntektskildene deres, hvordan de økonomiske rammevilkårene har endret seg over tid og hvordan organisasjonene har tilpasset seg endringene. Det har vært mulig å følge organisasjonene over en tidsperiode på 10–13 år.

Ved valg av case er det tatt utgangspunkt i Stortingsmelding 39 2006-07 «Frivillighet for alle». Meldingen kategoriserer frivillige organisasjoner i ni sektorer: idrett, kulturliv, barne- og ungdomsorganisasjoner, religion og livssyn, velferdsorganisasjoner m.m., solidaritet og bistand, minoritetsorganisasjoner, politiske partier, interesseorganisasjoner og beredskapsorganisasjoner. Fordi denne rapporten går i dybden på hver av organisasjonene som er undersøkt, var det ikke rom for å studere alle de ni kategoriene som stortingsmeldingen lister opp. De fire utvalgte organisasjonene kombinerer imidlertid to sektorer hver for seg. Eksempelvis er Norges Blindforbund både en interesse- og en velferdsorganisasjon. Dermed ser rapporten på seks ulike sektorer.

Organisasjonene og det offentlige

Har vi fått en ny frivillighetspolitikk?

Per Selle og Kristin Strømsnes (red.)

Siden begynnelsen av 2000-tallet har den politiske oppmerksomheten om frivillig sektor økt, først og fremst på kultur- og fritidsfeltet.

Siden starten av 2000-tallet har myndighetene hatt økt oppmerksomhet på frivilligheten. Det som skjer på sentralt nivå har ringvirkninger for den kommunale politikken, og utviklingen legger opp til en todeling av frivillig sektor, med et tydelig skille mellom kultur- og fritidsfeltet og helse- og sosialfeltet.

Bakgrunn

Det har vært omfattende endringer i statlig politikk overfor frivillig sektor i Norge de siste 15–20 årene. Hva er de viktigste endringene? Hvilken betydning har de for forholdet mellom staten og organisasjonene, og for organisasjonenes autonomi og samfunnsrolle?

Denne rapporten går igjennom endringene i tenkningen rundt frivillig sektor innenfor det offentlige. Den gir oversikt over de institusjonelle endringene de siste årene, vurderer om det som skjer på sentralt nivå får konsekvenser for den kommunale frivillighetspolitikken, og diskuterer konsekvensene av endringer i frivillighetspolitikken for rollen

til serviceproduserende organisasjoner innen helse- og sosialfeltet.

Funn

Viktige endringer

Siden tusenårsskiftet har det skjedd viktige endringer for norsk frivillig sektor. Mange tiltak har blitt satt i gang for å synliggjøre og kartlegge sektoren samt utforme en helhetlig strategi og politikk. Mange organisasjoner opplever at de økonomiske rammevilkårene er bedre nå enn tidligere, men det er snakk om løsninger knyttet til enkeltsektorer. Utviklingen peker i retning av en todeling av frivillig sektor, der de store velferdsorganisasjonene oppfattes annerledes enn resten av frivillig sektor.

Utviklingen mot en «tredje sektor»

Historisk har forholdet mellom stat og samfunn i Norge vært nært og basert på tillit. Til tross for lange tradisjoner for sterke bånd mellom staten og de frivillige organisasjonene i Norge, var frivillig sektor lite synlig i offentlige dokumenter før på 1970-tallet. Først på 1980-tallet vokste ideen om et selvstendig og fritt sivilsamfunn tydelig frem, og man begynte å snakke om en «tredje sektor». Siden begynnelsen av 2000-tallet har oppmerksomheten om frivillig sektor vært stor, og det offentlige har forsøkt å skape en helhetlig politikk for området.

Den nye frivillighetspolitikken

Det å skape en ny og helhetlig frivillighetspolitikk var et av de sentrale løftene i Soria Moria-erklæringen fra 2005, og følges opp i Frivillighetsmeldingen fra 2007. En rekke endringer har blitt satt i verk, blant annet for å bedre de økonomiske rammevilkårene for frivillig sektor:

- Frivillighetsregisteret er opprettet
- Innføring av grasrotandelen
- Momskompensasjon

- Skattefritak for gaver til frivillige organisasjoner

Det har også skjedd viktige endringer når det gjelder offentlig forvaltning, ved etableringen av Samfunns- og frivillighetsavdelingen i Kulturdepartementet. Forskning og statistikkproduksjon er styrket gjennom Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor og et satellittregnskap for frivillig sektor (SSB). Det er også kommet til nye aktører og møteplasser innen sektoren, som Frivillighet Norge og Ideelt Nettverk.

En todelt frivillighetspolitikk

Den politiske oppmerksomheten knyttet til frivillig sektor har økt sterkt siden begynnelsen av 2000-tallet, men det snakkes først og fremst om kultur- og fritidsfeltet og om verdier som sosial integrering og demokratiskolering. Det tas i mindre grad hensyn til de store, og historisk svært viktige, tjenesteprodusentene på helse- og velferdsfeltet. Når disse organisasjonene og institusjonene nå organiserer seg i nye nettverk, og inngår nye typer samarbeidsavtaler med staten, peker det i retning av en todeling av frivillig sektor.

Utviklingen på helse- og sosialfeltet

Til tross for løfter om en overordnet frivillighetspolitikk er det vanskelig å se dette når det gjelder organisasjonene innenfor helse- og sosialfeltet. Den nye «New Public Management»-inspirerte styringsfilosofien i staten vektlegger anbud og kontroll, og det skilles ikke mellom frivillig- og markedsbasert virksomhet. Dermed stiller frivillig sektor svakere i konkurranse med markedsaktørene.

Flere land har etablert samarbeidsavtaler mellom offentlig og frivillig sektor. I Norge kom en slik avtale først høsten 2012, da det ble inngått samarbeid om leveranser av helse- og sosialtjenester til statlige virksomheter. Avtalen inneholder overordnede prin-

sipper for samarbeidet, men det er usikkert hvilken praktisk betydning avtalen vil få.

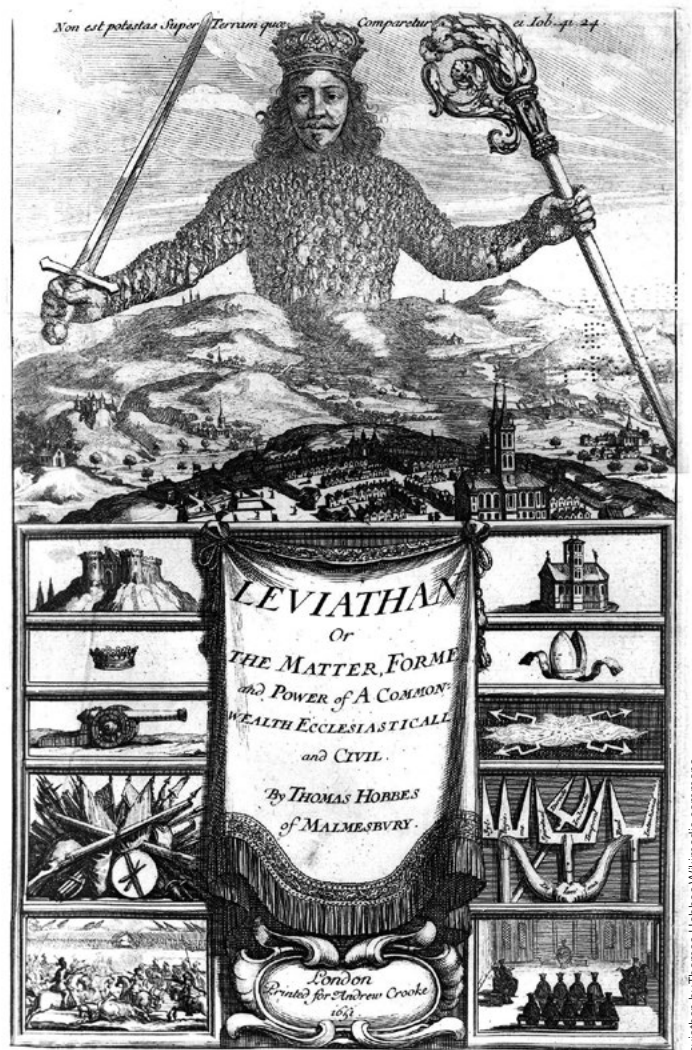
Frivillighetspolitikken på kommunalt nivå

Mange kommuner har nå en langt mer aktiv frivillighetspolitikk enn tidligere. De har også en mer helhetlig frivillighetspolitikk, som er gjort tydelig gjennom kommunale frivillighetsmeldinger. Det har til en viss grad sammenheng med det som skjer sentralt, men mye bygger også utelukkende på kommunale initiativ. Arbeidet med å utvikle frivillighetsmeldinger varierer mellom de ulike kommunene. Som på sentralt hold er det mye som peker i retning av økt samarbeid og nye typer av relasjoner mellom kommunal og frivillig sektor. Samtidig er integreringen mellom forvaltningsnivåene ikke særlig sterk.

Fra Frisam til Frivillighet Norge

En viktig institusjonell endring innenfor frivilligheten er dannelsen av Frivillighet Norge. Dette er en interesse- og paraplyorganisasjon for frivillig sektor, og fungerer som en viktig samarbeids- og samtalepartner for staten. Forgjengeren til Frivillighet Norge var Frivillighetens samarbeidsorgan (Frisam), som administrativt var plassert under Helse- og sosialdepartementet. Da ansvaret for frivillighetsfeltet ble lagt til Kultur- og kirke departementet, ble Frisam lagt ned. De ansatte ble flyttet fra Helse- og sosialdepartementet til Kultur- og kirke departementet.

Opprettelsen av Frivillighet Norge etablerte et tydeligere skille mellom frivillighetens representanter og statsforvaltningen. Frivillighet Norge omfatter over 275 medlemsorganisasjoner, og skal fungere som talerør for hele frivillig sektor. Det er imidlertid i stor grad de store, nasjonale organisasjonene som er en del av Frivillighet Norge. Organisasjonen er derfor i mindre grad representativ for mangfoldet av mindre organisasjoner.

Leviathan by Thomas Hobbes Wikimedia commons

Data

Rapporten bygger på ulike datakilder: Litteratur om statens forhold til de frivillige organisasjonene, sentrale offentlige dokumenter (Stortingsmeldinger, frivillighetsmeldinger, offentlige utredninger), intervjuer med sentrale aktører innenfor frivillig og offentlig sektor, og en undersøkelse blant utvalgte medlemsorganisasjoner i Frivillighet Norge.

Pengestrømmer i frivillig sektor

Befolkningens gaver og lokallagenes økonomi

Karl Henrik Sivesind

Antallet lokale og regionale lag og foreninger gikk ned fra 1997–2009. Den ekstra «frivillighetsmilliarden» som kompensasjon for spilleautomatforbudet har endret sammensetningen av inntektene for noen organisasjonskategorier. Allikevel har det vært en reell økonomisk vekst på lokallagsnivå i perioden fra 1997 til 2009.

Bakgrunn

Lokallagene i Norge ligger i krysningspunktet mellom offentlige støtteordninger og rammevilkår på den ene siden, og oppslutningen blant de frivillige på den annen side. Da det på 2000-tallet ble bestemt at spilleautomater kun skulle drives av Norsk Tipping, skapte det økonomiske utfordringer for mange av de frivillige organisasjonene som tidligere hadde fått store inntekter fra disse automatene. En liten del av tapet ble kompensert av staten gjennom «frivillighetsmilliarden». Den store nedgangen i inntekter ble først og fremst forsøkt kompensert ved

å skaffe faste givere, med også ved slik som ved dugnadsarbeid, arrangementer, lotterier og salg, for å redusere avhengigheten av offentlige overføringer.

Det generelle bildet for norske lokallag er at offentlige overføringer utgjør en liten andel av inntektene, men at endringer i offentlige finansieringsordninger kan ha betydelige konsekvenser for lagene. Denne rapporten ser på befolkningens gaver og lokallagenes økonomi, og undersøker lokale frivillige organisasjoners kilder og utfordringer når det gjelder å skaffe inntekter.

Funn

Lokallagenes økonomiske utvikling

Lokallagsøkonomien har utviklet seg ganske forskjellig i de ulike organisasjonskategoriene. Vinneren på kultur og fritidsfeltet er uten tvil idretten, som går fram både når det gjelder antall lag, driftskostnader, betalt arbeid og frivillig arbeid. Nedgangen idretten har hatt i salg og utleie kan skyldes at automatinntektene ble fjernet,

*Organisasjoner som ikke genererer
store inntekter fra frivillig arbeid og egen aktivitet,
og som heller ikke er effektive pengeinnsamlere,
har et dilemma: Hvor er deres framtidige kilder til
stabile selvstendige inntekter?*

men det kompenseres med inntekter fra arrangementer, sponsing og reklame.

Kunst og kultur havner midt imellom. Kategorien går tilbake i antall lag, noe som kan skyldes regional sentralisering, men får inntekter fra dugnadsarbeid, arrangementer og offentlige overføringer.

Rekreasjon og sosiale foreninger går også tilbake i antall lag, frivillig arbeid og særlig driftskostnader. Dugnadsbaserte inntekter er fortsatt viktige, men det er få offentlige overføringer.

Helse- og sosiale tjenester går også tilbake i antall lag, men klarer seg godt økonomisk. De mottar også store overføringer fra hovedorganisasjonene.

Politiske, internasjonale og interesseorganisasjoner er forholdsvis stabile i antall lag, men går tilbake når det gjelder driftskostnader og betalte ansatte. De får større offentlige overføringer som kompensasjon for automatinntektene.

Tros- og livssynsorganisasjoner går kraftig tilbake i antall lokallag, frivillig og betalt arbeid, men klarer seg overraskende

godt økonomisk. Dette skyldes inntekter fra gaver og innsamlinger.

Innenfor bolig- og økonomifeltet har velforeninger og grendelag økning i antall organisasjoner og frivillig arbeid, men har svært få ansatte og lave driftskostnader.

Nærings- og arbeidsliv går kraftig tilbake når det gjelder antall organisasjoner, frivillig og betalt arbeid, men klarer seg økonomisk særlig som resultat av store overføringer fra hovedorganisasjonene.

Økonomisk vekst på lokallagsnivå

Lokallagene i Norge ligger i krysningspunktet mellom skiftende offentlige støtteordninger og rammevilkår på den ene siden, og de frivilliges oppslutning på den andre. Når det svikter på begge sider går det raskt nedover, som for eksempel innen rekreasjon og sosiale foreninger.

Det generelle bildet er at offentlige overføringer fremdeles utgjør en liten andel av inntektene, men at noen av de uspesifiserte inntektene og overføringer fra hovedorganisasjonene kommer fra staten. Dette kan skyldes at spillautomatinntektene går

fra å være egengenerert salg og utleie, til å bli kompensasjon fra det offentlige. Denne «frivillighetsmilliarder» preger sektoren lite som helhet. Selv med svært høye anslag på hvor mye de offentlige overføringene har økt, har det vært en reell økonomisk vekst på lokallagsnivået.

Generelt sett er lokallagene flinke til å skaffe inntekter på egenhånd, gjennom dugnader, aktiviteter, arrangementer, lotterier og innsamlinger. Dette er en viktig årsak til den reelle veksten når det gjelder driftskostnader og betalt sysselsetting.

Norges giverglede havner på bunn

Flere sammenlignende undersøkelser viser at den norske dugnadsinnsatsen er i verdenstoppen når det gjelder andelen av befolkningen som deltar i løpet av et år. Det har allikevel ikke vært gjort like grundige sammenlikninger av den norske befolkningens pengegaver til frivillige organisasjoner.

For å sette norsk giverglede på kartet, brukes materialet fra undersøkelsen av frivillig arbeid i Norge fra 2009 i det sammenlignende prosjektet Generous People Generous Nations. Prosjektet tar for seg landene Australia, Canada, Frankrike, Nederland, Storbritannia, USA og Norge. Norge har en giverandel på nivå med de andre landene, men havner i nedre sjikt sammen med Frankrike når det gjelder median gavebeløp. Sett ut fra beløp og i prosentandel av disponibel inntekt, er norske pengegaver til frivillige organisasjoner små.

Giverglede blant befolkningen er viktig for organisasjonene

For de ulike organisasjonene er innsamlingsmarkedet et av de viktigste virkemidlene for å skaffe egne inntekter, etter at spilleautomatene falt bort. Ved å skaffe inntekter gjennom egne aktiviteter vil organisasjonene kunne bli mindre avhengig av offentlige overføringer.

Det norske folk ligger på topp i verden når det gjelder andel av befolkningen som

gjør frivillig arbeid, og er blant de 5–10 landene der folk bidrar med flest dugnadstimer. Når det gjelder pengegaver er det også mange som gir, men det er langt igjen til de beste når det gjelder størrelsen på de årlige bidragene. I sammenlikningen av syv velstående land er det bare Frankrike som har litt lavere median i gavebeløp enn Norge. I Nederland, Canada og Australia er det dobbelt så stort. I Storbritannia er det tre ganger så stort, og i USA fire ganger så stort. Om vi ser på gaver i forhold til disponibel inntekt kommer Norge helt på bunnen. I land som USA, Canada, Australia og Storbritannia er det lange tradisjoner for velgjørighet blant de rikeste, det er store inntektsforskjeller og man har gode muligheter for å trekke gaver av på skatten. Sammenhengen er spesielt sterk i USA.

Livssituasjon kan forklare pengegavene

Inntekt fra gaver i Norge kan henge sammen med høy utdanning og om man er gift. Motivasjonen for pengegaver kommer ikke bare fra å ha god råd, men også fra samfunnsorientering og familiesituasjon. De som har høy sosial tillit og som gjør frivillig arbeid gir også mer penger i gjennomsnitt. Det ser altså ikke ut til at det økte fokuset på pengeinnsamling går på bekostning av det frivillige arbeidet. De som bidrar på den ene måten, bidrar også på den andre måten.

Den norske givergleden er nesten like utbredt som i de andre, forholdsvis rike landene, men vi graver ikke like dypt i lommeboka. Selv om vi gir lite penger, er størrelsen på gavebeløpet overraskende sterkt avhengig av høy eller lav inntekt.

Tros- og livssynsorganisasjoner og internasjonale organisasjoner får de største pengegavene i løpet av ett år. Grunnen kan være at der folkebevegelser før var foretrukket engasjementsform for filantropi, har tros- og livssynsorganisasjoner og internasjonale organisasjoner overtatt. Lokallagene er effektive pengeinnsamlere,

Foto: Anna K. Langhammer.

men antall lokallag og omfang av frivillig arbeid er lite eller sterkt fallende i tros- og livssynsorganisasjonenes tilfelle.

Det er også store forskjeller i pengegaver til frivillige organisasjoner i Norge. Familietsituasjon, økonomisk, kulturell og sosial kapital kan forklare dette.

Utfordring for lokallagene

I de ulike kategoriene har inntektskildene endret seg. Noe av dette kan skyldes bortfallet av inntektene fra spilleautomatene, som har blitt kompensert av staten. Det er et dilemma for organisasjonene som ikke genererer store inntekter fra frivillig arbeid og egen aktivitet, og som heller ikke er effektive pengeinnsamlere. Spørsmålet er hvor deres framtidige kilder til stabile selvstendige inntekter ligger. Hva blir igjen når tradisjonelle landslotterier har blitt utkonkurrert av andre pengespill, pengeautomatene er forbudt og kompensasjonen eventuelt trappes ned eller fordeles til flere?

Data

Pengestrømmene i frivillig sektor er undersøkt ut fra Lokallagsundersøkelsen fra 2009. Den gir et nasjonalt representativt utvalg av organisasjoner, slik at det er mulig å beregne omfanget av inntekter og kostnader for ulike

typer organisasjoner i hele Norge. I tillegg gir den en grov oversikt over betalt arbeid, inntekter fra ulike kilder og hvordan disse kostnadene fordeler seg. Det gjør det mulig å si noe om fordelingen av inntekter fra det offentlige, gaver, egne aktiviteter, sponing og tilskudd fra hovedorganisasjon.

Ved å se på lokallagstall fra Hordalandsundersøkelsen fra 1997 kan fordelingene sammenlignes mellom ulike typer organisasjoner og hvordan de har endret seg.

Analysen av Lokallagsundersøkelsen i 2009 sammenlignet med Hordalandsundersøkelsen fra 1997 gir en bedre forståelse av lokallagenes samfunnsmessige og økonomiske betydning. Dette er et viktig utgangspunkt for å forstå konsekvensene av endringer i offentlig politikk, samfunnsforhold og organisasjonenes aktivitet.

Videre sammenlignes nordmenns pengegaver til frivillige organisasjoner med seks andre land: Australia, Canada, Frankrike, Storbritannia, Nederland og USA. Det er første gang den norske givergleden er sammenlignet på denne måten. Den norske undersøkelsen om frivillig arbeid som ble gjennomført i 2009 gjør det mulig å sammenligne andelen som gir og hvor store beløp som gis, samt faktorer som bidrar til at folk gir penger til frivillige organisasjoner.

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor:

Aktivitetsoversikt for 2008–2013

Personer tilknyttet senteret i perioden 2008–2013:

- Bernard Enjolras, Senterleder, Institutt for samfunnsforskning
- Kristin Strømsnes, Forskningskoordinator, Uni Rokkansenteret/ Universitetet i Bergen
- Daniel Arnesen, vitenskapelig assistent, ISF
- Sveinung Arnesen, Forsker II, Uni Rokkansenteret
- Nina Berven, Forsker II, Uni Rokkansenteret
- Dag Arne Christensen, Forsker I, Uni Rokkansenteret
- Ivar Eimhjellen, Stipendiat, Uni Rokkansenteret/Universitetet i Bergen
- Bjarte Folkestad, Forsker II, Uni Rokkansenteret
- Trygve Gulbrandsen, Forsker I, ISF
- Sunniva Lundin, forskningsassistent, ISF/ Uni Rokkansenteret
- Timo Lochocki, forskningsassistent, Uni Rokkansenteret
- Trude Løw Hansen, informasjonsrådgiver, ISF
- Luisa Klaveness, Forskningsassistent og senterkoordinator, ISF
- Jill Loga, Forsker II, Uni Rokkansenteret
- Åsta Dyrnes Nordø, Forskningsassistent, Uni Rokkansenteret
- Bodil Ravneberg, Forsker II, Uni Rokkansenteret
- Signe Bock Seggaard, Forsker II, ISF
- Per Selle, Forsker I, Uni Rokkansenteret/ Universitetet i Bergen
- Karl Henrik Sivesind, Forsker I, ISF
- Kari Steen-Johnsen, Forsker II, ISF/ Norges Idrettshøgskole
- Dag Wollebæk, Forsker II, Uni Rokkansenteret. (Institutt for samfunnsforskning fra 2012)
- Guro Ødegård, Forsker II, ISF
- Jo Saglie, Forsker I, ISF
- Jacob Aars, Forsker I, Uni Rokkansenteret
- Steinar Gjerde, Forskningsassistent, Uni Rokkansenteret
- Ragnhild Gimse Storrø, vitenskapelig assistent, ISF

Rapporter

Alle rapportene ved Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor er nedlastbare i PDF-format. Nedlasting er gratis. Det er også mulig å bestille trykte utgaver.

Last ned/bestill rapporter her:

<http://sivilsamfunn.no/Ressurser/Publikasjoner/Rapporter>

Prosjekter

Tittel	Periode	Forskere
Grenser for frivillig foreldreinnsats?	2012–2013	Signe Bock Seggaard Jo Saglie
Organisasjonsoverlevelse	2012–2013	Åsta Dyrnes Nordø Dag Wollebæk Per Selle Kristin Strømsnes
Nasjonale organisasjoner: roller og økonomi	2012–2013	Karl Henrik Sivesind
Frivillig sektor og sivilsamfunn i Norge - en helhetlig presentasjon av tilgjengelig kunnskap	2012–2013	Bernard Enjolras Kristin Strømsnes
Frivillighet og folkehelse	2012–2013	Dag Wollebæk Sveinung Arnesen
Norden i komparativt perspektiv – Frivillig deltakelse, sosiale ulikheter	2013–2013	Bjarte Folkestad Sveinung Arnesen
Foreningsliv og integrasjon	2012–2013	Guro Ødegård Jill Loga Bodil Ravneberg
Organisasjonsdeltakelse, økonomi, frafall og arbeidsmarkedskonsekvenser	2012–2012	Dag Wollebæk Karl Henrik Sivesind Jacob Aars Sveinung Arnesen Dag Arne Christensen Bjarte Folkestad
Rekrutteringens rolle i lokalsamfunnet. Inkluderings- og frafallmekanismer	2012–2013	Jill Loga Guro Ødegård Kari Steen-Johnsen Bodil Ravneberg
Trossamfunn, innvandring og integrasjon	2011–2012	Jill Loga
Aktivitet og deltakelse i tro- og livssynssamfunn	2013–2013	Dag Wollebæk
Nordisk frivillighet	2010–2013	Per Selle
Staten og organisasjonene	2010–2012	Per Selle Jill Loga Ivar Eimhjellen Nina Berven Kristin Strømsnes
Sivilt og politisk engasjement online og sosiale ulikheter	2011–2012	Bernard Enjolras Kari Steen-Johnsen

Tittel	Periode	Forskere
Endringer i det lokale organisasjonssamfunnet - et bokprosjekt	2011–2013	Dag Wollebæk Per Selle Kristin Strømsnes Åsta Dyrnes Nordø
Organisasjonenes bruk av sosiale medier	2011–2012	Ivar Eimhjellen Dag Wollebæk Kristin Strømsnes
Pengestrømmer, rammevilkår og endringer i frivillige sektorens finansiering	2011–2013	Karl Henrik Sivesind Trygve Gulbrandsen Guro Ødegård
Delprosjekt 1: Inntekter fra gaver		
Delprosjekt 2: Lokallagenes inntekter, driftskostnader og sysselsetting		
Delprosjekt 3: Casestudier av organisasjoners endringer i rammevilkår, finansiering og tilpasningsstrategier		
Ungdom, frivillighet og helse	2011–2011	Dag Wollebæk Jacob Aars
Lokal inkludering gjennom frivillighet	2011–2013	Jill Loga Guro Ødegård
Vokser de det av seg? Generasjons- og livsfaseforklaringer på ungdoms holdninger til frivillighet	2011–2012	Dag Wollebæk Jacob Aars
Frivillige lokale organisasjoner som læringsarena	2010	Signe Bock Seegard
Innvandrere i frivillig sektor	2008–2009	Anniken Hagelund Jill Loga
Lokallag i Norge	2008–2011	Jill Loga Dag Arne Christensen Karl Henrik Sivesind Sunniva Lundin Dag Wollebæk Per Selle Ivar Eimhjellen Åsta Dyrnes Nordø
Spørreundersøkelse om frivillig innsats	2008–2010	Dag Wollebæk Karl Henrik Sivesind Jacob Aars
Frivillighet og integrering – kvalitative tilnærminger	2008–2010	Guro Ødegård
Ungdoms engasjement i frivillig sektor – En litteraturgjennomgang	2009–2010	Kristin Strømsnes Timo Lochocki
Integreringsprosjektet på Møhlenpris	2009–2011	Jill Loga
Nettverkssamfunn og frivillige organisasjoner	2010–2011	Kari Steen-Johnsen Bernard Enjolras Anja Emilie Kruse Luisa Klaveness
Styringsvirkemidler – insentiver og virkninger på frivillige organisasjoner	2009–2010	Håkon Lorentzen

Tittel	Periode	Forskere
Ungdom og frivillighet	2009–2011	Dag Wollebæk Jacob Aars Åsta Dyrnes Nordø Dag Arne Christensen
Det lokale organisasjonssamfunnet	2009–2011	Dag Wollebæk Dag Arne Christensen Kristin Strømsnes Per Selle
Endringer i frivillig sektor 1998–2008 Frivillig innsats, medlemskap, struktur, økonomi, sosial kapital og motiver for frivillig engasjement	2009–2011	Karl Henrik Sivesind Kristin Strømsnes Dag Wollebæk Per Selle
Inkluderingsperspektiv på frivillige organisasjoner	2010–2010	Ivar Eimhjellen Signe Bock Seggaard
Frivillig sektor: en tilstandsanalyse	2010–2011	Guro Ødegård Trygve Gulbrandsen
Innvandrerorganisasjoner – Et notat	2011–2011	Signe Bock Seggaard

Totalt antall prosjekter: 35

Publikasjoner

Tittel	Forfatter	År	Prosjekttilknytning
Rapporter			
Frivillighet, innvandring, integrasjon En kunnskapsoversikt	Anniken Hagelund Jill Loga	2009	Innvandrere i frivillig sektor
Livskvalitet Betydningen av kultur og frivillighet for helse, trivsel og lykke. En kunnskapsoversikt	Jill Loga	2010	
Frivillige organisasjoner, sosial utjevning og inkludering	Bernard Enjolras Dag Wollebæk	2010	
Fra folkebevegelse til filantropi? Frivillig innsats i Norge 1997–2009	Dag Wollebæk Karl Henrik Sivesind	2010	Spørreundersøkelse om frivillig innsats
Foreningsliv i et flerkulturelt lokalsamfunn En studie om sosial kapital	Guro Ødegård	2010	Frivillighet og integrering
Statlige tilskudd til frivillige organisasjoner En empirisk kartlegging	Håkon Lorentzen	2010	Styringsvirkemidler
Trends, Causes and Patterns of Young People's Civic Engagement in Western Democracies. A Review of Literature	Timo Lochocki	2010	Ungdom og frivillighet
Frivillige lokale organisasjoner som læringsarenaer Organisasjonenes kontakt med studieforbund og utdanningssystemet	Signe Bock Seggaard	2010	Lokallag i Norge

Tittel	Forfatter	År	Prosjekttilknytning
Etniske minoriteter og frivillige organisasjoner	Ivar Eimhjellen Signe Bock Seggaard	2010	Inkluderingsperspektiv på frivillige organisasjoner
Frivillige organisasjoner i en ny tid Utfordringer og endringsprosesser	Trygve Gulbrandsen Guro Ødegård	2011	Frivillig sektor: en tilstandsanalyse
Ung frivillighet i Norge Endring og kontinuitet i unges frivillige engasjement 1998–2009	Jacob Aars Åsta Dyrnes Nordø Dag Wollebæk Dag Arne Christensen	2011	Ungdom og frivillighet
Inkludering i nærmiljø En studie av frivillige organisasjoner som flerkulturelle møteplasser	Jill Loga	2011	Integreringsprosjektet på Møhlenpris
Ungdom, valgdeltagelse og stemmerett En kunnskapsoversikt	Guro Ødegård Jacob Aars	2011	Ungdom og frivillighet
Organisasjonene i Hordaland 1999–2009	Dag Arne Christensen Kristin Strømsnes Dag Wollebæk	2011	Det lokale organisasjonssamfunnet
Inkludering av funksjonshemmede i frivillige organisasjoner	Ivar Eimhjellen	2011	Inkluderingsperspektiv på frivillige organisasjoner
Tilpasninger til endringer i økonomiske rammevilkår	Trygve Gulbrandsen	2012	Pengestrømmer, rammevilkår og endringer i frivillige sektorens finansiering
Nettverkssamfunn og frivillige organisasjoner	Kari Steen-Johnsen Bernard Enjolras Anja Emilie Kruse	2012	Nettverkssamfunn og frivillige organisasjoner
Trossamfunn, innvandring, integrasjon. En kunnskapsoversikt	Jill Loga	2012	Trossamfunn, innvandring og integrasjon
Deltagelse i frivillige organisasjoner Forutsetninger og effekter	Bernard Enjolras Kari Steen-Johnsen Guro Ødegård	2012	
Ett år etter 22. juli Har rosetoget gått?	Dag Wollebæk Bernard Enjolras Kari Steen-Johnsen Guro Ødegård	2012	
Organisasjonene og det offentlige Har vi fått en ny frivillighetspolitikk?	Per Selle Kristin Strømsnes	2012	Staten og organisasjonene
Pengestrømmer i frivillig sektor Befolkningens gaver og lokallagenes økonomi	Karl Henrik Sivesind	2012	

Bøker

<i>Meningen med idretten</i>	Iver B. Neumann Kari Steen-Johnsen	2009	
<i>Frivillige organisasjoner og offentlig politikk</i>	Bernard Enjolras Ragnhild H. Waldahl	2009	
<i>Sosial kapital i Norge</i>	Dag Wollebæk Signe Bock Seggaard	2011	Endringer i frivillig sektor 1998–2008

Tittel	Forfatter	År	Prosjekttilknytning
<i>Norsk idrett</i>	Bernard Enjolras Ørnulf Seippel Ragnhild H. Waldahl	2012	
<i>Governing Ambiguities. New Forms of Local Governance and Civil Society</i>	Emanuela Bozzini Bernard Enjolras	2012	
<i>Liker, liker ikke</i>	Bernard Enjolras Rune Karlsen Kari Steen-Johnsen Dag Wollebæk	2013	

Artikler

«The Importance of Church Attendance and Membership of Religious Voluntary Organizations for the Formation of Social Capital», <i>Social Compass</i> , vol.55, nr.4, s.477–496.	Kristin Strømsnes	2008	
«Environmentalism between State and Local Community: Why Greenpeace has failed in Norway», <i>Environmental Politics</i> , vol.18, nr.3, s.391–407.	Kristin Strømsnes Per Selle Gunnar Grøndstad	2009	
«Political Consumerism – A Substitute for or Supplement to Conventional Political Participation?» <i>Journal of Civil Society</i> , vol.5, nr.3, s.303–314.	Kristin Strømsnes	2009	
«The Strange Coexistence of Passive Memberships and High Social Capital in Scandinavia» i Risto Alapuro og Henrik Stenius (red.) <i>Nordic Associations in a European Perspective</i> , Baden-Baden: NOMOS Verlagsgesellschaft, s.151–168.	Kristin Strømsnes Dag Wollebæk	2010	
«Democracy or Do-ocracy? The Activist Group 'Byen Vår' and the Mobilisation against Clear Channel in Bergen» i Erik Amnå (red.) <i>New Forms of Citizen Participation. Normative Implications</i> . Baden-Baden: NOMOS Verlagsgesellschaft, s.147–160.	Dag Arne Christensen Kristin Strømsnes	2010	
«Civil society and political integration of immigrants in Norway» I: Ann-Helén Bay, Bo Bengtsson and Per Strömblad(red.), <i>Diversity, Inclusion and Citizenship in Scandinavia</i> : 295–343.	Ann-Helén Bay Henning Finseraas Anniken Hagelund	2010	Innvandrere i frivillig sektor
«Mellom to frivillighetskulturer - sosial sammensetning og motivasjon blant frivillige ved prøve-VM på ski», I: Hanstad, Dag Vidar, Gunnar Breivik, Mari Kristin Sisjord og Hans B. Skaset (red.), <i>Norsk idrett. Indre spenning og ytre press</i> : 487–506. Akilles	Dag Wollebæk	2011	
«Særforbund i en brytningstid – mellom byråkrati, kommersialisering og frivillighet», I: Hanstad, Dag Vidar, Gunnar Breivik, Mari Kristin Sisjord og Hans B. Skaset (red.), <i>Norsk idrett. Indre spenning og ytre press</i> : 241–258. Akilles	Kari Steen-Johnsen	2011	
«Har de vokst det av seg? Generasjons- og livsfaseforklaringer på ungdoms holdninger til frivillig organisering», <i>Tidsskrift for ungdomsforskning</i> 11 (1):33–48	Dag Wollebæk Jacob Aars	2011	Vokser de det av seg? Generasjons- og livsfaseforklaringer på ungdoms holdninger til frivillighet
«Finnes en ideell stemmerettsalder?» <i>Tidsskrift for ungdomsforskning</i> , 11 (1): 3–31	Guro Ødegård	2011	Ungdom og frivillighet

Tittel	Forfatter	År	Prosjekttilknytning
«Frå face-to-face til facebook? Sosiale medier og kollektiv handling», I: Dag Wollebæk og Signe Bock Seggaard (red.), <i>Sosial kapital i Norge</i> : 269–292. Oslo: Cappelen Damm	Ivar Eimhjellen	2011	Organisasjonenes bruk av sosiale medier / Endringer i frivillig sektor 1998–2008
«Pendling og sosial kapital innenfor norske storbyregioner», I: Dag Wollebæk og Signe Bock Seggaard (red.), <i>Sosial kapital i Norge</i> : 221–245. Oslo: Cappelen Damm	Kristin Strømsnes Jacob Aars	2011	Endringer i frivillig sektor 1998–2008
«Har det lokale organisasjonslivet betydning for innbyggernes vurderinger av lokalpolitikere?», I: Dag Wollebæk og Signe Bock Seggaard (red.), <i>Sosial kapital i Norge</i> : 81–102. Oslo: Cappelen Damm	Dag Arne Christensen Jacob Aars	2011	Endringer i frivillig sektor 1998–2008
«Norges sosiale kapital i nordisk og europeisk kontekst», I: Dag Wollebæk og Signe Bock Seggaard (red.), <i>Sosial kapital i Norge</i> : 51–79. Oslo: Cappelen Damm	Dag Wollebæk	2011	Endringer i frivillig sektor 1998–2008
«Etnisk mangfold, økonomisk ulikhet og sosial kapital», I: Dag Wollebæk og Signe Bock Seggaard (red.), <i>Sosial kapital i Norge</i> : 205–226. Oslo: Cappelen Damm	Elisabeth Ivarsflaten Kristin Strømsnes	2011	Endringer i frivillig sektor 1998–2008
«Sosial kapital blant norske samer», I: Dag Wollebæk og Signe Bock Seggaard (red.), <i>Sosial kapital i Norge</i> : 103–130. Oslo: Cappelen Damm	Anne Julie Semb Per Selle Kristin Strømsnes	2011	Endringer i frivillig sektor 1998–2008
«Sosial kapital - hva er det og hvor kommer det fra?», I: Dag Wollebæk og Signe Bock Seggaard (red.), <i>Sosial kapital i Norge</i> : 25–49. Oslo: Cappelen Damm	Dag Wollebæk Signe Bock Seggaard	2011	Endringer i frivillig sektor 1998–2008
«Bowling på Veitvet: Lenkende sosial kapital i et flerkulturelt lokalsamfunn», I: Dag Wollebæk og Signe Bock Seggaard (red.), <i>Sosial kapital i Norge</i> : 131–155. Oslo: Cappelen Damm	Guro Ødegård	2011	Frivillighet og integrering / Endringer i frivillig sektor 1998–2008
«Sosial kapital i Norge: Oljen i maskineriet?», I: Dag Wollebæk og Signe Bock Seggaard (red.), <i>Sosial kapital i Norge</i> : 11–23. Oslo: Cappelen Damm	Dag Wollebæk Signe Bock Seggaard	2011	Endringer i frivillig sektor 1998–2008
«Sosial kapital og organisasjonstilknytning blant etniske minoriteter», I: Dag Wollebæk og Signe Bock Seggaard (red.), <i>Sosial kapital i Norge</i> : 181–206. Oslo: Cappelen Damm	Signe Bock Seggaard	2011	Endringer i frivillig sektor 1998–2008
«Internettets effekt på sosial kapital og sivilt engasjement», I: Dag Wollebæk og Signe Bock Seggaard (red.), <i>Sosial kapital i Norge</i> : 247–268. Oslo: Cappelen Damm	Bernard Enjolras Kari Steen-Johnsen	2011	Endringer i frivillig sektor 1998–2008
«Norway – towards a volatile civil society? «I: Wijkström, Filip og Zimmer, Annette (red.), <i>Nordic Civil Society at a Cross-Road. Transforming the Popular Movement Tradition</i> : 55–71. Baden Baden	Kari Steen-Johnsen, Bernard Enjolras	2011	
«On Civil Society Governance: An Emergent Research Field». <i>Voluntas</i> 22 (4):555–565	Kari Steen-Johnsen Philippe Eynaud Filip Wijkström	2011	
«Dugnad og frivillighet». <i>Lokalhistorisk Magasin</i> 22 (3): 4–9	Håkon Lorentzen	2011	
«Organisasjonslivet i Hordaland under lupen». <i>Lokalhistorisk Magasin</i> 22(3): 14–18	Dag Arne Christensen Kristin Strømsnes	2011	Det lokale organisasjonssamfunnet

Tittel	Forfatter	År	Prosjekttilknytning
«After Utøya: How a High-Trust Society Reacts to Terror—Trust and Civic Engagement in the Aftermath of July 22». <i>Political Science & Politics</i> 45(1): 32–37	Dag Wollebæk Bernard Enjolras Kari Steen-Johnsen Guro Ødegård	2012	Sivilt og politisk engasjement online og sosiale ulikheter
«Deliberative neo-corporatism in Norway: Towards a new institutional framework in local governance». I: Emanuela Bozzini og Bernard Enjolras (red.), <i>Governing Ambiguities. New Forms of Local Governance and Civil Society</i> . 133–144. Baden-Baden: Nomos	Bernard Enjolras	2012	
«Sivilsamfunn og tillit». I: Helge Skirbekk og Harald Grimen(red.), <i>Tillit i Norge</i> . Res Publica	Per Selle Dag Wollebæk	2012	
«Næringslivselitens tillit til de politiske institusjonene». I: Helge Skirbekk og Harald Grimen(red.), <i>Tillit i Norge</i> : 150–174. Res Publica	Trygve Gulbrandsen	2012	
«Introduction: Governing ambiguities: dynamics, institutions, actors». I: Emanuela Bozzini og Bernard Enjolras (red.), <i>Governing Ambiguities. New Forms of Local Governance and Civil Society</i> . 1–12. Baden-Baden: Nomos	Bernard Enjolras Emanuela Bozzini	2012	
«Holy territories and hospitality. Nordic exceptionalism and national differences of sanctuary incidents». I: Randy Lippert & Sean Rehaag (eds) <i>Sanctuary practices in International perspectives. Migration, citizenship and social movement</i> .	Jill Loga Miikka Pyykkönen Hanne Stenvaag	2012	
«Sosial kapital og frivillighet». <i>Tidsskrift for velferdsforskning</i> , 15(2): 122–133	Kristin Strømsnes	2012	
«Between two volunteer cultures» <i>International Review for the Sociology of Sport</i> . doi: 10.1177/1012690212453355	Dag Wollebæk Berit Skirstad Dag Vidar Hanstad	2012	
«Three Forms of Interpersonal Trust: Evidence from Swedish Municipalities» <i>Scandinavian Political Studies</i> . Publisert online July 2012, doi: 10.1111	Dag Wollebæk Susanne Wallman Lundåsen Lars Trägårdh	2012	
«Tillit I Norge etter 22. juli». I: Helge Skirbekk og Harald Grimen(red.). <i>Tillit i Norge</i> : 29–58 Res Publica	Dag Wollebæk Bernard Enjolras Kari Steen-Johnsen Guro Ødegård	2012	
«Commentary on Geys: Keeping It Simple – The Scope of Organizational Activity and Generalized Trust». <i>Journal of Civil Society</i> , 8(1): 91–99.	Dag Wollebæk Per Selle	2012	
«Does Volunteering Cause Trust? A comparison of the Czech Republic and Norway» <i>European Societies</i> (DOI: 10.1080/14616696.2012.750732)	Karl Henrik Sivesind Tereza Pospíšilová Pavol Fri	2012	
«Social media and mobilization to offline demonstrations Transcending participatory divides?» <i>New Media and Society</i> November 26, 2012, (doi: 10.1177/1461444812462844)	Bernard Enjolras Kari Steen-Johnsen Dag Wollebæk	2012	
«Ungdomspolitisk deltagelse og innflytelse – perspektiver og endringer», I Kjell Lars Berge og Janicke Heldal Stray (red.), <i>Demokratisk medborgerskap i skolen</i> . Bergen, Fagbokforlaget, 34–58	Guro Ødegård	2012	

Tittel	Forfatter	År	Prosjekttilknytning
«Den ideelle stemmerettsalder - finnes den?» I <i>Demokrati og fremtiden Valgrettskommisjonens betænkning om unges demokratiske engasjement</i> . København: Valgrettskommissionen.	Guro Ødegård	2012	
«Associations Online: Barriers for Using Web-Based Communication in Voluntary Associations», <i>Voluntas</i> (DOI 10.1007/s11266-013-9361-x)	Ivar Eimhjellen Dag Wollebæk Kristin Strømsnes	2013	Organisasjonenes bruk av sosiale medier

Notater

Dokumentasjon, spørreundersøkelse om frivillig innsats	Dag Wollebæk	2010	Spørreundersøkelse om frivillig innsats
Økonomi, frivillig arbeid og deltakelse i den frivillige kultursektoren	Dag Wollebæk Karl Henrik Sivesind	2011	Spørreundersøkelse om frivillig innsats
Frivillig sektor og innvandrere	Signe Bock Seggaard	2011	Innvandrersorganisasjoner – Et notat
Hva gjør terroren med oss som sivilsamfunn?	Dag Wollebæk Bernard Enjolras Guro Ødegård Kari Steen-Johnsen	2011	Sivilt og politisk engasjement online og sosiale ulikheter
Unge i tradisjonell politikk. Deltakelse i valg, kommunestyre og partier	Guro Ødegård	2011	Ungdom og frivillighet
«Stikk-innom» på Veitvet – Sletteløkka. Utfordringer, tiltak og effekter	Guro Ødegård	2012	Ungdom og frivillighet
Forprosjekt: bærekraftig foreningsliv?	Guro Ødegård	2012	Foreningsliv og integrasjon
Barn og unges frivillige organisering i Hordaland fra 1999 til 2009	Åsta D. Nordø	2011	
Bruk av ICNPO-kategorier i Frivillighetsregisteret	Karl Henrik Sivesind	2012	
Kodebok for Hordalandsundersøkelsen	Åsta D. Nordø	2013	

Masteroppgaver

Å donere demokrati – en casestudie av donorstøttet sivilsamfunnsutvikling i Serbia	Helene Thornes	2010	
Diversity, social capital and welfare in Norway	Kristian Landsgård	2010	
Effektiv QUANGO for partnerskap i Nord? En hypotese-genererende casestudie av Barentssekretariatets rolle i Barentssamarbeidet	Ingvild Strøm Hansen	2011	
The Development of Political Trust. A multilevel analysis of cross-curtain differences in state-citizen relationships	Fredrik Herdlevær Sagafos	2011	
The Norwegian Voluntary Sector in Change. The Impact of Changes in Organizational Type, Structure, and Membership on Local Voluntary Associations' Political Involvement	Katrine Garshol	2011	

Tittel	Forfatter	År	Prosjekttilknytning
Kronikker			
Frivillig deltakelse	Jill Loga	2008	
Innvandrerorganisasjoner som brobyggere	Bernard Enjolras Guro Ødegård	2010	
Frivilligheten er ikkje fargeblind	Ivar Eimhjellen	2010	Inkluderings- perspektiv på frivillige organisasjoner
Etter New Page	Jill Loga Henriette Sinding Aasen	2010	Integreringsprosjektet på Møhlenpris
Den nye idealoffentligheten?	Bernard Enjolras	2010	
Ungdommens politiske bruk av sosiale medier	Bernard Enjolras	2011	
Idrettsforbundet; 150 år og like sprek?	Ivar Eimhjellen	2011	Inkluderings- perspektiv på frivillige organisasjoner
Den ideelle stemmerettsalder – finnes den?	Guro Ødegård	2011	
Styrket sivilsamfunn kort tid etter terroren	Bernard Enjolras Dag Wollebæk	2011	Sivilt og politisk engasje- ment online og sosiale ulikheter
Ingen solskinnshistorie	Dag Wollebæk Signe Bock Seggaard	2012	
Mer frivillig velferd	Karl Henrik Sivesind	2012	
Klemmt mellom staten og markedet	Jill Loga Per Selle Kristin Strømsnes Lars Trägårdh	2012	
Makt i den nye offentlige sfæren	Bernard Enjolras Kari Steen-Johnsen	2012	
Sosiale medier endrer maktforhold	Kari Steen-Johnsen Dag Wollebæk Bernard Enjolras	2012	
Paradoksal tillit	Dag Wollebæk Bernard Enjolras Kari Steen-Johnsen Guro Ødegård	2012	
Rosetoget har gått	Dag Wollebæk Bernard Enjolras Kari Steen-Johnsen Guro Ødegård	2012	
Medborgerskap, politisk deltagelse og makt. Et ungdomsperspektiv	Guro Ødegård	2012	
Hvilken betydning har personlig bakgrunn og økonomi for barn og unges medlemskap i frivillige organisasjoner?	Karl Henrik Sivesind	2012	
Sosiale medier gir nye eliter	Bernard Enjolras Kari Steen-Johnsen Rune Karlsen Dag Wollebæk	2013	
En flink og seriøs generasjon.	Guro Ødegård	2013	

Totalt:

Rapporter	22	Masteroppgaver	6
Vitenskapelige artikler	41	Kronikker	20
Notater	10	Bøker	6

Omtale i mediene

2008	2009	2010	2011	2012	Totalt
3	20	42	67	131	263

Note: Fra 2008 – 2010 inneholder tallene kun medietreff på nett, papirklipp er ikke tatt med. Fra 2011 er papirklipp inkludert. Identiske medietreff i ulike kanaler er heller ikke tatt med (gjelder for eksempel NTB-artikler som er publisert i flere aviser eller nettsider)

Radio, TV og sosiale medier er ikke inkludert.

Foredrag holdt av senterets forskere

Tidspunkt	Tittel og anledning	Person
5. mars 2008	<i>Arbeidskonferanse om opplæring i frivillige organisasjoner</i> - Alpha og omega, arrangert av Frikirkelig studieforbund	Karl Henrik Sivesind
2. mai 2008	<i>Political consumerism – a new kind of civic engagement</i> , Wien	Kristin Strømsnes
8.–10. mai 2008	<i>The Activist Group 'Byen Vår' and the use of ICT in the Mobilization against Advertisement-Financed Public Furnishings in Bergen, Normative implications of new forms of participation for democratic policy processes</i> , Grythyttan, Sverige.	Kristin Strømsnes
8.–10. mai 2008	<i>Normative implications of new forms of participation. Three mechanisms for citizen involvement in Scandinavian welfare services</i> , Normative implications of new forms of participation for democratic policy processes, Grythyttan, Sverige,	Karl Henrik Sivesind
30. mai 2008	<i>Frivillighet i endring</i> . Representantskapsmøte i Fortidsminneforeningen, Stiklestad Nasjonale Kultursenter	Karl Henrik Sivesind
3. juni 2008	<i>Ikke-kommersielle velferdstjenesters omfang og rolle</i> på seminaret «Velferd uten stat?», ISF	Karl Henrik Sivesind
9.–12. juli 2008	<i>Normative implications of new forms of participation. Three mechanisms for citizen involvement in Scandinavian welfare services</i> . ISTR Eighth International Conference, Universitat de Barcelona.	Karl Henrik Sivesind
09.–12. juli 2008	<i>Political Activism in an Urban Context: The Activist Group 'Byen Vår' and the use of ICT in the Mobilization against Advertisement-Financed Public Furnishings in Bergen</i> . 8th International ISTR Conference, Barcelona	Kristin Strømsnes
10.–12. sept. 2008	<i>Comparative studies on volunteering. The crowding out hypothesis revisited</i> . CINEFOGO-konferansen, Contemporary European Perspectives on Volunteering, Ersta Sköndal i Stockholm.	Karl Henrik Sivesind
24. sept. 2008	<i>Satellittregnskap for frivillig sektor</i> . Seminar: Statistiken inom vård, skola och omsorg, arrangert av Coompanion og Famna, i KFO, Stockholm.	Karl Henrik Sivesind

Tidspunkt	Tittel og anledning	Person
15. okt. 2008	<i>Frivillige organisasjoner og offentlig sektor.</i> Frivillighetssentralen og Kirkens Bymisjon i Fredrikstad, på 3:16 (tidl. Røde Mølle)	Karl Henrik Sivesind
27.–28. okt 2008	<i>Normative implications of new forms of participation. Three mechanisms for citizen involvement in Scandinavian welfare services,</i> CINEFOGO-konferansen, Bristol, UK.	Kristin Strømsnes
12.–13. nov 2008	<i>Aktører og arenaer i endring - en utfordring for demokratiet? Kulturarven i lokalmiljøet - aktører og arenaer i endring.</i> Riksantikvaren, Erkebispegården i Trondheim.	Kristin Strømsnes
09. des. 2008	<i>Frivillighetsfeltet i endring.</i> Samfunns- og frivillighetsavdelingen 1 år, Kultur- og kirkedepartementet	Kristin Strømsnes
14. jan 2009	<i>Innlegg om befolkningsundersøkelse om frivillig arbeid og lokallagsundersøkelse.</i> Frivillighet Norges Nettverksgruppe for forskning om frivillighet.	Karl Henrik Sivesind
18. mars 2009	<i>Samfunnsborgerskap og sivilsamfunn.</i> Forelesning ved Institutt for sammenlignende politikk, UiB	Karl Henrik Sivesind
2. april 2009	<i>Frivillighet som sosial kapital.</i> Nettverksmøte for daglige ledere ved Østfold Frivilligsentraler, Thon hotell i Halden.	Karl Henrik Sivesind
5. mai 2009	<i>Kännetecken och utvecklingstrender i frivillig sektor.</i> Insamlings-Forum, Wijk Conference Center, Lidingö.	Karl Henrik Sivesind
9. juni 2009	Innlegg på Kulturløftet II innspillskonferanse om sivilsamfunn og frivillig sektor, arrangert av Kultur- og kirkedepartementet på Cafeteatret, Oslo.	Karl Henrik Sivesind
17. juni 2009	<i>Civil society – Employment, volunteering and impact,</i> på CINEFOGOs andre avslutningskonferanse, Scotland House, Brussel.	Karl Henrik Sivesind
13. okt. 2009	<i>Skaper frivillige organisasjoner sosial kapital? Deltakelse, fellesskap og innflytelse.</i> Seminar i regi av Produktive brudd, HiB	Dag Wollebæk
27. okt. 2009	<i>Sosial kapital og organisasjonenes samfunnsrolle.</i> Kultur- og kirkedepartementets matpakkeseminar	Dag Wollebæk
10. nov 2009	<i>Sosial kapital - hvilken rolle spiller organisasjonene?</i> Kontaktkonferansen, Barne- og likestillingsdepartementet	Dag Wollebæk
20. nov. 2009	<i>Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.</i> Forskningslunsj hos forskningsgigant, Uni Research, Bergen.	Kristin Strømsnes
10.–11. nov 2009	Foredrag på Barne- og likestillingsdepartementets Kontaktkonferanse	Ivar Eimhjellen
25. nov. 2009	Om senteret, Bergens Tidende	Jill Loga
27. nov. 2009	Prosjektgruppen «Den kulturelle skolesekken», UIB om senteret og Livskvalitetsrapporten	Jill Loga
6.–8. jan. 2010	<i>Inequality, Diversity and Social Trust in Norwegian Communities.</i> Norsk statsvitenskapelig konferanse, Kristiansand	Kristin Strømsnes
2. feb. 2010	<i>Sosial kapital - et nyttig begrep for praksis? Organisering og veiledning av støttekontakter, avlastere og frivillige.</i> Kurs på masternivå, Høgskolen i Bergen	Dag Wollebæk
20. feb. 2010	<i>Lokallagsundersøkelsen i Bergen: Første resultater.</i> Amatørkulturkonferansen i Bergen	Dag Wollebæk
16. mars 2010	<i>Idrettsdeltakelse, sosial utjevning og inkludering.</i> Seminar, Kulturdepartementets Idrettsavdeling	Dag Wollebæk
15. april 2010	<i>Frivillighet i endring: Mellom organisasjonsslitere og eventfrivillige.</i> Idrettsstyreseminar, NIFs hovedstyre	Dag Wollebæk
22. april 2010	<i>Frivillighet i et utjevnings- og inkluderingsperspektiv, kulturens betydning for velferdspolitikken.</i> Kulturdepartementet.	Dag Wollebæk

Tidspunkt	Tittel og anledning	Person
22. april 2010	Kulturdepartementet, politisk ledelse om Livskvalitet	Karl Henrik Sivesind
26. april 2010	<i>Betydningen av sosial kapital og frivillighet.</i> Christiekonferansen, Universitetet i Bergen.	Kristin Strømsnes
4. mai 2010	<i>Frivillighet i endring.</i> Kommunedagene, KS	Dag Wollebæk
5. mai 2010	<i>Endringer i frivillig sektor.</i> Årsmøte i Innsamlingskontrollen	Karl Henrik Sivesind
15. juni 2010	<i>Europeisk Sivilsamfunnsnettverk,</i> Heidelberg	Kari Steen-Johnsen
25.–27. juni 2010	<i>New Media Technologies and Cause-Oriented Political Mobilization: A Case Study.</i> Konferanse om "Networking Democracy?" Cluj-Napoka, Romania	Kristin Strømsnes
7.–10. juli 2010	<i>Inequality, Diversity and Social Trust in Norwegian Communities.</i> 9th International ISTR Conference, Istanbul	Kristin Strømsnes
7.–10. juli 2010	<i>The Nordic civil society regime in comparative and historical perspective,</i> 9th International Conference of the International Society for Third Sector Research (ISTR), Kadir Has University, Istanbul, Turkey.	Karl Henrik Sivesind
7.–10. juli 2010	<i>How do the ambitious welfare states of the Nordic countries affect voluntary organizations?</i> 9th International Conference of the International Society for Third Sector Research (ISTR), Kadir Has University, Istanbul, Turkey.	Karl Henrik Sivesind
7.–10. juli 2010	<i>Pluralist Logics and Organizational Dynamics: Status and Power in Processes of Institutionalization.</i> International Society for Third Sector Research (ISTR), Kadir Has University, Istanbul, Turkey.	Kari Steen-Johnsen
25. aug. 2010	<i>Sosial kapital og regional utvikling.</i> Gjesteforelesning, Institutt for geografi, Universitetet i Bergen.	Kristin Strømsnes
31. aug. 2010	<i>Rekrutteringsproblemer i politiske partier.</i> Arbeiderpartiets organisasjonsutvalg, seminar, Arbeiderpartiet	Dag Wollebæk
9. sept. 2010	<i>Frivillige forskjeller.</i> Ressursgruppesamling - fysisk aktivitet, ernæring og tobakksforebygging, Helsedirektoratet	Dag Wollebæk
10. sept. 2010	<i>Fra folkebevegelse til filantropi?</i> Frivillighet Norges nettverksgruppe.	Karl Henrik Sivesind
14.–15. sept 2010	<i>Civil Society, State and Volunteering in Scandinavia: From virtuous popular movements to affluent leisure organizations.</i> Welfare Research and the Nordic Model, EXPO 2010, Shanghai, Kina,	Karl Henrik Sivesind
15. sept. 2010	<i>Frivillig innsats i Norge, 1997–2009.</i> Byer i Midt-Norge, arbeidsseminar, Trondheim kommune	Dag Wollebæk
21. sept. 2010	<i>Frivillighet i Norge, nye funn.</i> Fagkonferanse for Frivilligsentraler i Region II	Dag Wollebæk
28. sept. 2010	<i>Tillit i et samfunnsfaglig perspektiv - frivillighet og sosial kapital.</i> Integrering- og mangfoldsavdelingen (BLD), avdelingsseminar	Dag Wollebæk
1. okt. 2010	<i>Frivillig innsats i Norge 1997–2010.</i> ExtraStiftelsens Hovedutvalgs årlige møte	Dag Wollebæk
12. okt. 2010	<i>Idrettens størrelse og betydning.</i> Idrettspolitisk konferanse, Akershus Idrettskrets	Dag Wollebæk
13. okt. 2010	<i>Idrettens organisasjoner - endring og tilpasning.</i> Seminar om EU - idretten - frivilligheten, Akershus idrettskrets. Oslo.	Kari Steen-Johnsen
9. nov. 2010	<i>Inkludering gjennom frivillighet.</i> KIM	Jill Loga
11. nov. 2010	<i>Presentasjon av Lokallagsundersøkelsen i Hordaland.</i> Seminar om kommuner og frivillighet	Kristin Strømsnes
18. nov. 2010	<i>Integrert eller fremmedgjort? Politisk interesse, tillit og deltakelse i den samiske befolkningen.</i> Samisk Høgskole, Kautokeino.	Kristin Strømsnes

Tidspunkt	Tittel og anledning	Person
19. nov. 2010	<i>Sport Organizations as policy implementers in Norway.</i> Conference Public Matters Utrecht University, Workshop Managing Social Issues in Sport Matters Research. Utrecht	Kari Steen-Johnsen
20. nov. 2010	<i>Frivillig arbeid i Norge – finnes ildsjelene fortsatt?</i> Golfforum	Karl Henrik Sivesind
22. nov. 2010	<i>Frivillig innsats i Norge, 1997–2009.</i> Kirkens SOS, fagkonferanse for ansatte	Dag Wollebæk
22. nov. 2010	<i>Frivillighet og sosial kapital.</i> Inkluderingsutvalget, BLD	Dag Wollebæk
26. nov. 2010	<i>Kultur, makt og kommunikasjon i idrettens organisasjoner.</i> Utdanning for yngre ledere. NIF. Oslo	Kari Steen-Johnsen
3. des. 2010	<i>Fra folkebevegelse til filantropi.</i> Kirkens Bymisjon, Bymisjonsseminaret	Dag Wollebæk
03. des. 2010	<i>Om Møhlenprisprosjektet.</i> Bergensklinikkene og Bergen kommune	Jill Loga
4. des. 2010	<i>Fra folkebevegelse til filantropi?</i> Frivillighetskonferansen Asker kommune	Dag Wollebæk
5.–7. jan. 2011	<i>Is commuting bad for civil life? Evidence from three Norwegian cities.</i> Norsk statsvitenskapelig konferanse, Bergen.	Kristin Strømsnes
15. jan. 2011	<i>Etniske minoriteters organisasjonstilknytning, – Når språket ikke er en barriere.</i> Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, Oslo	Signe Bock Seggaard
17. jan. 2011	<i>Frivillighet i Norge de siste ti årene: Hvilke utfordringer står vi overfor?</i> Åpningen av Frivillighetsåret 2011, Bærum	Dag Wollebæk
januar 2011	UiOs demokratikonferanse	Kari Steen-Johnsen
januar 2011	<i>Blomstrer eller visner frivilligheten?</i> Åpningen av Frivillighetsåret 2011, Moss kommune	Dag Wollebæk
13. jan. 2011	<i>Networked voluntary organizations as hybrid organizations.</i> Demokratiseminaret, UiO. Oslo	Kari Steen-Johnsen
17. jan. 2011	<i>Frivillighet i Norge de siste ti årene: Hvilke utfordringer står vi overfor?</i> Bærum kommune, Bærum.	Dag Wollebæk
25. jan. 2011	<i>Blomstrer eller visner frivilligheten?</i> Åpningen av Frivillighetsåret 2011. Moss kommune, Moss.	Dag Wollebæk
27. jan. 2011	<i>Folkebevegelse i nedgang.</i> Konferansen "Ildsjel på anbud". Stiftelsen Helse og Rehabilitering, Oslo.	Dag Wollebæk
26. jan. 2011	<i>Treningsstentrene har suksess. Hvorfor og hva innebærer dette for idretten?</i> Statens idrettskonferanse. Tønsberg	Kari Steen-Johnsen
16. feb. 2011	<i>Foreningsliv i et flerkulturelt lokalsamfunn. En studie om integrasjon og sosial kapital.</i> Frokostseminar, ImDi, Oslo	Guro Ødegård
23. feb. 2011	<i>Hvor var ungdommen da Attac ble stiftet?</i> Lærerkurs på Stortinget	Guro Ødegård
mars 2011	<i>Frivillig sektor og innvandrere, Et forskningsbasert innspill.</i> IMDi / Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, Oslo	Signe Bock Seggaard
1. mars 2011	<i>Frivillige organisasjoners betydning.</i> Åsane Senioruniversitet, Bergen.	Guro Ødegård
8. mars 2011	<i>Bidrar innvandrersorganisasjoner til integrering?</i> Imdi's 8. mars arrangement, Folkets Hus	Guro Ødegård
5. april 2011	<i>Inkludering i nærmiljø. Lokalt foreningsliv som flerkulturelle møteplasser.</i> Prosjektmøte Saupstad, Trondheim	Guro Ødegård
6. april 2011	<i>Presentasjon av Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.</i> Instituttet for Fremtidforskning, Stockholm.	Ivar Eimhjellen

Tidspunkt	Tittel og anledning	Person
7.–8. april 2011	<i>Civic participation of immigrants: some lessons from the Norwegian case.</i> Expert seminar on European modules: active participation of immigrants in all aspects of collective life European Commission. Brussels	Bernard Enjolras
11. april 2011	<i>Networked voluntary organizations as hybrid organizations.</i> International Research Society for Public Management-konferanse	Kari Steen-Johnsen
12.–17. april 2011	<i>Sami citizenship: Challenging identities.</i> ECPR Joint sessions of workshops, St. Gallen	Kristin Strømsnes
29. april 2011	<i>Frivillige organisasjoners rolle på velferdsfeltet.</i> Velferdsforum, Rokkansenteret.	Karl Henrik Sivesind
3. mai 2011	<i>Frivillig sektor i Norge.</i> Brønnøysund.	Karl Henrik Sivesind
5. mai 2011	<i>Frivillige organisasjoner i en ny tid. Utfordringer og endringsprosesser.</i> Foreningsseminar, Actis, Oslo	Guro Ødegård
15. mai 2012	<i>Ungdom og sosiale medier i et medborgerperspektiv.</i> Ungdommens maktutredning/Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, Oslo	Signe Bock Seggaard
25. mai 2011	<i>Hvor går frivilligheten - endringer i frivillig innsats i Norge siden årtusenskiftet.</i> Fagseminar, Fredrikstads frivillighetssentraler. Fredrikstad	Dag Wollebæk
8. juni 2011	<i>Ungdom, valgdeltagelse og stemmerett - en kunnskapsoversikt.</i> Kommunal- og regionaldepartementet internseminar	Guro Ødegård
8. juli 2011	<i>Pluralist Logics and Organizational Responses: Status and Power in Processes of Institutionalization.</i> EGOS, Göteborg.	Kari Steen-Johnsen
august 2011	<i>Etniske minoriteter og deltagelse i frivillige organisasjoner.</i> Husbanken, Oslo	Signe Bock Seggaard
4.–7. aug 2011.	<i>Does Volunteering Cause Trust? A Comparison of the Czech Republic and Norway.</i> Nordic Sociological Conference, UiO	Karl Henrik Sivesind
5. aug. 2011	<i>Sport Organizations as Policy implementers in Norway.</i> The 25th Conference of the Nordic Sociological Association, Oslo.	Kari Steen-Johnsen
24. aug. 2011	<i>Tillit etter 22. juli.</i> ISFs Sensommertreff.	Dag Wollebæk
25. aug. 2011	<i>Foreningsliv i et flerkulturelt lokalsamfunn. En studie om integrasjon og sosial kapital.</i> Frokostseminar Husbanken, region Sør	Guro Ødegård
30. aug. 2011	<i>Finnes den ideelle stemmerettsalder?</i> Ungdommens Maktutredning, Oslo	Guro Ødegård
20. sept. 2011.	<i>Frivillig innsats i Norge, 1997–2009. Frivillighetssentralenes Regionkonferanse, Region Øst</i>	Dag Wollebæk
23. sept. 2011	<i>Frivillig innsats blant ungdom og unge voksne under 30 år i Norge.</i> Dialogkonferanse for frivillige organisasjoner, Hedmark	Åsta Dyrnes Nordø
30. sept. 2011	<i>Blomstrer eller visner frivilligheten?</i> Fagdag, Olsvik menighet, Bergen.	Åsta Dyrnes Nordø
3. okt. 2011	<i>Sosial kapital i Norge.</i> Foredrag for Arbeiderpartiets stortingsgruppe. Stortinget, Oslo.	Dag Wollebæk
1. nov. 2011	<i>Aktivisme i en Facebook-tid.</i> Presentasjon for Amnesty Norge. Oslo.	Kari Steen-Johnsen
3. nov. 2011	<i>Mangfold-, integrasjon- og religionspolitikk. Kommentar fra et norsk perspektiv.</i> Nordisk konferanse, Stockholm.	Jill Loga
3. nov. 2011:	<i>Endringer i norsk frivillighetspolitikk.</i> Nordisk konferanse, Stockholm	Kristin Strømsnes
4. nov. 2011	<i>Endringer i norsk frivillighet.</i> Oslo Røde Kors fagtorg, Oslo.	Dag Wollebæk
4. nov. 2011	<i>Nytt engasjement i et gammelt demokrati.</i> Partnerforum	Guro Ødegård

Tidspunkt	Tittel og anledning	Person
11. nov. 2011	<i>Frivillige organisasjoner i en Facebook-tid.</i> Seminar for LHLs landsstyre. Oslo.	Kari Steen-Johnsen
11. nov. 2011	<i>Lokaldemokrati i endring – Folkevalgtopplæring i Bergen Bystyre.</i> Bergen Kommune.	Ivar Eimhjellen
15. nov. 2011	<i>Sosial ulikhet og tillit.</i> Styremøte. Länsförsäkringar. Stockholm.	Dag Wollebæk
18. nov. 2011	<i>Foreningsliv i flerkulturelle lokalsamfunn. En studie om integrasjon og sosial kapital.</i> "Møteplassen» i regi av Frivillighet Norge	Guro Ødegård
22. nov. 2011	<i>Endring av organisasjonslivet i Hordaland dei siste 30 åra. Korleis er idretts- og friluftelivsorganisasjonane si evne til å tilpasse organisasjon og aktivitetar til dei unge?</i> Fylkeskonferansen for kultur og idrett, Hordaland Fylkeskommune, Os.	Kristin Strømsnes
24. nov. 2011	<i>Hvordan påvirker tros- og livssynspolitikken integreringen?</i> Foredrag for Tros- og livssynsutvalget.	Jill Loga
28. nov. 2011	<i>Kaldheimutvalget om bedre integrering.</i> Integreringsdebatt med statsråd Lysbakken, Studentersamfunnet i Bergen.	Jill Loga
28. nov. 2011	<i>Sosiale medier og håndtering av kriser. Barne- og Ungdomsfaglig seminar.</i> Akershus fylkeskommune. Park Hotell Sandefjord.	Kari Steen-Johnsen
desember 2011	<i>Frivillige lokale organisasjoner som læringsarenaer.</i> Voksenopplæringsforbundet – Studieforbundenes interesseorganisasjon	Signe Bock Seggaard
12. jan. 2012	<i>Innlegg om Brochmann-utvalget og Kaldheim-utvalget.</i> ISF Pizzaseminar: Morgendagens integrasjonspolitik	Jill Loga
12. jan. 2012	<i>How do social media change the conditions for civic and political mobilization?</i> Demokratikonferansen, Universitetet i Oslo	Kari Steen-Johnsen Dag Wollebæk Bernard Enjolras
12. jan. 2012	<i>Sport Organizations as Policy Implementers in Norway.</i> Presentasjon på Demokratikonferansen, UiO	Kari Steen-Johnsen
12. jan. 2012	<i>Bærekraftig foreningsliv? En oppfølgende studie av Sletteløkka-Veitvet.</i> Innlegg på seminar i regi av Bydel Bjerke	Guro Ødegård
13. jan. 2012	<i>Endringer i frivillig innsats og utfordringer for tradisjonelle organisasjoner.</i> Møte organisasjonsutvalg Humanetisk Forbund	Dag Wollebæk
20. jan. 2012	<i>Farvel til demokratiet? Om idrett, kommersialisering og kulturell endring.</i> Sosiologforeningens vinterseminar. Spidsbergseter.	Kari Steen-Johnsen
24. jan. 2012	<i>Ikke-kommersielle velferdstjenester – politikkenes blinde flekk?</i> Nordisk Råd konferanse om Fremtidens velferd i Norden. Felles utfordringer og muligheter, Stortinget	Karl Henrik Sivesind
1. feb. 2012	<i>Sosial kapital i Norge.</i> Møte med programkomiteén i Arbeiderpartiet (Tillit og samhold). Stortinget, Oslo.	Dag Wollebæk
2. feb. 2012	<i>Idrettens interne maktkamp - en analyseprosess. Undervisning på PhD.-kurs i kvalitativ analyse.</i> Norges idrettshøgskole. Oslo.	Kari Steen-Johnsen
9. feb. 2012	<i>Europas mest naive?</i> Foredrag i anledning Bård Vegar Solhjells 40-årsdag. Stortinget, Oslo.	Dag Wollebæk
15. mars 2012	<i>Fortrenger digitale medier organisasjonsaktivitet?</i> Konferanse Frivillighetsnettverket Byer i Midt-Norge, Trondheim.	Dag Wollebæk
16. mars 2012	<i>Frivillighet og omsorg.</i> Verdighetscenteret i Bergen, Verdighetskonferansen. Bergen.	Dag Wollebæk
26. mars 2012	<i>Endringer i frivillig innsats i Norge.</i> Arbeiderpartiets programkomité. Arbeiderpartiet, Oslo.	Dag Wollebæk
27. mars 2012	<i>Maktutredning post #SOME: Makt i den nye offentlige sfære.</i> Kommunikasjonsdagen, Kommunikasjonsforeningen	Bernard Enjolras

Tidspunkt	Tittel og anledning	Person
19. april 2012	<i>Frivillighet og integrasjon.</i> Foredrag for Høyres programkomité, Vilvite-senteret Bergen.	Jill Loga
9. mai. 2012	<i>Sivilsamfunn: Deltagelse og mektiggjøring.</i> OXLO: Integrering og mangfold, i regi av Oslo kommune, byrådsavdeling for kultur og næring	Guro Ødegård
4. juni 2012	<i>Det skjulte foreningslivet i Groruddalen. Segregerende eller inkluderende?</i> Fritid for alle, i regi av Helsedirektoratet og Høyskolen i Bergen, Edderkoppen teater	Guro Ødegård
4. juni 2012	<i>Moderne frivillighet og lojalitet - uforenlige størrelser?</i> Oslo Røde Kors, Oslo	Kari Steen-Johnsen
19. juni 2012	<i>Sosiale medier - frivillige organisasjoner. Studieforbundet FUNKIS, Oslo</i>	Kari Steen-Johnsen
7–10. juli 2012	<i>Civil Society Online? Voluntary Organizations' Online Representation.</i> ISTR Conference, Siena	Ivar Eimhjellen Kristin Strømsnes Dag Wollebæk
7–10. juli 2012	<i>The Importance of Changes in Organizational Form for the Role of the Voluntary Sector in Scandinavia</i> ISTR Conference, Siena	Åsta Dyrnes Nordø Per Selle Kristin Strømsnes Dag Wollebæk
7–10. juli 2012	<i>An Integrated Perspective on Organizational Survival: The Case of Local Voluntary Associations in Norway, 1980–2009.</i> ISTR Conference, Siena	Åsta Dyrnes Nordø Per Selle Kristin Strømsnes Dag Wollebæk
10–13 juli 2012	<i>A paradox of affluence? Volunteering in Norway, 1997–2009.</i> ISTR International Society for Third Sector Research Conference, Siena	Karl Henrik Sivesind Dag Wollebæk
6. sept. 2012	<i>Språk, avmakt - motmakt?</i> TVILSDagene, København	Kari Steen-Johnsen
6.–8 sept. 2012	<i>Outsourcing of Scandinavian welfare societies? Consequences for active citizenship,</i> ESPAnet i Edinburgh	Karl Henrik Sivesind
9. sept. 2012	<i>Deltakelse i frivillige organisasjoner. Hvilke mekanismer skaper ulikhet i deltakelse?»</i> for Vestfold Fylkeskommune.	Åsta Dyrnes Nordø
19. sept. 2012	<i>Deltaker i panel om tillit.</i> Arbeiderpartiets programkonferanse, Oslo	Dag Wollebæk
26. sept. 2012	<i>Utviklinga i frivillig sektor – kva seier forskinga?</i> Pengespelkonferansen 2012 arrangert av Lotteri- og stiftelsestilsynet, Førde	Karl Henrik Sivesind
26. sept. 2012	<i>Sosiale medier som verktøy for frivillige organisasjoner.</i> Barne- og likestillingsdepartementets kontaktkonferanse for frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner, Fornebu	Kari Steen-Johnsen
26. sept. 2012	<i>Har rosetoget gått?</i> Tillit og fellesskap et år etter 22. juli. Litteraturhuset, Oslo	Kari Steen-Johnsen
27. sept. 2012	<i>Samer i parti og valg.</i> Sametinget, Karasjok	Kristin Strømsnes
27. sept. 2012	<i>Stemmerett for 16-åringer. Deltagelse, organisering og mobilisering.</i> Nordisk ekspertmøte, LNU, Gardermoen	Guro Ødegård
5. okt. 2012	<i>Mangfold, økonomisk ulikhet og tillit i norske lokalsamfunn.</i> Foredrag for Bergen kommune	Kristin Strømsnes
26. okt. 2012	<i>Stemmerettsforsøket 2011. Variasjon i deltagelse, organisering og mobilisering.</i> KRDs referansegruppe, ISF	Guro Ødegård
09. nov. 2012	<i>Samer i parti og valg.</i> Fornyings-, administrasjons-, og kirkedepartementet, Oslo	Kristin Strømsnes
12. nov. 2012	<i>Om nettdebatt.</i> Seminar om offentlig debatt, Institutt for medievitenenskap, UiB, Bergen	Dag Wollebæk

Tidspunkt	Tittel og anledning	Person
14. nov. 2012	<i>Sosial ulikhet, effekter og forutsetninger for deltagelse i frivillige organisasjoner.</i> Kristiansand kommune/Helsedirektoratet, Kristiansand	Dag Wollebæk
15. nov. 2012	<i>Frivillige organisasjoner og foreningsliv i et flerkulturelt perspektiv. Seminaret Norsk foreningsliv - for nordmenn?</i> Stiftelsen Internasjonalt Hus, Stavanger	Guro Ødegård
21. nov. 2012	<i>Pengestrømmer i frivillig sektor.</i> Frivillighet Norges nettverksgruppe	Karl Henrik Sivesind
26. nov. 2012	<i>Et demokrati må beveges for å bevares. Seminaret: Vit han treng som vidt skal fara.</i> Hordaland fylkeskommune, Bergen	Guro Ødegård
28. nov. 2012	<i>Sosial kapital – hvordan bidra til levende lokalsamfunn, tillit og aktivitet.</i> Akershus Fylkeskommunes Folkehelsekonferanse, Lillestrøm.	Dag Wollebæk
28. nov. 2012	<i>Tillit i Norge etter 22. juli.</i> Boklansering, Res Publica, Nasjonalgalleriet.	Kari Steen-Johnsen
28. nov. 2012	<i>Deltagelse i frivillige organisasjoner - forutsetninger og effekter</i>	Kari Steen-Johnsen
07. jan. 2013	<i>Endringer i frivilligheten på 2000-tallet – og noen mulige strategier.</i> Nasjonalforeningen for Folkehelsen, Oslo	Dag Wollebæk
7.–9. jan. 2013	<i>Samisk urbanisering - en utfordring for det samepolitiske prosjektet?</i> Nasjonal konferanse i statsvitenskap, Universitetet i Nordland, Bodø	Åsta Dyrnes Nordø Kristin Strømsnes
10 -11. jan. 2013	<i>Folkelige bevegelser og aksjonisme.</i> The 4th International Conference on Democracy as Idea and Practice, University of Oslo	Kristin Strømsnes
06. jan. 2013	<i>Rotløs ungdom? Ungt engasjement i et gammelt demokrati.</i> Konferanse i regi av delTA: Hvordan bevare engasjement i rastløshetens tid? Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo	Guro Ødegård
07. jan. 2013	<i>Systemtro, bekymret og engasjert ungdom?</i> Internseminar, Barne- og likestillingsdepartementet	Guro Ødegård
15. jan. 2013	<i>Deltagelse og frivillighet i lokalsamfunn - betydningen av organisering og samarbeid.</i> Holmlia Sportsklubb, Holmlia	Kari Steen-Johnsen
30. jan. 2013	<i>Sosiale medier som verktøy for frivillige organisasjoner</i>	Kari Steen-Johnsen
11. feb. 2013	<i>Rekruttering av barn og unge med minoritetsbakgrunn til frivillige organisasjoner. Deltakelsesbarrierer på individ-, organisasjons- og systemnivå.</i> Bydelen Bjerke, Oslo kommune.	Åsta Dyrnes Nordø
14. feb. 2013	<i>Frivillige organisasjoner i en ny tid. Utfordringer og endringsprosesser.</i> Landsstyreseminar Motorførernes Avholdsforbund, Thon Hotel Opera, Oslo	Guro Ødegård
5. mars 2013	<i>Frivillige organisasjoner og foreningsliv i et flerkulturelt perspektiv.</i> Seminar for Batteriets ansatte. Furuseth, Oslo	Guro Ødegård
7. mars 2013	<i>Idretten som flerkulturell møteplass. Hva hemmer og fremmer deltagelse for alle?</i> Internseminar, Oslo Idrettskrets, Oslo	Guro Ødegård
14. mars 2013	<i>Kor var ungdommen då Attac blei stifta?</i> Hordaland fylkeskommune, Rektorkollegiemøte, Solstrand Hotel, Os	Guro Ødegård
14. mars 2013	<i>Sosiale medier, samfunnsengasjement og offentlighet - hva har vi funnet?</i> Boklansering, Cappelen Damm, ISF	Kari Steen-Johnsen
20. mars 2013	<i>Om motivasjon, relevans og 22. juli. Et blick på unges politiske engasjement.</i> Konferansen: Sådan ser fremtidens politikere du, Center for ungdomsforskning, Aarhus universitet, København	Kari Steen-Johnsen
21. mars 2013	<i>Offentlighet og institusjonell endring.</i> Teoriprojektet Institusjonell endring, Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi, UiO	Kari Steen-Johnsen

Tidspunkt	Tittel og anledning	Person
11. april 2013	<i>Liker, liker ikke. Sosiale medier, samfunnsengasjement og offentlighet.</i> Digital kommunikasjonsledelse, Master of Management, BI, Oslo	Kari Steen-Johnsen
12. april 2013	<i>Samtale om medborgerskap.</i> Sosiologisk uke, Eilert studentforening, Litteraturhuset, Oslo	Kari Steen-Johnsen

Totalt antall foredrag: 176

Note: foredrag holdt i forbindelse med senterets arrangementer er ikke tatt med

Arrangementer

Tittel	Dato	Sted	Type	Deltagere
Kick-off Virtuelt senter	22. oktober 2008	Røde Kors konferansesenter	Åpningsseminar	80
Nettslepp www.sivilsamfunn.no	1. april 2009	ISF, Munthesgate 31	Lansering av nettsiden	55
Oppstartskonferanse, Hordalandsundersøkelsen	17. august 2009	Hotel Terminus, Bergen	Kick-off, Hordalandsundersøkelsen	50
Deltakelse i endring	31. august 2009	Røde Kors konferansesenter	Brukerkonferanse, heldagsarrangement	155
Betydelige endringer i frivillig innsats i løpet av ti år	16. juni 2010	ISF, Munthesgate 31	Rapportlansering, frokostseminar	110
Statlige tilskudd til frivillige organisasjoner. – Kartlegging og analyse	5. oktober 2010	ISF, Munthesgate 31	Rapportlansering, frokostseminar	70
Frivillig organisasjonsliv i Norge. Ny kunnskap – nye spørsmål	28. oktober 2010	Røde Kors konferansesenter	Brukerkonferanse, heldagsarrangement	130
Endringer i det lokale organisasjonssamfunnet	28. mars 2011	Hotel Terminus, Bergen	Rapportlansering, halvdagsseminar	60
Lunsjseminar med Robert D. Putnam	27. april 2011	Rokkansenteret	Lunsjseminar	35
The voluntary sector in the Nordic countries - Change agents and contract partners?	18.–20. mai 2011	Hotel Scandic, Bergen	3-dagers forskerkonferanse med en åpen del, halv dag	80
Finnes den ideelle stemmerettsalder?	11. mai 2011	ISF, Munthesgate 31	Rapportlansering/seminar	50
Lunsjseminar med Theda Skocpol	8. juni 2011	Rokkansenteret	Lunsjseminar	35
Boklansering: Sosial kapital i Norge	27. september 2011	ISF, Munthesgate 31	Boklansering	60
Frivillighet i en Facebook-tid	13. oktober 2011	Litteraturhuset, Oslo	Halvdagsseminar	175

Tittel	Dato	Sted	Type	Del- tagere
Klämd mellan staten och kapitalet. En konferens om statens makt över civilsamhället i Norden.	3. november 2011	Ersta Sköndal högskola, Stockholm.	Konferanse	100
Sosial kapital og integrering i det norske sivilsamfunnet	19. juni 2012	Solheimsgaten 11 (Skipsbyggerhallen), Audoret, Bergen	Frokostseminar	
Offentlig politikk, finansiering og rammevilkår	18. oktober 2012	ISF, Munthesgate 31	Frokostseminar	
Segregering og mistillit	13. desember 2012	Store møterom, NOVA, Munthes gate 29	Lunsjseminar	
Tillit i Norge	28. november 2012	Nasjonalgalleriet, Universitetsgata 13, Oslo	Boklansering	
Har rosetoget gått?	24. september 2012	Litteraturhuset, Oslo	Åpent kveldsarrangement	80
Den norske frivillige sektoren i et sammenlignende perspektiv	16. januar 2013	ISF, Munthesgate 31	Halvdagsseminar	

Totalt:

Konferanser	5
Seminarer	6
Lanseringer	7 ¹

¹ Under konferansen *Frivillig organisasjonsliv i Norge – ny kunnskap, nye spørsmål* ble ytterligere to rapporter presentert

Frivillighet i Norge – Senterets sluttrapport etter 5 år
er utgitt av Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.

© 2013 Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor

Redaksjon: Bernard Enjolras og Kristin Strømsnes

Tekstbearbeidelse og fotoutvalgelse:
Anna K. Langhammer

Design, layout og produksjon: Keops a.s

Trykt hos Konsis, Oslo

Gjengivelse kun med tillatelse fra Institutt for samfunnsforskning.

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor
c/o Institutt for samfunnsforskning
Munthes gate 31
Pb. 3233 Elisenberg
0208 Oslo

Tlf. 23 08 61 00
Faks 23 08 61 01

www.sivilsamfunn.no

info@sivilsamfunn.no

